

Identiteitsvorming in die Afrikaanse blogosfeer

deur

Johannes Jacobus Swarts

14389290

Afrikaans en Nederlands 878

*Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes
vir die graad Magister in die Lettere en Sosiale
Wetenskappe*

Department Afrikaans en Nederlands,
Universiteit Stellenbosch,
Privaatsak X1, Matieland 7602.

Studieleier: Prof L. Viljoen

November 2009

Vir Jaco

VERKLARING

Deur hierdie tesis elektronies in te lewer, verklaar ek dat die geheel van die werk hierin vervat, my eie, oorspronklike werk is, dat ek die outeursregeienaar daarvan is (behalwe tot die mate uitdruklik anders aangedui) en dat ek dit nie vantevore, in die geheel of gedeeltelik, ter verkryging van enige kwalifikasie aangebied het nie.

Datum: Maart 2010

Kopiereg ©2010 Universiteit van Stellenbosch

Alle regte voorbehou

OPSOMMING

Die doel van hierdie studie is om identiteitsvorming in die Afrikaanse blogosfeer te ondersoek aan die hand van die Afrikaner-nasionalistiese identiteitskonstruk van die twintigste eeu. Aandag word geskenk aan die milieu waarbinne blogs funksioneer en hul aard, waarna die omstandighede waaronder Afrikaner-identiteit ontstaan sowel as die huidige sosio-politiese posisie van Afrikaners nagespeur word. Aan die hand van kwantitatiewe ondersoekmetodes word Afrikaanse blogs dan met die voorafgenoemde identiteit vergelyk in 'n poging om agter te kom in watter mate dit nog by Afrikaanse bloggers teenwoordig is. Die gevolgtrekking word gemaak dat Afrikaner-nasionalisme bykans afwesig is in die Afrikaanse blogosfeer en dat die pluraliteit van identiteite daarop gefragmenteerd en paradoksaal daar uitsien.

SUMMARY

The aim of this study is to investigate Afrikaner identity in the Afrikaans blogosphere on the basis of the Afrikaner nasionalist identity that was forged during the twentieth century. The environment within which blogs function and its characteristics are discussed, after which the circumstances that led to the development of Afrikaner identity as well as the current sociopolitical position of Afrikaners are traced. Through quantitative analysis, the Afrikaans blogosphere is compared to this identity to discover too what extent the identity is still remnant in Afrikaans bloggers. It is concluded that Afrikaner nationalism is virtually extinct in the Afrikaans blogosphere and that the plurality of identities hosted by it are fragmented and paradoxical.

BEDANKINGS

- My ouers, vir dinge ontsê sodat ek kan hê
- My studieleier, Prof Louise Viljoen, vir raad, begeleiding en noukeurige stippees.
- My eksaminatore, vir kritiek
- Peter Peiser, vir die skryf en medebeplanning van *siteDownloader*, *textExtractor*, *linkExtractor*, *siteSearcher* en *batchProcessor*. Sonder sy moeite en toegewydheid sou hierdie projek onmoontlik wees.
- Prof Albert Grundlingh, Prof Herman Giliomee, Johannes de Villiers en Nelius Boshoff, vir insig en bronverwysings
- Prof Danie Prinsloo, vir toegang tot sy leksikografiese korpus
- My beursdonateurs, Die Universiteit Stellenbosch en die Departement Afrikaans en Nederlands
- Stefaan, vir statistiek
- Walter, vir template
- My familie, vir ondersteuning
- Oupa, vir al die koekies
- Jomari, vir liefde
- My Godsbeeld, vir alles wat ek nou nog nie kon uitpluis nie

Inhoudsopgawe

OPSOMMING	i
SUMMARY	ii
BEDANKINGS	iii
Inhoudsopgawe	iv
1 Inleiding	1
1.1 Impuls en motivering vir studie	1
1.2 Sentrale vraagstelling	3
1.3 Hoofstukindeling en werkswyse	5
2 Die blogosfeer	7
2.1 Die ontwykende definisie	7
2.2 'n Lewe ná televisie	13
2.3 As die Panopticon verkrummel	24
2.4 Uit met die priesters, in met almal	29
2.5 'n Nimmereindige proses	38
2.6 Goedkoop publikasieplatforms	41
2.7 Verplaaste kapitaal	43
2.8 Fisiese Struktuur	44
2.8.1 Die inhoudpaneel	44
2.8.2 Die kantstaaf	45
2.8.3 Die kop	46
2.8.4 Die voet	46

3 Die Afrikaner	47
3.1 Hersenskim	47
3.2 Nasionalisme	51
3.3 Meesternarratief	57
3.3.1 “Duisende vyande het die aarde bedek”	61
3.3.2 “Een ieder nasie het syn TAAL”	65
3.3.3 “Nie maar net weer ’n ander bril nie”	73
3.4 Leemtes	77
3.5 Almal	79
4 Navorsingsmetodiek	86
4.1 Rekenarisering	86
4.2 Opsporing	88
4.2.1 Met die hand	88
4.2.2 Skraap.Net (Wordpress / PHP)	89
4.2.3 linkExtractor (Python)	90
4.3 Verkryging	91
4.3.1 siteDownloader (Python)	91
4.3.2 textExtractor (Python)	92
4.4 Verwerking	93
4.4.1 siteSearcher (Java)	93
4.4.2 batchProcessor (Java)	93
4.4.3 Woordfrekwensie	94
4.5 Steekproefneming	96
5 Identiteitsvorming in die Afrikaanse blogosfeer	99
5.1 ’n Beknopte geskiedenis	99
5.2 Sleutelwoordfrekwensie	103
5.3 Sensus-antwoorde	105
5.4 Sentimente oor Afrikaneridentiteit	107
5.5 Nasionalistiese temas	110
5.5.1 Nasionalisme en die geskiedenis	110
5.5.2 Nasionalisme en godsdiens	117
5.5.3 Nasionalisme en taal	122
5.6 Fragmente	125

5.7 Slot	128
6 Slotopmerkings	130
6.1 Bevindinge	130
6.2 Moontlikhede vir toekomstige studies	130
6.2.1 Tekortkominge	130
6.2.2 'n Rykdom van data	132
6.2.3 God	133
6.3 Afsluiting	133
Bibliografie	134
Addendum A – Korpus	147
Addendum B – Skraap.net Sensus-antwoorde	151
Addendum C – frekwensielys (UNIX)	159

Being the Afrikaner I am is far more interesting and
problematical than being the Afrikaner others expect me to be.

Slabbert 1985:12

Hoofstuk 1

Inleiding

1.1 Impuls en motivering vir studie

Hierdie studie handel oor mense onder wie se voete 'n kollektiewe mat uitgeruk is, maar op die regte tyd en in die regte plek was om nuwe tappiserieë van hulle te kon weef. Dit bestudeer die uiteenlopende woorde van 723 Afrikaanse bloggers ten einde agter te kom hoe hulle dink oor hul identiteit as Afrikaners (al dan nie) aan die hand van die nasionalistiese identiteitskonstruk wat deur Afrikaner-nasionaliste van die twintigste eeu geskep is.

In 2007 het ek 'n opstel getiteld *Blogs as Anonieme Selfskrywing* (Swarts, 2007a) vir 'n honneursmodule “Literêre Teorie” geskryf. Met die uitgangspunt dat persoonlike blogs noodwendig outobiografiese karaktertrekke het, het dit aan die hand van vyf anonieme bloggers se gedagtes probeer aantoon hoe blogs 'n platform vir selfuitdrukking aan gemarginaliseerdes bied. Die opstel was die kiem vir hierdie werk.

Die akademiese motivering vir hierdie studie is tweeledig: enersyds dra dit by tot die vul van 'n akademiese leemte oor sosiale media wat tans in Afrikaans heers, andersyds bied dit 'n blik op die psige van Afrikaners wat akademici andersins dalk sou ontglip, vanweë die aard van dit wat normaalweg deur letter- en taalkundiges bestudeer word. Tot dusver (2009) is studies oor die Afrikaanse sosiale media skaars en word dit gewoonlik onderneem deur navorsers behorende tot ander dissiplines, soos die joernalistiek. As sodanig probeer hierdie navorsing iets nuut bydra tot 'n dissipline wat sigself normaalweg tot tradisionele media beperk.

Die oorspronklike doelstelling van hierdie navorsing was om die hipotese van my honneurswerkstuk verder te ondersoek. Ek sou outobiografiese teorie inspan om blogs te analiseer en oor die marginaliseringsaspekte daarvan uitbrei. In 2007 het ek byvoorbeeld die volgende op my eie blog in 'n inskrywing getiteld “Pasteie en die sin van Afrikaanse Blogging” (Swarts, 2007b) kwytgeraak:

Toe die Afrikaner sy politieke mag verloor het, het hy tot n mate ook die eendrag verloor wat in sy landsleuse vervat was...Iets ontbreek en ons soek dit terug.

Wat het dit met blogs uit te waai? My hipotese [...] is dat blogging die gemarginaliseerde Afrikaner n geleentheid bied om, binne die veilige ruimte van die internet, weer 'n stem te ontwikkel. Insgelyks bied dit Afrikaners wat deur hulle volksgenote gemarginaliseer word die geleentheid om onderdrukking teen te staan en hulleself sodoende te emansipeer. Op die internet is almal gelyk.

Die bostaande is natuurlik 'n baie idealistiese (en daarom onrealistiese) beskouing van die internet¹. Namate ek navorsing oor beide Afrikaneridentiteit sowel as sosiale media gedoen het, het dit duidelik geraak dat hierdie soort idealisme nie vir 'n tesis sal deug nie en boonop 'n onregverdige veralgemening van Afrikaners is. Mettertyd het my fokuspunt verskuif van marginalisering na identiteitsvorming. Navorsing behoort aan te toon dat die marginaliseringshipotese inderdaad geldig is², maar dit het uiteindelik buite die bestek van hierdie studie geval.

Met die uitsondering van 'n studie oor *Die Burger* se redaksionele blogs deur De Vries (2008) was daar teen 2008 weinig navorsing oor Afrikaanse blogs beskikbaar. Oor die Afrikaner voor 1994 is daar om die beurt heelwat navorsing gedoen, terwyl die prentjie daarna drasties verskil. Daar is prominente

¹Die gegewe dat internettoegang geld kos en via 'n wye reeks toestelle met wisselende spoed en pryse gebruik moet word, problematiseer reeds die aanspraak dat die internet 'n egalitaristiese ruimte is – soveel te meer in 'n land soos Suid-Afrika. Meer hieroor volg in afdeling 2.7.

²Awerbuck (2008) het reeds aan die hand van Lebanese oorlogblogs aangetoon dat blogs terapie kan wees en publieke debat tussen groepe kan aanmoedig. Verdere navorsing behoort aan te toon hoe dieselfde geldig is vir Afrikaanse blogs.

uitsonderings, soos die werk van Davies (2009), maar oor die algemeen is daar nie 'n oorfloed navorsing oor Afrikaners in die nuwe Suid-Afrika gedoen nie. Dit is my hoop dat hierdie tesis 'n beskeie bydrae tot beide velde kan maak.

1.2 Sentrale vraagstelling

Dit is welbekend dat Afrikaners ná apartheid hul posisie as regeerders van Suid-Afrika verloor het. Hulle het egter tot 'n groot mate hul ekonomiese mag, een van die gevolge van die opkoms van 'n sterk middelklas in die 1960's, behou³. Hierdie koopkrag het hulle in staat gestel om deel te neem aan 'n inligtingsrewolusie wat met die eeuwisseling begin posvat het onder diegene wat die nodige apparatuur daarvoor kon bekostig.

Weens spoedige tegnologiese vooruitgang op die gebied van inligtingstechnologie en die sosiale veranderinge wat dit wêreldwyd teweeg gebring het, het digitale kommunikasie só deel geraak van talle Afrikaners se daaglikse bestaan dat 'n wêreld daarsonder vir hulle nouliks weer denkbaar sal wees. Tradisionele media-instansies in die Suid-Afrikaanse samelewing se eers rotsvaste fundamente het egter oor die afgelope dekade begin wegkalwe. Dié fenomeen is nie eie aan Suid-Afrika nie, maar hou gelyke tred met wêreldwye tendense wat 'n huidige resessie sowel as 'n oorgang van die druk- na digitale media deur miljoene nuusverbruikers beleef. Plaaslike koerante en tydskrifte moes die afgelope paar jaar dalende sirkulasiesyfers trotseer en was tot onlangs selfs gedwing om personeel af te dank. Teen Desember 2008 was dit byvoorbeeld nuus dat Naspers 'n beduidende aantal joernaliste by hul koerantafdelings sou afdank (Mochiko, 2008). Independant Media (wat die plaaslike Independant News besit) het aan die begin van 2009 \$2,5 miljard se skuld gehad, sonder vooruitsigte om dit te delg (O Reilly, 2009:22). Hoewel hulle profyt getoon het in Maart 2009, het Avusa ook ongeveer R25 miljoen op afdankings gespandeer tydens 2009 (Newmarch, 2009) en het CAXTON in 'n finansiële verslag vir Desember 2008 verklaar dat “trading profitably under current circumstances is becoming more and more difficult” (Caxton *et al.*, 2008).

As eertydse besitter van 'n invloedryke pers het die Afrikaner 'n sterk stem in die plaaslike medialandskap gehad. Tydens die bewind van die

³Sien Grundlingh (2008:160) en Davies (2009:2)

Nasionale Party is die Afrikaanse pers dikwels ingespan as 'n mondstuk vir Afrikanerideale. Hoewel weliswaar deur 'n klein elite beheer, het Afrikaanse koerante en tydskrifte, gestu deur 'n kultuur van Afrikaner-nasionalisme, 'n gedugte invloed op die Afrikaanse psige gehad. In 'n samelewing *post* globalisering is hierdie eens magtige dreuning egter gereduseer tot een van vele stemme wat moet meeding om die leserspubliek se aandag in 'n korporatiewe klimaat, waar die bestaansrede van Afrikaanse kommoditeite dikwels die winsgewendheid eerder as die kulturele waarde daarvan is.

Gegewe hierdie feite sou geargumenteer kon word dat die eens stemhebbende Afrikaner tans stom daar uitsien. Sy polities bevoorregte plek in die samelewing is iets van die verlede en sy eens glorieryke pers het nie meer die invloed op die Suid-Afrikaanse tydsges as vantevore nie. Tog, vanweë toegang tot gevorderde kommunikasietegnologieë gestu deur 'n wêreldwye paradigmaskuif aangaande die vervaardiging en verspreiding van media, is die Afrikaner nie die swye opgelê soos wat andersins dalk die geval sou wees nie.

Uit die geskiedskrywing wat beskikbaar is oor Afrikaners blyk dit dat hulle sedert 1994 'n groter identiteitskrisis beleef as wat hulle miskien wil toegee. Die nasionalistiese identiteit wat in die twintigste eeu gesmee is tydens die Afrikanerpartye se hegemoniese projek en as volksideaal aan Afrikaners voorgehou is, het ná 1994 ooglopend in publieke onguns verval. Diegene wat hulself Afrikaners noem, sit met die dilemma dat dié identiteit vandag betekenis verloor het. Verwys dit na die nasionalistiese konstruk van die verlede, is dit nie meer geldig in 'n nuwe Suid-Afrika nie. Verwys dit na iets anders, is dit onduidelik presies waarna dit verwys. Die vraag ontstaan hoe hulle hierdie kwessie hanteer – of diegene wat histories tot 'n monolitiese identiteit behoort het gevoelens van verlies, blymoedigheid, traak-my-nie-agtigheid of dalk blote neutraliteit openbaar. Die opkoms van die Afrikaanse blogosfeer het 'n ruimte laat ontstaan waarbinne Afrikaners se sentiment jeens hier onderwerp gepeil kan word. Derhalwe is die sentrale vraagstelling van hierdie tesis: in hoe 'n mate identifiseer 21ste-eeuse, Afrikaanse bloggers met die Afrikaneridentiteit wat deur die Afrikanernasionaliste van die vorige eeu geskep is?

1.3 Hoofstukindeling en werkswyse

Ten einde hierdie vraagstelling te beantwoord, word die twee hoofonderwerpe onder bespreking eers krities omskryf. Hierna volg 'n beskrywing van die navorsingsmetodiek gevolg om data te verkry, waarna 'n uiteensetting van die data aan bod kom. Ten slotte volg 'n interpretasie van hierdie resultate, waarna sekere gevolgtrekkings aangaande die Afrikaanse blogosfeer gemaak word. Die res van hierdie hoofstuk sit hierdie proses kortliks uiteen.

In hoofstuk twee val die klem op blogs en word daar aangetoon hoe tradisionele pogings om die onderwerp te definieer dikwels misluk. Die tradisionele mediaparadigma word beskryf deur na die televisie-industrie te kyk en dit te kontrasteer met die sosiale mediaparadigma. 'n Omvattender definisie vir blogs word dan geopper deur dit te beskou as 'n deelnemende permutasie van sosiale media, waarna kritiek teen 'n egalitaristiese beskouing van die internet geopper word. Veral Shirky (2008*b*) en Gilder (1992) se werk kom in hierdie hoofstuk aan bod.

Nadat die eerste helfte van die tesis se onderwerp bespreek is, kom die tweede helfte in hoofstuk drie aan bod, waarin die opkoms van Afrikaner-nasionalisme sedert 1902 nagespeur word. Nasionalisme soos Afrikanerdenkers dit beskou het, word onder die loep geneem, waarna die aard en oorsprong van die Afrikaner-nasionalisme van die twintigste eeu bespreek word. Die meesternarratief waarop Afrikaners se nasionalistiese identiteit gebaseer was, word hierna bespreek in terme van vier kategorieë, naamlik Afrikaner, geskiedenis, taal en godsdiens. Met 'n uiteensetting van nasionalistiese identiteit agter die rug word daar gewys op die leemtes en weersprekings daarin. Ten slotte word Afrikaners se huidige posisie in Suid-Afrika bespreek en die gevolgtrekking bereik dat die nasionalistiese identiteit 'n blote hersenskim was, wat hedendaagse Afrikaners met 'n kollektiewe identiteitskrisis laat.

Hoofstuk vier beskryf die rekenariseringsproses wat gevolg is om die Afrikaanse blogosfeer te analiseer. Ter kontekstualisering word die data-omvang van Marlene van Niekerk se *Agaat* vergelyk met dié van die blogosfeer, waarna 'n uiteensetting verskaf word van die verskillende programme wat geskryf is om die Afrikaanse blogosfeer op te spoor, af te laai en te verwerk. Hierna volg 'n kort beskrywing van die metodes aangewend om betroubare data te verkry. Hoofstuk vyf behels 'n bespreking van die data en hoofstuk ses

afsluitende gedagtes.

In 2007 was dit reeds kwalik moontlik om Afrikaanse blogs te probeer stiplees. Vandag is dit 'n volstrek onuitvoerbare taak. Hoewel dit onmoontlik is om met sekerheid na 'n getal Afrikaanse blogs te wys (sommige blogs sterf net so vinnig as wat hulle gebore word), kan daar met sekerheid gesê word dat daar in 2009 reeds meer as 'n duisend Afrikaanse blogs op die been gebring is.⁴ Dit sal lomp wees om elkeen suiwer met die hand te ontleed.

Sagteware is dus vir die doel van hierdie studie geskryf deur die goedgunstige medewerking van mnr Peter Peiser, 'n programmeerder met 'n ingenieursagtergrond. Die sagteware is gebruik om neigings in die Afrikaanse blogosfeer op te spoor en te ontleed en, in sommige gevalle, die blogs self op te spoor. Kwalitatiewe analyses van tekste was slegs moontlik nadat 'n kwantitatiewe ondersoek afgehandel is en sogenaamde geraas uit die data gefilter kon word⁵. Naas Peiser se kode is ruim gebruik gemaak van verskeie UNIX-opdragte⁶ gemaak om woorde te tel en tendense op te spoor, sowel as 'n lys van die mees frekwente woorde in Afrikaans, goedgunstelik verkry by Prof Danie Prinsloo van die Universiteit van Potchefstroom.

As rigtingwyser is 'n vraelys met vrae oor Afrikaneridentiteit op die internet geplaas, waar 101 bloggers dit ingevul het. Die antwoorde van hierdie vraelys word gebruik om 'n hipotese oor Afrikaneridentiteit te vorm, wat aan die hand van die nasionalistiese identiteitskonstruk van die twintigste eeu ontleed word in drie kategorieë (“geskiedenis”, “godsdien” en “taal”) en 'n oorkoepelende vierde kategorie (“Afrikaner”). Die ontleding vind plaas deur ewekansige steekproewe van verteenwoordigende soekresultate uit 'n korpus bloginskrywings te ondersoek en afleidings op grond hiervan te maak.

Vervolgens 'n uiteensetting van die eerste helfte van die studie se onderwerp:

⁴Op 15 Oktober 2009 het Litnet dit bekend gemaak dat hulle al 'n duisend bloggers bedien het (Dopperina). Hoewel dit onduidelik is hoeveel van hierdie blogs aktief is (talle van die LitNet-blogs wat opgespoor is vir hierdie studie, was vir maande nie meer aktief nie of gesluit), beteken hierdie getal, saam met die bykomende paar honderd blogs wat op internasionale platforms geberg word, dat daar ten minste al 'n duisend Afrikaanse blogs bestaan het.

⁵Vir die doel van hierdie studie gebruik ek die term “geraasdata” om te dui op data wat nie semanties ooreenstem met dit waarna ek gesoek het nie. Die sin “Ek het gister in Voortrekker opgery.”, verwys byvoorbeeld na 'n straatnaam en is daarom nie relevant vir 'n soektog oor die Voortrekkerbeweging nie.

⁶UNIX is 'n oopbron bedryfstelsel. UNIX-opdragte verwys na programme wat eie aan hierdie bedryfstelsel is.

die begrippe “blog” en “die blogosfeer”.

Hoofstuk 2

Die blogosfeer

2.1 Die ontwykende definisie

Om 'n gangbare definisie vir die term “blog” te vind, is makliker gesê as gedaan. Die roman, die gedig, die drama, die kortverhaal – al hierdie literêre vorme het verskeie eeue op hul chronologiese kerfstok en het as sodanig algemeen aanvaarde omskrywings. Met blogs is dit nie die geval nie. Wanneer die ouderdom van die wêreldwye web¹ met die skryf van hierdie tesis (ongeveer twintig jaar²), die ouderdom van blogs as 'n publieke fenomeen in Amerika (nagenoeg tien jaar³) en in Suid-Afrika (skynbaar ses jaar⁴) egter in ag

¹Voorts slegs “die Web”

²Hoewel die internet stelselmatig uit die Amerikaanse verdedigingsnetwerk ARPANET ontwikkel het en dus nie 'n klinkklare beginpunt het, het die wêreldwye web vir alle praktiese doeleindes in 1989 “ontstaan” toe Tim Berners-Lee die eerste webblaaier, WorldWideWeb, geskryf en die eerste WWW-bediener opgestel het (W3, 2009*a,b*). Die ontwikkeling van pakkieskakelnetwerkprotokolle, 'n kernelement van die wêreldwye web, sowel as die sosiale gebruik van hierdie tegnologie soos dit gestalte gekry het in die eertydse USENET, het toe egter al vir 'n geruime tyd bestaan.

³Hoewel sommige bronne (Blood 2003, Brockstar 2002, Wikipedia 2009*c*) melding maak van pioniers soos Justin Hall se aanlynjoernaal (1994) en Dave Winer se Scripting News (1997), het die term eers in gebruik gekom in 1999, toe Peter Merholz die term “weblog” (wat Jorn Barger in 1997 gemunt het) as 'n grap opgebreek het as “We Blog” en in sy webtuiste se kantstaaf gepubliseer het. Kort hierna het Pyra Labs, die maatskappy wat Blogger op die been gebring het, die begrip “blog” as beide 'n naamwoord en 'n werkwoord gepopulariseer (Wikipedia, 2009*c*). Hierbenewens het blogs eers werklik in 2001 in die Amerikaanse publieke oog gekom, met blogs soos Instapundit.com en AndrewSullivan.com wat toenemend begin opskiet het. Beide lewer kommentaar op Amerikaanse politiek (Wikipedia 2009*c*, Wikipedia 2009*d*, Wikipedia 2009*a*).

⁴Google Trends vir Suid-Afrika toon aan dat soektogte vir “blog” eers in die derde kwartaal van 2004 begin verkeer genereer het. Die data (sien afdeling 5.1) blyk egter

geneem word, raak dit duidelik dat blogs 'n besonder jong verskynsel is. Omdat dit boonop 'n internetgedrewe fenomeen is en die internet van nature gedentraliseerd is, is dit in die aard van die onderwerp om klinkklare definisies te ontwikkel.

In die oënskynlik futiele soektog na 'n deskriptiewe definisie vir die begrip kom 'n mens voor talle preskriptiewe definisies te staan. Hierdie definisies is dikwels idiosinkraties. Omdat die medium jonk is, is dit meestal bloggers self wat probeer sin maak van die werktuig wat hulle inspan om aan die sosiale medialandskap deel te neem. Dit het definisies tot gevolg wat dikwels nie die groter prentjie raaksien nie.

Omskrywings is legio. Diegene wat persoonlike anekdotes op hul blogs kwytraak, lê dikwels in hul definisies klem op die persoonlike aard daarvan. Bemarkers, soos die bekende Seth Godin⁵, fokus op die bemarkingspotensiaal en die moontlikheid van blogs om winsbejag te ondersteun. Joernaliste beskou dit soms as die beunhasery van dié wat nie vaardig genoeg is om ware joernalistiek te bedryf nie (Blood, 2003:62). Musici gebruik dit as meganisme tot die uitbreiding van 'n potensiele aanhangersbasis⁶. Politici gebruik dit toenemend as politieke spreekbuis en fondsinsamelingsplatforms (onlangse voorbeelde hiervan sluit Barack Obama en Suid-Afrikaanse politikus Helen Zille in). Lekepredikers verkondig die einde van die wêreld daarmee⁷. Ontevrede Suid-Afrikaners kan die waarheid omtrent hul tuisland daarop verdraai (Makhanya, 2007:3). Berouhebbendes kan dit gebruik om onvoorwaardelik om verskoning te vra vir Apartheid⁸. Dit kan selfs gebruik word as resepteboek⁹, wurmgids¹⁰ of 'n middel tot afpersing¹¹.

onvolledig te wees.

⁵Godin, skrywer van die gewilde *Unleashing the Ideavirus*, die mees afgelaai e-boek tot op hede (<http://www.sethgodin.com/ideavirus/>), is 'n invloedryke bemarker en spreker. Sy blog is te vinde by sethgodin.typad.com

⁶Die Antwoord, 'n Afrikaanse RAP-groep, gebruik die blog <http://watkykky.co.za> om optredes en nuwe snitte te bemark. Hul musiek is gratis.

⁷Johannes 11, 'n bekende karakter in die Afrikaanse blogosfeer, verkondig met reëlmaat sedert 2006 dat die wegraping in 2011 sal plaasvind, kompleet met aanhalings uit die Bybel en die aantyging dat alle kerke vrot tot in die stingel is.

⁸Na afloop van die berugte "Reitz-video" in 2008 het Karl Gostner 'n blog getiteld "Apartheid Apology" geskep waarop hy sy en ander Afrikaners se onvoorwaardelike verskoning vir Apartheid gepubliseer het (Thakali, 2008:2).

⁹Sien <http://netresepte.wordpress.com> en <http://skoorkos.wordpress.com>.

¹⁰Sien <http://vermiculture.wordpress.com>

¹¹'n Karakter met die skuilnaam SAMaleProstitute het in 2007 op sy blog beweer dat

'n Lys soos die bostaande is kwalik omvattend. Die gebruike wat aan individuele blogs toegeedig kan word, is trouens te divers om oor dieselfde kam geskeer te word. Om hierdie definisies boonop vanaf onderskeie blogs te onttrek, raak 'n onbegonne taak, omdat daar eenvoudig te veel daarvan is. Afrigator, 'n *aggregator*¹² wat blogs uit Afrika indekseer, het op 11 Augustus 2009 10 831 blogs gevolg, waarvan 6695 Suid-Afrikaans was. Hierdie 6695 blogs het toe al reeds meer as 448,202 inskrywings gemaak (Pretorius, 2009). Wêreldwyd volg die NITLE Blog Census 2, 869 miljoen blogs (Technology & Education, 2009). Technorati, 'n internasionale *aggregator*, volg sedert 2008 reeds meer as 112.8 miljoen blogs (Wikipedia, 2009*h*), wat 'n buitensporige aantal *spamblogs*¹³ insluit. Dit word vinnig duidelik dat dit onmoontlik is om konsensus oor 'n definisie tussen 'n paar miljoen opinies te kry. Wanneer 'n mens voorts in ag neem dat al hierdie blogs in verskillende tale geskryf is en vertaling daarvan vir alle praktiese doeleindes buite die kwessie is, word so 'n onderneming absurd.

Met die eerste oogopslag skyn dit daarom dat eksterne bronne, soos ensiklopedieë, eerder vir die taak van definiëring ingespan moet word. Omdat die term jonk is en daarom nie altyd in gedrukte bronne te vinde is nie, is dit logies om om eers by blogs se milieu – die internet – kers op te steek. Een hiervan is die bekende *Wikipedia*, wat so antwoord op die vraag: “Wat is 'n blog?”:

A blog [...] is a type of website, usually maintained by an individual with regular entries of commentary, descriptions of events, or other material such as graphics or video. Entries are commonly displayed in reverse-chronological order. “Blog” can also be used as a verb, meaning to maintain or add content to a blog.

(Wikipedia, 2009*b*)

hy 'n manlike sekswerker is wat met verskeie vooraanstaande Suid-Afrikaners seks teen betaling gehad het. Hy het stelselmatig narratiewe hieroor gepubliseer, tot 'n hofskikking hom gedwing het om die blog te sluit (SAMaleProstitute, 2007).

¹²'n Webtuiste wat opskrifte van en skakels na ander webtuistes bymekaarmaak.

¹³*Spam* is ongevraagde en ontwrigtende elektroniese kommunikasie.

Hierdie definisie is die mees algemene een te vinde en tog skort daar bykomende, onderskeidende inligting. Blogs is inderdaad webtuistes, word dikwels deur individue onderhou en bevat inskrywings in chronologiese volgorde, maar hierdie gegewens alleen is nie genoeg om dit van ander webtuistes te onderskei nie. Chronologiese inskrywings is so oud soos die Web self – die digitale aard van webtuistes is sodanig dat dit gereeld nuwe data kan vertoon. Dat individue hierdie inligting tot webtuistes toevoeg, is ook nie genoeg om daardie betrokke webtuistes as blogs te klassifiseer nie. Sodanige omskrywing is gelykstaande daaraan om ’n motor as ’n “petrolaangedrewe voertuig” te beskryf, omdat dit die ryk verskeidenheid van die blogosfeer en die verskillende toepassings en funksies wat blogs aan gebruikers bied, misken. Hierby laat dit na om te verwys na dié aspek wat blogs hoofsaaklik van statiese webblaaie onderskei, naamlik interaktiwiteit. Om hierdie rede meen *Wikipedia* verder:

The ability for readers to leave comments in an interactive format is an important part of many blogs.

(Wikipedia, 2009b)

Hiermee kom *Wikipedia* nader aan die waarheid, hoewel daar nog geen onderskeidende definisie aangebied is nie. Die eienskappe wat genoem word – die kombinasie van teks, beeld en hiperskakel – is in werklikheid ooglopend die grondslag van *HTML*, die taal waarin webtuistes vir webblaaiers geskryf word.

Wikipedia slaag wel daarin om ’n kardinale eienskap van talle blogs, die toelaat van kommentaar, te noem. (Presies hoekom dit ’n kernelement is, kom later aan bod.) Die definisie fouteer egter deur nougesette inligting oor verskillende blogs te verskaf en loop die risiko om lomp te raak. Ná ’n rits gebruike (in ’n lys wat onder meer *photoblogging* en *musicblogging* insluit) sowel as ’n toegewing dat, “with the advent of video blogging, the word blog has taken on an even looser meaning – that of any bit of media wherein the subject expresses his opinion or simply talks about something” (Wikipedia: Blogs), erken die artikel trouens dat dit nie ’n bondige definisie kan bied om mee te begin nie. Die uitspraak: “Any bit of media wherein the subject expresses his opinion or simply talks about something” kan dui op ’n radioprogram,

'n televisienuusbulletin, die voordra van 'n gedig, 'n skindergesprek oor 'n telefoonlyn of enige ander mediavorm wat nié op die internet staatmaak nie. *Wikipedia* is dus nie van veel nut in hierdie verband nie.

'n Oënskynlik beter definisie kan gevind word in *Encyclopedia Britannica*, wat meen 'n blog is:

[an] online journal where an individual, group, or corporation presents a record of activities, thoughts, or beliefs. Some blogs operate mainly as news filters, collecting various online sources and adding short comments and Internet links. Other blogs concentrate on presenting original material. In addition, many blogs provide a forum to allow visitors to leave comments and interact with the publisher. "To blog" is the act of composing material for a blog. Materials are largely written, but pictures, audio, and videos are important elements of many blogs.

(Brittanica, 2009:Blog)

Hierdie definisie opper die belangrike faktor van kommentaar, maar beskryf blogs primêr as aanlynjoernale. Bekende Amerikaanse webtuistes soos *The Huffington Post*¹⁴ (wat 'n wye reeks aktuele onderwerpe dek) en *Daily Kos*¹⁵ (wat politiese nuus en opiniestukke vanuit 'n sogenaamde liberale oogpunt aan Amerikaanse lesers bied), weerspreek hierdie idee. Op plaaslike bodem kan 'n mens dink aan *Bosparra* ('n kletsblog¹⁶), *Constitutionally Speaking*¹⁷ en *WatKykJy*¹⁸ (wat in 2009 as platform vir die musiek van die RAP-groep *Die Antwoord* begin optree het) aangesien geeneen van hulle werklik 'n joernaalstyl as patroon volg nie. Boonop kan blog-sagteware, soos *Wordpress*, gebruik word om sogenaamde "statiese" webtuistes sonder enige tekens van 'n joernaal te bedryf.

¹⁴<http://www.huffingtonpost.com>

¹⁵<http://www.dailykos.com/>

¹⁶Die term dui op 'n blog waar kommentaar onderaan inskrywings hoofsaaklik gebruik word deur lesers as 'n soort kletskamer waar hulle uitgebreide gesprekke voer wat normaalweg weinig met die inskrywing te doen het.

¹⁷<http://constitutionallyspeaking.co.za>; 'n platform vir die politieke opinies van Pierre de Vos

¹⁸<http://watkykjy.co.za>; Wenner van die afdeling "Best African Language Blog" in die 2009 South African Blog Awards

Wikipedia fouteer derhalwe deur soveel moontlik toepassings te probeer lys, terwyl Encyclopedia Britannica te min noem en die medium probeer saampers tot 'n eensydige definisie. Omdat daar in werklikheid 'n uiters breë verskeidenheid blogs is (en daarby boonop talle nuwe moontlikhede wat nog nie in die jong medium se geskiedenis ontgin is nie), is beide pogings problematies. So sou 'n mens kon voortgaan. *Dictionary.com* verklaar (2009:Blog):

[a blog is] a shared on-line journal where people can post diary entries about their personal experiences and hobbies; postings on a blog are usually in chronological order-[syn: web log]

Encyclopedia.com (2009:Blog) noem dit:

Blog: short for web log, an online, regularly updated journal or newsletter that is readily accessible to the general public by virtue of being posted on a website.

(Encyclopedia.com, 2009)

Talle ensiklopidieë en woordeboeke bevat hierdie definisies. Om elkeen aan te haal, sal saai en onprakties raak.

Op plaaslike front bevat die nuutste uitgawes van sowel die *HAT* as *Pharos se Groot Woordeboek* nie lemmas oor die onderwerp nie. Voorts toon 'n soektog op Sabinet aan dat, met die uitsondering van 'n artikel deur Stopforth (2008:13), die plaaslike pers ook nie 'n antwoord oplewer nie. Stopforth, self 'n blogger, gee 'n bondige strukturele opsomming van 'n blog en meen dat dit “a website that publishes its content in the form of a series of articles (or posts) in reverse chronological order” is (Stopforth, 2008). Hoewel hierdie onderskeiding op die oog af nie veel van reeds genoemdes verskil nie, slaan hy die spyker op die kop wanneer hy verder meen:

Whether its business and commerce, sport, fashion, life, music or what they did that day, more than a quarter of a million human beings share their opinions and stories online every day using these tools.

(Stopforth, 2008:13)

Hierdie opvatting – dat blogs gereedskap is waarmee inligting van een tot vele individue versprei kan word – is ’n goeie aanloop tot ’n meer omvattende definisie vir hierdie relatief nuwe fenomeen. Anders as Wikipedia *et al* wat ’n aantal blogs bestudeer en dan aan die hand hiervan ’n definisie aflei, beskryf Stopforth eerder die potensiaal van die medium.

Behalwe vir Stopforth se berig bied eksterne bronne nie ’n antwoord nie. Dit kom voor asof skrywers ooreenvoudigde definisies by mekaar leen en dit klakkeloos dupliseer. Die meeste definisies loop die risiko om niksseggend te wees juis omdat die onderwerp so breedvoerig is. Pogings om die term te definieer, soos Farkas (2007:12) aandui, is reeds sedert die laat 1990’s sonder vrug aan die gang, juis omdat daar so ’n breë verskeidenheid toepassings van die medium is. Tereg wonder sy hoe ’n enkele definisie “can [...] be inclusive enough to fit both the Becker-Posner Blog (www.becker-posner-blog.com) – written by a federal judge and Nobel Prize-winning economist – and a blog written by a teenage girl about her personal life” (2007:12).

Die meeste bronne propageer die idee van die blog as joernaal – ’n idee hoofsaaklik gebaseer op die chronologiese volgorde van bloginskrywings. Hoewel ’n mens sou kon argumenteer dat die oorgrote meerderheid van alle blogs wel die idiosinkratiese uitlatings van Jan Rap behels en die definisie van die blog as joernaal daarom sinvol is, is so ’n definisie ontoereikend om twee redes: enersyds, omdat selfs ’n minderheid in die konteks van die blogosfeer steeds miljoene blogs verteenwoordig, andersyds omdat die meerderheid ironies genoeg die minste besoekers trek. Soos Shirky (2008b:84) tereg opmerk, het “dozens of weblogs[...] an audience of a million or more, and millions have an audience of a dozen or less.”

Die jong ouderdom van blogs as ’n publieke fenomeen is een rede vir die huidige afwesigheid van ’n omvattende definisie, maar hierby is ook ’n veel belangriker rede, naamlik die aard van die medium se milieu: die internet in sy huidige vorm. ’n Alternatiewe roete sal daarom gevolg moet word in die soektog na ’n gangbare definisie.

2.2 'n Lewe ná televisie

'n Goeie manier om 'n onbekende fenomeen te beskryf, is dikwels aan die hand van iets wat dit nié is nie. Dit sal daarom deug om 'n paar jaar terug te delf in die Westerse medialandskap, kort voor die internet op die toneel verskyn het en die televisie gewild was as onmiddellike nuusdraer.

In 1990 omskryf Gilder (1992:52) in *Life after Television* die kulturele paradigmaskuif wat deur die *telecomputer* ('n hibried tussen 'n rekenaar en 'n hoë definisie televisie, toe spekulatief in ontwikkeling in Japan) ingelui sou word vir tradisionele televisie maatskappye:

By radically changing the balance of power between the distributors and creators of culture, the telecomputer will forever break the broadcast bottleneck. Potentially, there will be as many channels as there are computers attached to the global network.

Gilder het nóg die hedendaagse rekenaar nóg die internet in gedagte gehad terwyl hy bogenoemde stelling neergepen het. Hy skryf in 'n tyd toe die internet 'n relatief onbekende verskynsel was en die televisie-industrie (volgens hom) verdoemende rimpelinge vanaf die rekenaarindustrie begin voel het. Hierdie rimpelinge was volgens Gilder die gevolg van vooruitgang op die gebied van optiese vesel-tegnologie (wat data teen 'n veel sneller pas as koperkabels of radiogolwe vervoer) en die ontwerp van hoë definisie televisietegnologie. Hierdie ontwikkelinge sou die einde van televisiestasies se monopolie as onmiddellike nuusdraers beteken. Gilder (1992:31) was optimisties oor die *telecomputer*:

Telecomputers will have interactive powers, from voice-controlled video to image creation and retrieval, that are inherently impossible in an analog broadcast medium...Rather than exciting mass culture, the telecomputer will enhance individualism. Rather than cultivating passivity, the telecomputer will promote creativity. Instead of a master-slave architecture, the telecomputer will have an interactive architecture in which every receiver can function as a processor and transmitter of video images and other information. The telecomputer will usher in a new culture compatible with the immense powers of today's ascendant technology.

Vir die gemiddelde mediaverbruiker van 1990 sou dit waarskynlik voorgekom het dat Gilder uit tred met die werklikheid was. Skaars 'n paar maande na die eerste uitgawe van sy boek in Januarie 1990 het CNN die golfoorlog regstreeks aan die Amerikaanse publiek uitgesaai en tot so laat as 2001 het miljoene mense vasgemaak gekyk – nie voor rekenaars of radios nie, maar voor televisiestelle – hoe twee Boeings die *World Trade Centre* in Manhattan laat neerstort het. Moontlik die bekendste beelde van die aanvalle is dié met CNN se embleem en kenmerkende rolbanier daarvoor gebosseleer.

Sy ietwat misplaaste profesie ten spyte, toon Gilder diepgaande insig in die tekortkominge van die tradisionele media en bied hy 'n toekomsvisie vir die verspreiding van inligting aan wat merkwaardig baie soos die situasie van net meer as 'n dekade later lyk. Die internet en die allure van haar verskillende permutasies van sosiale media wat toenemend die aandag van televisiestelle, koerante en tydskrifte afgerokkel het, gepaard met 'n wêreldwye ekonomiese laagtepunt, het 'n knou toegedien aan bedrywe wat staatgemaak het op die verkoop van advertensiespasie en gedrukte publikasies om winsgewend te bly.¹⁹ Dit was toe nie 'n gevorderde televisiestel wat die mediawêreld verander het nie, maar die aaneenskakeling van miljoene rekenaars in 'n gedesentraliseerde netwerk.

Die internet het 'n goedkoop metode om data uit te ruil meegebring, met die gevolg dat diegene wat op die monopolisering van intellektuele eiendom of die verspreiding van inligting vir winsbejag staatgemaak het, se ondernemings vandag noustrop trek. “It makes increasingly less sense”, merk Shirky (2009) in hierdie verband op, “even to talk about a publishing industry, because the core problem publishing solves – the incredible difficulty, complexity, and expense of making something available to the public – has stopped being a problem.” Hieraan word binnekort meer aandag geskenk.

Van monopolieë op publieke inligting is daar vandag nie meer sprake nie. Gilder het die opkoms van rekenaarnetwerke as toestelle om inligting mee

¹⁹Tot so laat as die eerste kwartaal van 2009 was Amerikaanse koerante die ergste te wagte, “expecting declines sharp enough to wipe out profit margins at many papers that, despite two years of battering, had stayed comfortably in the black, and to push already-weak publishers closer to bankruptcy, perhaps even closure” (Pérez-Peña, 2009). Die navorsingsmaatskappy Nielsen in 2009 bevind dat maatskappye wêreldwyd besig is om advertensiebegrotings te snoei, met “global advertising expenditure across television, newspapers, magazines and radio [recording] a drop of 7.2 percent for the first quarter of 2009 compared to the first quarter of 2008” (Nielsen, 2009).

te dissemineer en te versamel korrek voorspel (al was sy weergawe daarvan die hibriede *telecomputer* wat televisiegebruikers sou toelaat om na enigiets op aarde te kyk en die beeld te manipuleer met kragtige televisietoestelle) en tereg ingesien hoe dit oorheersende mediastrukture sou laat verkrummel. Enige bedryf wat staatmaak op die verkoop van kultuurprodukte, soos die musiekindustrie, die tydskrifbedryf en die filmindustrie, is tot op hede hierdeur geraak.

Sodanige mediastrukture se tekortkominge kan verduidelik word aan die hand van die televisiebedryf se tekortkominge. Enersyds funksioneer dit op 'n “top-down” wyse, met 'n duidelike hiërargie tussen nuusnetwerke as aktiewe deelnemers in die verspreiding van nuus en kykers as passiewe ontvangers daarvan (Gilder, 1992:26). Andersyds was die tegnologie (vakuumbuise) wat televisie gewild gemaak het terselfertyd die toestel se Achilleshiel, aangesien dit só deelgeraak het van die bloudruk van die industrie dat dit van meet af hierdie modus van inligtingverspreiding voorgestaan het.²⁰ Omdat televisie-ontwerpers koste moes minimaliseer deur die laagste aantal vakuumbuise moontlik in die toestelle te gebruik (Gilder, 1992:26), was dit onmoontlik om stoorkapasiteit by televisies in te bou. Sodanige funksie sou miljoene vakuumbuise per toestel vereis, was daarom te duur en vanweë fisiese tekortkominge boonop onmoontlik om te vervaardig.²¹ Die gevorderde tegnologie wat benodig word om geheue aan 'n elektriese toestel te verskaf, was eenvoudig nie beskikbaar nie. “The expense and complexity of the tubes used in television systems,” verduidelik Gilder (1992:26), “meant that most of the processing of signals would have to be done at the station”.

Sedertdien beeldsend televisiestasies “eenvoudige”²² data, om te vergoed vir die eenvoud van die massavervaardigde, gewilde televisietoestel. Die televisiestel was dus sy eie bottelnek: “its processing power would limit the form of the signals used, the resolution of the picture, and the number of channels. The processing power of the box – its bandwidth – was minute compared with the processing power at the station” (Gilder, 1992:27).

²⁰Dieselfde sou van die gedrukte koerant en langspeelplaat gesê kon word.

²¹Een vakuumbuis is omtrent so groot soos 'n gloeilamp; die eerste rekenaars het volledige vertrekke gevul. Om geheue by 'n televisiestel in te bou, sou beteken dat die televisiestel nie meer in 'n kamer sou pas nie.

²²'n Aanduiding van hierdie eenvoud is die gewildheid van *interlacing* – 'n ietwat primitiewe metode om data te kompresseer wat vandag nog gebruik word.

Om hierdie rede het die televisie-industrie van meet af ontwikkel as een wat beheer oor inligting moes uitoefen. Stasies sou besluit watter beelde om deur hul redaksionele filters te laat en wat nie. Hoewel verskeie uitvindings die televisie se verwerkingstekortkominge kon verminder (die transistor in 1947, die mikroskopiese in 1958 en optiese vesel in 1970) het die ontwerp daarvan relatief dieselfde gebly. Al was dit in essensie 'n totalitêre medium, het dit 'n geliefde rol in huise wêreldwyd begin speel. Shirky (2008a) skryf:

Starting with the Second World War a whole series of things happened – rising GDP per capita, rising educational attainment, rising life expectancy and, critically, a rising number of people who were working five-day work weeks. For the first time, society forced onto an enormous number of its citizens the requirement to manage something they had never had to manage before—free time.

And what did we do with that free time? Well, mostly we spent it watching TV.

Gilder se beskrywing van die televisie se bottelnek het 'n fisiese sowel as 'n kulturele kant. Die fisiese kant is vanselfsprekend die tekortkominge van vakuumbuis. Die kulturele sy is egter van veel meer belang vir die doel van hierdie studie, omdat dit nie net op die televisie van toepassing is nie. Vakuumbuis kniehalter nie koerante en televisie-uitsendings nie, maar bykans alle tradisionele mediavorme kom een of ander tyd te stane voor 'n kultureel-ekonomiese bottelnek.

Kultuurobjekte kos geld, omdat die skeppers daarvan gedurig onderworpe is aan die aankoop van roumateriaal en die eise van die alledaagse lewe. Geen publikasie, album, of film kan vervaardig word sonder genoegsame kapitaal nie. Die verhouding tussen die skeppers van kultuur en die skeppers van rykdom lei dikwels tot situasies waar kapitaal seggenskap oor kulturele produkte verkry, omdat eersgenoemde die lewensbloed van laasgenoemde is. Indien 'n kultuurobjek nie winsgewend is nie, kan dit nie verder vervaardig word nie en loop dit die risiko om uit die publieke oog te verdwyn.

Hierdie magsverhouding lei dikwels tot die vervaardiging van kultuurobjekte wat allereers kommersiële suksesvol probeer wees. Só sal 'n sanger in Suid-Afrika dalk gedwing voel om populêre musiek vry te stel of 'n filmmaker

slegs plaaslike befondsing kry om 'n *slapstick*-komedie te vervaardig. Die suksesvolste verspreiders van kultuurobjekte was vir jare diegene wat die meeste kapitaal daarin kon belê.

Teikenmarkte raak mettertyd versadig aan hierdie soort kultuurprodukte en is dikwels moeilik vir nuwe mededingers om binne te dring, omdat hierdie sisteem nie afwykings van suksesvolle produkte aanmoedig nie. As die Afrikaanse mark byvoorbeeld van sokkiemusiek hou, gaan die swaarmetaal en spitsvondige lirieke van 'n *metal*groep soos Kobus! nie deur korporasies versprei word nie, omdat dit nie so winsgewend sal wees nie. Die gevolg hiervan is 'n beperking op die verskeidenheid kreatiewe materiaal wat aan die publiek versprei kan word – aldus 'n bottelnek. Gilder (1992:51) skets die nagevolge van so 'n bottelnek in die Amerikaanse televisiebedryf en die daarmee gepaardgaande kulturele afplatting sardonies:

...across the country, impatient viewers sit on their couches in front of TV screens, clicking their remote panels through an array of channels until something catches the eye. Is it lesbian nuns on Donahue, a baseball game, a riot in Lebanon, Judge Wapner²³, a congressman deploying dirty air or deficits, Miss September naked on the beach in Aruba, an aerobic hunk rhythmically stretching, Louis Rukeyser²⁴ and three market analysts predicting boom and burst – what will it be, folks?

Die afplatting in hierdie geval is nie die eindelose aantal televisiekanale wat beskikbaar is nie, maar 'n vraatsugtige verbruikerspatroon waarin kykers programme van dieselfde aard passief assimileer. Die lys lyk divers, maar is bedrieglik eenvoudig: dit bevat nuus, skindernuus²⁵, sport, geringe misdaad, mooi lywe en 'n finansiële analise. Diversiteit is nie juis die lys se sterkpunt nie. Gilder (1992:51) skryf dat hierdie vermaak gedryf is deur “mass media

²³Wapner was die regter in die televisiereeks *The People's court*, “which ran in syndication from 1981 – 1993 for 2,484 episodes”. Hy was die eerste persoon in die reeks wat oor regte hofsake moes toesien (Wikipedia, 2009e).

²⁴Louis Rukeyser was 'n Amerikaanse finansiële joernalis, rubriekskrywer en kommentator bekend vir sy gasheerrol op die televisiereeks *Wall Street Week with Louis Rukeyser* (Wikipedia, 2009f).

²⁵*The Phil Donahue Show* was 'n sogenaamde *Tabloid Talkshow*, wat dikwels onderhoude gevoer het met relatief onbekende gaste (Wikipedia, 2009g).

economics” en kom tot die slotsom dat dit kultureel breindood is. Tog reken hy die *telecomputer* kan hierdie situasie verander (1992:53):

[All] the media junk food and filler that stretches out toward the horizons of mass culture...will tend to disappear. In the world of the telecomputer, broadcasters, educators, investors, and filmmakers, who thought they could never go broke underestimating the intelligence of the American people, are going to discover that they were wrong.

Amerikaanse televisie het trouens so saai, vlak en eentonig geraak “that [it] was...warping the minds and constraining the liberties of Americans” (Hassan, 2008:85). Dit het ontaard in ’n lomp oligargie wat vir die massas voorsê wat hulle moet lees, kyk en koop, wie hulle moet verafgod en vir wie hulle moet stem.

Naas die televisiebedryf is veral joernalistiek, wat volgens algemene konsensus veronderstel is om neutrale inligting rakende gebeure wat die publiek raak te versprei, vatbaar vir hierdie soort vervlakking. Klinenberg (2005:60) merk byvoorbeeld op dat “the celebrated genres of the American journalistic craft, particularly investigative reporting, long-term projects, and penetrating urban affairs work, have lost corporate support in all but the most elite publications because of their inefficiencies and the costs of production”. (Dis immers goedkoper om voorgesê te word wat om te skryf as om die feite na te vors.) ’n Goeie voorbeeld hiervan is Brittanje se pers, waar ’n bepaalde digotomie tussen koerantmanne en hul bestuurders in 1990 al vir meer as ’n eeu aan die orde van die dag was.

“During the post-war period,” skryf Curran (1991:123), met verwysing na Brittanje ná die Tweede Wêreldoorlog, “the press became fully integrated into the core sectors of capital. Ownership ties were further cemented, at the top level, by institutional, social, and personal links, encouraging newspaper controllers and business leaders to adopt similar ideological positions”. Curran beskryf die uiteinde van ’n medialandskap wat deur verskeie era’s is – dié van industrialisasie, persbaronne, familiekoerante en hervormingsprosesse deur die Britse regering. Hiertydens het die Britse radikale pers, eers die liberale mondstuk van die Britse werkersklas, geleidelik in die stof van ekonomiese

en sosio-ekonomiese belange begin byt. Deurgaans is dit deur buitepartye se ideologieë beïnvloed. Hierdie proses was van meet af geen nuutjie vir Brittanje nie. “The parliamentary campaign for a free press” verduidelik Curran (1991:30):

...was never inspired by a modern libertarian commitment to diversity of expression. Indeed the ruthless repression of the unstamped press in the mid-1830's had much the same objective as the campaign which set the press 'free' twenty years later: the subordination of the press to the social order.”

Al wat trouens verander het, was die ontstaan van 'n “growing commitment to positive indoctrination of the lower orders through a cheap press, and a growing conviction that free trade and normative controls were a morally preferable and more efficient control system than direct controls administered by the state” (Curran & Seaton, 1991:30). Wat in die 1830's 'n liberale industrie was, het vinnig geswig voor belange van Britse maglustiges en rykes.

Dieselfde is waar van die eertydse Afrikaanse pers. Sou 'n plaaslike redakteur byvoorbeeld in 1985 besluit om Mimi Coertze se toekenning vir haar bydrae tot die kunste eerder as Sipho Mutsi (eertydse lid van die *Congress of South African Students*) se dood tydens polisie-aanhouding by 'n oorsig van die jaar in te sluit, sal Coertze se toekenning in die annale opgeteken word as 'n nuuswaardige gebeurtenis en Mutsi se dood vir lesers vergete bly, omdat die vervaardiger se sosio-politiese perke dit vereis. Sodoende sou die mark se oortuigings aangaande die Suid-Afrikaanse werklikheid gemanipuleer word deur nuusvervaardigers en hul meesters. Die woorde van Vosloo (1982:12), eertydse redakteur van die dagblad *Beeld*, illustreer hierdie situasie treffend:

[Die redakteur] is 'n instrument van 'n direksie, en in sy hande is 'n belegging van miljoene rande met hoë deurlopende koste. Hy moet sorg dat die koerant of tydskrif in sy hande die nodige rendement lewer, of anders ...

Dit geld vir 'n redakteur op elke vlak: skoolpublikasies, studentepublikasies (al is by hulle minder geld op die spel) of meer gevorderde produkte. Almal is onderworpe aan die kostegreep en die knellings van die samelewing: wette, sensuur,

politieke omstandighede, invloed van drukgroepe. Tot die geringste publikasie het 'n skoolhoof of 'n studentedekaan wat oor die inhoud waak.

In dieselfde trant besef Muller (1990:viii) dat 'n persmaatskappy deur sy aandeelhouers beheer word, “wat sy direkteure aanwys [en] die pers se redaksie, regstreeks of onregstreeks, uiteindelik [kontroleer]”.

Weens die teenwoordigheid van kapitaal is die vrugte van tradisionele mediamatskappye se arbeid dus altyd onderworpe aan die gedurige uitfilter van ongewenste inligting. “Ongewens” in hierdie konteks kan verskeie dinge beteken en hoef nie slegs op 'n onheilspellende verberging van die waarheid (soos in die hipotetiese geval van Mutsi en Coertse) te dui nie. Solank as wat adverteerders en aandeelhouers egter gelukkig gehou moet word, kan nuus nie negatief op hulle reflekteer nie, omdat subsidiëring die lewensbloed van enige tradisionele mediavorm is. Sonder fondse kan die musikant nie snare en ateljeetyd bekostig nie, die skilder nie verf aanskaf nie en die koerant nie rolperse, brandstof en salarisse bekostig nie. Die “creators of culture” is onherroeplik verbind met die “distributors of culture” (Gilder, 1992:52).

Namate die wêreld geglobaliseer geraak het, het hierdie magsverhouding boonop vervleg geraak met internasionale, korporatiewe beleid. Wins, eerder as joernalistieke kwaliteit, word nagejaag tydens redaksionele besluite. Klinenberg (2005:62) let op dat “when conglomerates and publicly traded companies took over news organizations and entered the journalistic field, they imported corporate managerial techniques and developed new strategies to increase the productivity, efficiency, and profitability of news businesses”.

In hierdie verband bestudeer Chomsky en Herman (2002:xii) die opkoms en grootte van media-ondernemings, die media se sentralisering en konsentrasie, die groei van mediakonglomerate en die verspreiding van media oor grense tydens globalisering. Hulle bereik die gevolgtrekking dat die Amerikaanse media soms wetend, soms onwetend onpartydig berig oor sake van nasionale belang. Deur aan die hand van bepaalde beleide gunstig oor sekere entiteite en ongunstig oor ander te berig, argumenteer hulle, word digotomieë van waardigheid en onwaardigheid (“worthiness” en “unworthiness”) in die oë van 'n lesers- of luisteraarspubliek geskep. 'n Individu, groep of land word aan die hand hiervan uitgebeeld as waardige of onwaardige slagoffers, afhangende van

wat die tydsgees dikteer.

In Amerika was hierdie vooroordeel byvoorbeeld te vinde in verslaggewing oor Turkye (waar die marteling van politieke gevangenes en die aanval op handelsunies slegs simpatie kon uitlok by Amerikaanse menseregte-aktiviste) en die Viëtnam-oorlog (wat deur Richard Nixon onder voorwendsels verleng en in die Amerikaanse media ondersteun is). Die rede hiervoor, meen Chomsky en Herman, is dat “the U.S business community has been warm toward regimes that profess fervant anticommunism, encourage foreign investment, repress unions and loyally support U.S. foreign policy” (2002:31). Die Amerikaanse tydsgees bepaal dus die aard van Amerikaanse nuus.

Die fenomeen is nie eie aan Amerika nie. Die hipotetiese geval van Mutsi en Coertse is hier ter sake. Sou Coertse sterf in ’n polisievangwa, sou sy ongetwyfeld deur die Afrikaanse pers as ’n waardige slagoffer beskou word, dit is – iemand wat simpatie verdien en oor wie se dood daar woede of verontwaardiging sal ontstaan. Mutsi, daarenteen, sou as gevolg van die Suid-Afrikaanse tydsgees in 1985 moontlik as ’n terroris beskryf word, sonder om meegevoel by die teikenmark te wek.

’n Publikasie wat nuus vervaardig wat teen ’n betrokke *status quo* indruis en ’n gewilde digotomie van waardigheid dekonstrueer, moet aansienlik meer koste en moeite aangaan om dit reg te kry, want sulke nuus “are at an initial disadvantage in sourcing costs and credibility, and they often do not comport with the ideology or interests of the gatekeepers and other powerful parties that influence the filtering process(Chomsky & Herman, 2002:31).

Mediamaatskappye kom met hierdie verdraaiings weg weens hul vermoë om die publiek te beïnvloed onder die dekmantel van die sogenaamde *Fourth Estate* – ’n titel wat impliseer dat hulle te alle tye so neutraal as moontlik verslag lewer en in diens van die publiek staan. In werklikheid is publikasies en programme dikwels nie aan die publiek verantwoordbaar nie, maar eers aan hul eienaars, aandeelhouders en adverteerders. Curran en Seaton (1991:10) stel dit veelseggend wanneer hulle opmerk hoe die Britse pers deur die loop van die geskiedenis die versluierde motiewe van politieke partye bevorder het:

[The] growth of advertising did not transform the commercial press into an ‘independent fourth estate’. On the contrary, the development of modern political parties from the 1860’s

onwards encouraged a closer interpenetration of party politics and commercial journalism. A number of leading proprietors in Victorian and Edwardian Britain were members of parliament, while some national newspapers were subsidised by party loyalists or from party funds well into the twentieth century. This continuing involvement with government or opposition parties belied the often repeated claim that the press was an independent check on parliament and the executive.

Dit beteken allermins dat alle joernaliste en redakteurs by verstek waarheidsverdraaiers is. Uitgewerye en die uitsaaiwese is egter duur ondernemings. Mediamaatskappye wat sou kies om teen die stroom van die tydsgees te swem, loop die gevaar om in onguns te val by die korporatiewe gemeenskap en adverteerders en die risiko dat die publiek hulle kritiseer “for indulging in such a quixotic interest and crusade” (Chomsky & Herman, 2002:31). Om hierdie rede gee publikasies dikwels aan hul markte wat hulle wil hê (eerder as dit wat hulle nie noodwendig wil hoor nie) ten einde soveel moontlik eenhede te verkoop of ore te bereik. ’n Mens sou immers kon vra of *Sowetan* se lesers dit sal waardeer indien die koerant breedvoerig berig oor die deugde van Afrikaanse poësie, indien KykNet se adverteerders daarvan sal hou as die stasie plotseling Engelse programme uitsaai en JOY! (’n Christelike tydskrif met ’n evangelies-konserwatiewe aanslag) nog sal verkoop indien die tydskrif ’n positiewe houding jeens homoseksualiteit inneem.

Omdat kykers, luisteraars en lesers gelukkig gehou moet word en daar vasgestelde siklusse is waarvolgens tradisionele media nuus versprei, ontstaan die situasie dikwels dat nuus gepubliseer moet word, maar daar nie noodwendig altyd iets nuuswaardig is om te publiseer nie. Dikwels gebeur dit dat “the press and broadcasting have sought to provide instantly appreciable material that is loosely described as ‘entertainment’” (Curran & Seaton, 1991:3). Boonop handel mediamaatskappye tans in ’n wêreld waar oombliklikheid die norm is en die nuussiklus verander het in ’n “an erratic and unending pattern”, aldus Klinenberg (2005:54):

The advent of twenty-four-hour television news and the rapid emergence of instant Internet news sites have eliminated the temporal

borders in the news day, creating an informational environment in which there is always breaking news to produce, consume, and, for reporters and their subjects, react against...There's a writing process that is just constant, constant, constant... in everything we're doing we're dealing with the clock. Bang. Bang. Bang. Bang. Bang. And that clock just goes on.

'n Noodwendige gevolg hiervan, sou geargumenteer kon word, is 'n vervlakking in die diepte van verslaglewering, 'n toename in sogenaamde vermaaklikheidsnuus ten einde bladsye en minute vol te kry en 'n gevolglike kulturele afplatting soos deur Gilder beskryf. Hierdie afplatting is nie net in die pers te vinde nie, maar by enige tradisionele media-industrie waar winsbejag 'n toonaangewende rol speel.

Was koste nie 'n faktor nie, het die medialandskap van die een en twintigste eeu dalk radikaal anders daar uitgesien. Die verspreiding van publieke inligting sedert die ontwerp van die drukpers was egter 'n duur proses, uitgelewer aan sosio-politiese en ekonomiese eise en normaalweg gemonopoliseer deur 'n beperkte aantal maatskappye. In die gloriejare van die televisie was hierdie alleenhandel 'n voordeel vir mediamatskappye. Vandag is dit 'n belemmering. Die paradigma dat 'n aantal gesentraliseerde liggame in die samelewing 'n monopolie op die verspreiding van inligting het, is vandag onrealisties. Die internet (en in die besonder die latere permutasies van "sosiale media") is gebore binne 'n paradigma van desentralisering. Dit het die bestaande wêreldorde van gesentraliseerde uitgewery en uitsaaiwese op sy kop gekeer. Blogs vorm deel van 'n alternatiewe mediamodel wat tot so 'n mate verskil van die tradisionele media en haar gefilterde uitsette dat dit as 't ware deel vorm van 'n totaal nuwe paradigma – 'n lewe ná televisie. 'n Begrip van die blogverskynsel is slegs moontlik binne hierdie paradigma.

2.3 As die Panopticon verkrummel

In 1787 beskryf Jeremy Bentham (1995:34) die ideale struktuur wat gebou moet word ten einde die maksimum aantal mense voortdurend onder oë te hou:

No matter how different, or even opposite the purpose, whether it be applied to the purposes of perpetual prisons in the room of death, or prisons for connement before trial, or penitentiary-houses, or houses of correction, or work-houses, or manufactories, or mad-houses, or hospitals, or schools [...] It is obvious that, in all these instances, the more constantly the persons to be inspected are under the eyes of the persons who should inspect them, the more perfectly will the purpose X of the establishment have been attained.

Sy oplossing vir die realisering van hierdie visie is die Panopticon²⁶: 'n tronk gebaseer op utilitaristiese beginsels (hoe meer waargenome gevangenes, hoe beter) waar tronkinwoners nooit weet of hulle waargeneem word of nie. Bewaarders doen diens buite sig van die gevangenes, wat 'n kunsmatige sin van alomteenwoordigheid skep en die gevangenes gevolglik in toom hou (Bentham, 1995:34). In hierdie bloudruk vir 'n gevangenis is 'n ironiese metafoor vir die tradisionele mediabedryf te vinde.

Die metafoor is tweeledig. Enersyds beeld dit Gilder se “top-down”-hiërargie van inligtingvloei uit, andersyds skets dit die illusie van volkome dekking wat die media vir die publiek skep. Nes die tronkbewaarders aan die bokant van die Panopticon besluit wat gevangenes mag weet oor mekaar, die tronk en die buitewêreld, so is koerante, tydskrifte en nuusbuletins die amptelike dissemineerders van nuus wat besluit wat lesers en luisteraars van die wêreld hoef te weet. Inligting vloei van bo (die bewaarders) na onder (die gevangenes) en word amper uitsluitlik vervaardig deur diegene aan die bokant, wat oor die soewereine gesag (in die media se geval: die aanspraak op die objektiwiteit van die sogenaamde *Fourth Estate*) en middele (kapitaal, logistieke vermoëns, toerusting, personeel) beskik om die vervaardigings- en disseminasiesproses te onderneem. ‘Gevangenes’ sal nooit inligting aan die bewaarders oordra nie, maar eerder passiewe ontvangers daarvan wees, gekluister in 'n afgebakende area wat vir hulle gebou is deur die einste entiteit wat die nuutste nuus oor hul leefruimte vervaardig en versprei – deur ‘tronkbewaarders’ wat daarvan oortuig is dat die tronk se voortbestaan oorhoofs die samelewing se beswil verseker.

²⁶n Samevoeging van pan (alles) en opticon (waarneem).

Nes dit voorts onmoontlik is vir Bentham se tronkbewaarders om elke liewe hoekie van die tronk vir elke sekonde van die dag te fynkam en sodoende volledige kennis oor elke liewe gevangene te bekom, so is dit onmoontlik vir 'n mediamaatskappy om daaglik verslaggewers op elke denkbare dorp te hê en elke denkbare storie op te teken. Dit is eerder die illusie van volkommenheid wat geskep word deur aan die hand van sekere eise (soos nuuswaardigheid, verskeidenheid en die behoeftes van die teikenmark) 'n daaglikse versameling stories te versprei as “nuus”. Soos Bentham se gevangenes vanweë hul onkunde oor die bewaarders se bewegings onder die illusie verkeer dat almal orals dopgehou word, so verkeer die lesers- en luisteraarspubliek dikwels onder die wanindruk dat die produk wat van 'n rolpers afgeval het op hul voorstoepmatjie of soggens oor hul radio weerklink 'n kanonieke versameling van die afgelope vier en twintig uur se nuuswaardige gebeurtenisse is. As iets in 'n koerant verskyn het, was dit “die nuus” (en derhalwe die moeite werd om te weet); as iets egter gebeur het en daar nie 'n verslaggewer was om dit op te teken nie, bly dit buite die bereik van die massas en die joernalistieke “kanon”.

Hierdie metafoor kan van toepassing gemaak word op enige sektor van die mediabedryf. Platemaatskappye en radiostasies bepaal waarna geluister, televisiestasies waarna gekyk en uitgewers wat gelees word. Die argument sou selfs gemaak kon word dat advertensies grootliks bepaal hoe die wêreld hul geld spandeer.

Agter al hierdie bedrywe sit opgeleide professionele – individue wat spesiale opleiding ontvang het en binne 'n betrokke stel reëls funksioneer ten einde 'n spesifieke stel probleme op te los. Die funksie van hierdie professionele, verduidelik Shirky(2008b:57), is:

to solve a hard problem, one that requires some sort of specialization. [...] Most professions exist because there is a scarce resource that requires ongoing management: librarians are responsible for organising books on shelves, newspaper executives are responsible for deciding what goes on the front page. In these cases, the scarcity of the resource itself creates the need for a professional class – there are few libraries but many patrons, there are few channels but many viewers. In these cases professionals become gatekeepers, simultaneously providing and controlling access to information,

entertainment, communication or other ephemeral goods.

'n Joernalis werk byvoorbeeld in 'n wêreld waar kritiek op sy of haar werk – dit wat bepaal of dit op standaard is of nie – meestal nie deur die samelewing nie, maar deur sy of haar portuurgroep gelewer word. Hul arbeid en lewering, hoewel vir die publiek bedoel, word gefilter en beoordeel deur hul portuurgroep – as 't ware die hekwagters van hul bedryf.

Was die mediabedryf 'n Panopticon, het die internet die gesag van hierdie opgeleide hekwagters teen die draai van die eeu tot rommel begin reduceer. Soos ARPANET (die Amerikaanse weermag se voorloper van die internet) wat in 1969 van meet af ontwerp is om bykans onuitwisbaar te wees (Wigley, 2006:375), is die internet 'n gedesentraliseerde rekenaarnetwerk wat slegs “afgesit” kan word as elke liewe rekenaar op aarde afgeskakel word, elke netwerkkabel uitgetrek word, elke optiese veselaar verbrysel word, elke radiotoring omgestoot word, elke datasentrum verwoes word, elke satelliet uit die lug geskiet word. Omdat 'n sentrale beheerpunt ARPANET, wat tydens die Koue Oorlog deur die Amerikaanse Departement van Verdediging ontwerp is (Abbate, 2000:10), 'n sagte teiken sou maak, het die ontwerpers daarvan van meet af gesoek na “the means to establish a decentralized communications network that would be invulnerable to attack because it would be disbursed and able to continue operation even if at any point it was disabled” (Rabinovitz & Geil, 2004:10). Die internet het hierdie karaktereienskap vanuit die staanspoor oorgeërf. Vir alle praktiese doeleindes is dit onverwoesbaar en, belangriker nog, sonder 'n middelpunt.

Anders as die Panopticon-agtige media-oligargie waar 'n handjievol maatskappye volgeprop met professionele mense die vloei van publieke inligting beheer – in Amerika se geval omtrent 29 maatskappye (Chomsky & Herman, 2002:5); in Suid-Afrika vier²⁷ – is die internet (en spesifiek die Web) 'n speelterrein van meewerking waar inligting gratis en onmiddellik beskikbaar is, die vrye vloei daarvan aangemoedig word en enige gebruiker teoreties 'n stem kan hê. Dit is 'n stuk gereedskap wat die moeite en koste (en daarom die alleenreg) om te kommunikeer met groot getalle mense uit die hande van die professionele geneem het en aan die massas geskenk het. “[The internet],” let Awerbuck (2008:5) op, “has challenged mainstream media narratives,

²⁷Naspers, Avusa, Independant News Media en CAXTON

thereby changing the *status quo*. Objectified, disenfranchised, pathologised, and otherwise misunderstood groups, those who feel that their voices are underrepresented or were unheard in the past now have unlimited access to public forums”. Sodanige groepe sou voor die ontstaan van die internet sukkel om ’n voorbladartikel of selfs ’n blote berig oor hulself gepubliseer te kry. Had Mutsi en sy tydgenote toegang tot die Web, het die geskiedenis se gang dalk anders daar uitgesien.

Hoewel die internet sedert sy ontstaan gedentraliseer is, is dit argumenteerbaar dat dit vir die eerste paar jaar sedert die begin van die 1990’s steeds aangewend is asof die “top-down” hiërargie die voorkeupsie was.

Aanlynpublikasie (die oplaai van nuwe data) was die terrein van ’n uitgesoekte elite (webmeesters) wat oor die tegniese vaardighede en nodige kennis beskik om sulke veranderinge aan webtuistes aan te bring. ’n Webtuiste sou, net soos die hoofstroommedia in die Panopticon-analogie, bloot ’n neksus van inligting wees wat deur besoekers onttrek is nadat hulle daarop afgekom het. Webmeesters het dus steeds beheer gehad oor die vloeï van inligting.

Aanduidings hiervan is tot so laat as 2003 te vinde. Cairncross (2001:80) is byvoorbeeld van mening dat “the Internet makes it possible for users to become their own librarians, able to research, study, and investigate anything from Marshall’s economics to Madonna’s music”. Implisiet in Cairncross se stelling is die idee dat gebruikers die internet as ’n sentrale gesagsbron gebruik waaruit hulle inligting kan put. Lister *et al* (2003:170) spekuleer oor die toepaslikheid van Habermas se beskrywing van die ideale, publieke sfeer op wat hulle “the essentially participatory and interactive elements of the pre-Web Internet” noem – verwysend na IRC²⁸, nuusgroepe²⁹, *bulletin boards* and e-posgroepe. Die feit dat Lister *et al* die internet voor die Web as ’n deelnemende ruimte beskou, dui daarop dat hul die Web juis nie as sodanig takseer nie.

In die huidige eeu het gebruikers egter gaandeweg, met behulp van ’n oorvloed gratis sagteware, ’n paradigmaskuif ondergaan van die sogenaamde Web 1.0 (gekarakteriseer deur publikasie) na Web 2.0 (gekarakteriseer deur deelname) wat hulle in staat stel om uitgewers se bestaansrede – die vind van oplossings om logistieke, finansiële en sosio-ekonomiese grense te oorbrug in die verspreiding van inligting – grootliks te ondermyn.

²⁸Internet Relay Chat – die protokol waarop virtuele kletskamers gebou is.

²⁹Soos dié op die reeds genoemde Usenet

“Thanks to the web,” skryf Shirky (2008b:9) hieroor, “the cost of publishing globally has collapsed.” Om media via tradisionele kanale, soos CD’s, DVD’s en koerante te versprei, vereis ’n aansienlike hoeveelheid geld; om iets *en masse* via die internet te versprei, is veel goedkoper. Te danke aan die ontstaan van sosiale netwerke, *Wikis*, blogs en ander soortgelyke toepassings (en, danksy Moore se Wet³⁰, die toenemende beskikbaarheid van kragtige hardeware), het mense wat voorheen aan die ontvangkant van publieke inligting gestaan het die geleentheid gekry om dit self te vervaardig.

2.4 Uit met die priesters, in met almal

Toe Gutenberg die drukpers ontwikkel het, het dit die toekoms van priesters wat Bybels en ander dokumente vir ’n werk met die hand moes oorskryf, in onsekerheid gewerp. Hul gesogte vermoë om te skryf het verseker dat die mensdom se kennis nie verlore gaan nie: hulle het boeke stelselmatig met die hand gekopieer. Hul taak was edel, dog moeisam. Die ontwikkeling van die drukpers het hulle egter oorweldig met ’n oorgloed van dit wat eers skaars was: die vermoë om geskrewe taal te dupliseer. Soos boeke begin versprei en die drukproses gewild geraak het, het al hoe minder mense waarde aan die priesters se handgeskrewe dokumente geheg. ’n Boek kon plotseling in groot getalle vervaardig word sonder dat iemand die skryfvaardighede van die priesters moes aanleer, die dissipline wat hulle vir jare beoefen het en wat hul troefkaart was. Die spoed en effektiwiteit van die nuwe proses het ’n “spread of literacy & knowledge [that] benefited society as a whole and led to an explosion in employment for teachers, publishers [and] scientists” veroorsaak (Shirky, 2008b:304). Dit was ’n proses wat die samelewing in die breë gebaat het, met een uitsondering: die skrywers het oorbodig geraak. Die monnike kon eenvoudig nie kompeteer met die nuwe druksisteem nie. Dit het soms tot vyf maande geneem om ’n enkele boek oor te skryf op materiaal wat self lank geneem het om te vervaardig³¹

³⁰’n Projeksie deur Gordon Moore, medestigter van Intel, dat die aantal transistors wat op ’n mikroskopiese kan pas elke twee jaar sal verdubbel, met die daarmee gepaardgaande toename in verwerkingspoed van die mikroskopiese.

³¹Volgens Rees (2005:24) is die papier vervaardig van “loose sheets of parchment, a material made from the dried and treated skins of calves, goat, or sheep [which had to be] soaked, stretched, and scraped until they were thin and smooth enough to write on”.

Stadig maar seker het die monnike se professie begin uitsterf in die aangesig van die gedrukte woord – ’n onomkeerbare ommeswaai wat argumenteerbaar ten beste geïllustreer kan word deur Johannes Trithemius, die Ab van Sponheim, se omvangryke *De Laude Scriptorum*³², waarin hy in 1492 ’n passievolle argument vir die behoud van die monnike se vaardigheid gemaak het. Dit was ’n “treatise where [he] not only exhorted his monks to copy books but enriched an ancient topos by explaining why monks should not stop copying because of the invention of printing” (Eisenstein, 1980:15). Ten einde sy traktaat in groot getalle te versprei, het hy dit laat druk.

Die ontwikkeling van die drukpers het ’n sosiale rewolusie in Europa veroorsaak en is vergelykbaar met die soort rewolusie wat tans weer oor die wêreld afspeel. Diegene wat eers die professionele insamelaars, verwerkers en verspreiders van inligting aan die publiek was, bevind hulself tans in dieselfde posisie as die Gutenberg-priesters. Die spoed en lae koste waarteen inligting digitaal gereproduseer en versprei kan word op die internet, gepaard met goedkoop, gebruikersvriendelike hardeware en sagteware om foto’s, videos en klank te vervaardig, het poste wat eens gespesialiseerde onderrig vereis het, tot die alledaagse veralgemeen. Fotojoernaliste is nie meer al wat nuuswaardige foto’s kan neem nie, professionele filmmanne nie al wat toegang tot ’n gehoor van duisende het nie en topverkopermusikante en platemaatskappye nie al wat musiek kan versprei nie. Die oordra van hierdie industrieë se vaardighede “from various professional classes to the general public is epochal, built on what the publisher Tim O’Reilly calls ‘an architecture of participation’” (Shirky, 2008b:17).

Internetgebruikers, van wie daar reeds bykans 1,6 miljard is (Statistics, 2009), het ’n heel nuwe speelveld tot hul beskikking waar hulle in vele opsigte op gelyke voet met tradisionele mediamatskappye kan staan. Om data via die internet te versprei, is nie onderworpe aan dieselfde verspreidingskoste, geografie of sensuur wat die tradisionele media moet aangaan om hul produkte in die publiek te kry nie. Groepe kan hulself op hierdie wyse veel makliker as vantevore koördineer. Godin (2008:5) merk tereg op dat: “before the internet, coordinating and leading a tribe [of people] was difficult. It was difficult to get the word out, difficult to coordinate action, difficult to grow quickly. Today,

³²Letterlik “In lof van die skrywers”.

of course, instant communication makes things taut, not squishy. In today's world, Barack Obama can raise \$50 million in twenty eight days".

In hierdie verband kan 'n mens dink aan die Deon Maas-debakel van 2007, waartydens Maas 'n kontroversiële rubriek oor Satanisme in Rapport gepubliseer het (Maas, 2007). Weens die druk van lesers wat gedreig het om die koerant te boikot, is Maas afgedank – druk wat deur iets so eenvoudig soos SMSe op Rapport geplaas is deur mense wat hulself georganiseer en gemobiliseer het. 'n Persverklaring of amptelike afkondiging deur tradisionele publikasiekanale was nie nodig om die protesaksie aan die gang te kry nie.

Shirky (2008b:21) som Godin se sentiment hieroor knap op wanneer hy verwys na sodanige nuwe kommunikasiemiddele wat beskikbaar is aan die massas:

By making it easier for groups to self-assemble and for individuals to contribute to group effort without requiring formal management ...these tools have radically altered the old limits on the size, sophistication and scope of unsupervised effort [...] They haven't removed them entirely [...] but the new tools enable alternate strategies for keeping that complexity under control. And as we would expect, when desire is high and costs have collapsed, the number of such groups is skyrocketing, and the kinds of effects they are having on the world is spreading.

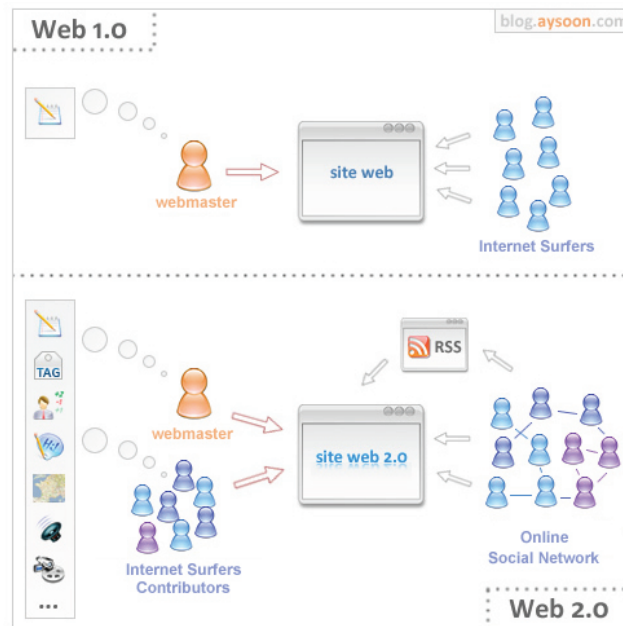
Die gereedskap waarna Shirky en Godin verwys, is grootliks webprotokolle wat dit moontlik maak om data moeiteloos by 'n bediener op sowel as af te laai. Hierdie protokolle is kollektief die tegnologiese onderbou van die verskynsel wat "Web 2.0" heet. Hoewel dit mag skyn asof dit nuwe tegnologiese spesifikasies aandui, word dit eerder gebruik om te verwys na "cumulative changes in the ways software developers and end-users **utilize** the Web" (Wikipedia 2009*i*. My klem). Binne hierdie paradigma ontwikkel publikasie tot iets wat miljoene mense met die druk van 'n paar knoppies kan doen. Die verskil tussen die tradisionele manier van die internet gebruik en die nuwe paradigma "is that [users] can do the posting. They control the tools of production and publication. There are no more gatekeepers" (Solomon & Schrum, 2007:2).

Die internet (en veral blogs) is "a platform for the unlimited reproduction and distribution of the written word, for a low and fixed cost. No barriers to

entry, no economies of scale, no limits on supply” (Shirky, 2002). Digitale reproduksie vereis niks meer as rudimentêre tegnologie en ‘n stroom elektrisiteit nie. Die wêreldwye web is ‘n kolossale kopieermasjien wat data in ‘n “recursive network of software agents” opsoek, “where it is crawled, indexed, mined, scraped, republished, and propagated throughout the Web” (Rose, 2007). Soekenjins soos Google en *aggregators* soos *Afrigator* en *Technorati* dupliseer data outomaties en teen ‘n verbysterende pas. As iets eenmaal aanlyn was, kan dit letterlik vir ewig daar bly. Een voordeel van blogs oor tradisionele media is juis “that no one can found a newspaper on a moment’s notice, run it for two issues, then fold it, while incurring no cost but leaving a permanent record” (Shirky, 2008b:170). Tradisionele media moet lewensvatbaar wees; op die internet is dit egter gangbaar om ‘n sogenaamde tref-en-trap benadering tot publikasie te volg. “By slashing the costs of storing and conveying information,” merk Wigley (2006:375) tereg op, “the Internet creates unlimited shelf space, making affordable material that was previously too obscure or expensive to obtain. Some of its information was previously inaccessible to most people – because it was held in some special place, or released only to specialists”.

Dit is egter belangrik om daarop te let dat dit nie bloot publikasie is wat Web 2.0 karakteriseer nie, maar veral ook deelname. Die verskil tussen Web 1.0 (en implisiet ook die tradisionele media) en Web 2.0 kan grafies as volg voorgestel word³³:

³³Die onderstaande grafika word met toestemming van Saad Hamid van *Sizlopedia.com* gebruik. Dit is te vinde by <http://www.sizlopedia.com/2007/08/18/web-10-vs-web-20-the-visual-difference/>

Die voorstelling van Web 1.0 is taamlik eenvoudig om te begryp. 'n Webmeester plaas inhoud op 'n webblad en gebruikers onttrek dit via die Webblaaier van hul keuse. Web 2.0 lyk egter veel meer ingewikkeld – met rede. Waar die Webmeester (in die geval van die tradisionele media, die uitgewer) eers die publiseerder van inligting was, is diegene wat in die eerste voorstelling aan die ontvangkant gestaan het nou in die posisie om by te dra by die oorspronklike inligting sowel as om dit te ontvang. Die vorm wat hierdie bydraes kan aanneem, is 'n ryk palet van oorspronklike data, metadata, kommentaar, *geo-tags*³⁴, klank, video en velerlei ander datavorme. Gebruikers kan afsonderlik bydra tot 'n mediapoel of dit kollektief doen, soos die groep aan die regterkant. Inhoud hoef ook nie noodwendig vanaf die oorspronklike webtuiste gekry te word nie, maar kan via RSS³⁵-subskripsies ontvang word met 'n wye reeks programmatuur wat die gebruiker in kennis stel van nuwe inhoud – 'n fenomeen simptome van dinamiese webtuistes ondersteun deur databasisse.

'n Anekdote ter verduideliking: Binne die Web 1.0-model sal Gebruiker A 'n foto van sy hond op 'n webtuiste laai en Gebruikers B – Z dit passief aflaai en verbruik. Sou Gebruiker A egter sy foto op *Flickr.com* ('n klassieke voorbeeld

³⁴*Geo-tagging* behels die plaas van merkers op 'n digitale wêreldkaart ten einde 'n stuk data met koördinate te verryk.

³⁵Really Simple Syndication

van 'n Web 2.0-webtuiste) laai, kan Gebruiker B notas met relevante metadata (soos “hond”, “soogdier” en “Jack Russel”) daarby voeg. Gebruiker C herken dalk die agtergrond in die foto en *geo-tag* dit op 'n kaart van die wêreld. Gebruiker D kan kommentaar onderaan die foto los wat die fotografiese tegniek van Gebruiker A prys. Gebruiker E kan op sy eie blog 'n opstel oor honde skryf en die oorspronklike foto via 'n direkte skakel in sy inskrywing gebruik. Iemand wat Gebruiker E se inskrywing lees, laai dalk die foto af, manipuleer dit met beeldmanipulasiesagteware en laai dit op sy beurt op *Flickr*, waarna hy 'n boodskap hieroor in die vorm van kommentaar op die oorspronklike foto los. 'n Lang debat ontstaan dalk tussen verskeie gebruikers (wat by die foto uitgekom het via *Flickr* se soekenjin) oor die twee foto's, moontlik met heftige meningsverskille.

Nêrens in die loop van die proses kan enigiemand volledig eienaarskap neem van die Webblad met die geëtiketteerde, *geo-tagged*, bekomentarieerde foto met sy inkomende hiperskakels en intertekstuele susterfoto nie. Nóg *Flickr* nóg die oorspronklike fotograaf kan sê dat die produk wat 'n besoeker dalk 'n jaar later per abuis raakloop (in 'n soektog na foto's van honde, gelei deur *Flickr* se etiketsisteem) hulle s'n is³⁶. Die foto is nie meer net die oorspronklike beeld nie, maar 'n verrykte stuk data wat deel vorm van 'n legio foto's op *Flickr.com* wat deur derduisende mense geklassifiseer en bespreek is. Die webblad met die betrokke foto is nie die produk van 'n webmeester á la die tradisionele media nie, maar eerder 'n voortgaande proses gedryf deur miljoene mense wat kollektief deelneem aan die skep en verbruik van data. Die webblad met die foto word 'n publieke ruimte waar “[the] established differences between author and reader, performer and spectator, creator and interpreter become blurred and give way to a reading writing continuum that extends from the designers of the technology and networks to the final recipient, each one contributing to the activity of the other – the disappearance of the signature” (Lévy in Lister *et al* 2003: 17).

Hoewel eenvoudig (en ietwat banaal), illustreer hierdie voorbeeld die paradigmaskuif wat sosiale media verteenwoordig. Dit verskaf aan diegene wat voorheen passiewe eindpunte was vir die verspreiders van kultuurobjekte die gereedskap om self deel te neem aan die skep en filter van media. Binne

³⁶Sien <http://www.flickr.com/photos/alphageek/233472093/> vir 'n voorbeeld van een so 'n foto.

hierdie konteks is 'n goedkoop selfoon nie bloot 'n geïsoleerde toestel met 'n enkele teleologie nie, maar 'n veeldoelige verbindings- en kommunikasietoestel wat verskillende sosiale toepassings het en met 'n legio gebruikers in verbinding kan tree om goedkoop, onmiddellike en dikwels spontane media te skep en te verbruik. Die gevolg is dat daar in talle gevalle 'n ommekeer gekom het in die magsverhouding tussen groot korporasies en die publiek. Kommunikasie van enkelinge met die massas of massas met mekaar is nie meer die uitsluitlike prerogatief van diegene met miljoene dollars se kapitaal nie: “just as social tools are creating members of the former audience,” meen Shirky, “they are creating legions of former consumers, if by ‘consumer’ we mean an atomized and voiceless purchaser of goods and services. Consumers now talk back to business and speak out to the general public, and they can do so en masse and in coordinated ways” (2008*b*:179). Desnieteenstaande die middele vir hierdie kommunikasie verskaf die internet 'n goedkoop, potensiële teikengehoor van miljoene wat die tradisionele media groot bedrae geld sou kos om op te spoor en te bereik.

Die media-Panopticon verkrummel dus nie omdat dit houe toegedien word nie – dit verkrummel omdat dit geïgnoreer word. Voor die koms van die internet was enigiets anders as Gilder se “top-bottom” benadering tot die verspreiding van publieke inligting ondenkbaar. Na die draai van die eeu beskik die mensdom egter oor “communication tools that are flexible enough to match our social capabilities” en sien ons “the rise of new ways to coordinate action that take advantage of that change” (Shirky, 2008*b*:20). Hierdie gereedskap, verduidelik Shirky (2008*b*:20):

have been given many names, all variations on a theme: “social software”, “social media”, “social computing” and so on. Though there are some distinctions between these labels, the core idea is the same: we are living in the middle of a remarkable increase in our ability to share, to cooperate with one another, and to take collective action, all outside the framework of traditional institutions and organisations.

Die idee dat rekenaars gebruik kan word om iets kreatiefs of informatiefs te skep uit 'n bestaande medium is nie uniek aan die verskynsel van Web 2.0 nie. Reeds

so vroeg as 1993 kon entoesiaste van die kultusrekenaarspeletjie *Doom* die spel uitmekaarhaal om nuwe speelvlakke, karakters, wapens, animasies en klanke daarvoor te skep. *Doom* was nie net 'n vermaaklikheidsartefak nie – dit was vir aanhangers 'n platform waarop hulle hulself kreatief kon uitdruk. Die speletjie, soos Manilov oplet, “transcended the usual relationships between producers and consumers” (Lister *et al.*, 2003:266). Rekenaars is trouens nie uniek in so 'n proses nie: in dieselfde trant sou 'n mens ook kon dink aan die aanhangers van Sir Arthur Conan Doyle se *Sherlock Holmes*, wat die hoofkarakter male sonder tal by hul eie stories oor hom ingeskryf het. “Well over a century later, Holmes-based fan fiction is still being churned out – thousands and thousands of stories in all, one of the largest bodies of unsolicited work ever devoted to a fictional character”, skryf Brown (2009:72) oor hierdie fenomeen. Wat egter uniek aan sosiale media is en by beide *Doom* sowel as *Sherlock Holmes* ontbreek, is die aantal gebruikers wat dit inspan en die vlak van samewerking wat tussen hulle heers.

Doom-aanhangers in 1993 het 'n spesifieke profiel gehad: hulle was bleeksiele en tieners en meestal manlik; diegene wat Doyle se verhale slaafs gelees het, was beperk tot die geografiese gebied waarbinne die verhale gepubliseer is. Nie een van die groepe se lede kon regstreeks met mekaar kommunikeer en saam aan die projekte werk nie. Samewerking was die uitsondering. Sosiale mediagebruikers in hul miljoene genereer egter data van 'n veel groter omvang, teen 'n veel groter tempo en met behulp van gereedskap wat hulle toelaat om regstreeks saam te werk en te verander aan 'n projek vir so lank as wat hulle wil. 'n *Doom*-modifikasie of 'n nuwe *Holmes*-verhaal het 'n afgebakende ontwikkelingschronologie – iemand konseptualiseer dit en bou of skryf dan tot dit klaar is. 'n Web 2.0-projek (soos Wikipedia) is egter nooit voltooid vir solank as wat enigiemand nog daarnatoe wil bydra nie, maar veeleer 'n proses waaraan enigeen enige tyd kan deelneem sonder om werklik geld daarop te spandeer. Openbare deelname, nie bloot publikasie nie, is die kruis van Web 2.0.

'n Belangrike gevolg hiervan is dat die tradisionele digotomie tussen publieke en privaatboodskappe waaraan mediagebruikers eers gewoond was, vervaag. Wat in ander mediavorme duidelik afgebaken was, raak al hoe moeiliker om te klassifiseer binne die kader van sosiale media – “between the

small readership of the volleyball-playing Angel An Of Lips on Xanga and the audience of over a million for Boing Boing, there is no obvious point where a blog (or indeed any user-created material) stops functioning like a diary for friends and starts functioning like a media outlet” (Shirky, 2008b:59).

Waar gebruikers tradisioneel ’n duidelike onderskeid kon tref tussen privaatboodskappe (telefoongesprekke, briewe, boeke) en publieke boodskappe (televisie en radiouitsendings, musiekvertonings, toneelstukke), werk hulle in sosiale media met boodskappe wat die skeidingslyn hiertussen laat vervaag.

’n Nuwe soort gebruiker, by name die *prosumer*, het daarom uiteindelik op die Web ontwikkel. Die term is nie ’n nuutjie nie – Toffler het reeds in sy boek *The Third Wave* (1981) die begrip, ’n samesmelting van die Engelse woorde *producer* en *consumer*, gemunt. Toffler argumenteer dat, hoewel die mensdom die kuns van handeldryf oor ongeveer 10 000 jaar verfyn het en daar eers nie ’n nut vir die twee aparte begrippe was nie (as voorbeeld noem hy die antieke Grieke, wat volgens hom sulke begrippe nie geken het nie), die laaste paar honderd jaar (’n era van, onder meer, industrialisasie) veroorsaak het dat die vervaardiger en die verbruiker noodwendig geskei moes word. Bestaansboere wat vee aanhou en melk, doen dit ten einde daardie melk ook te verbruik. ’n Melkfabriek, hierteenoor, melk met die enkele doel om die melk in afgemete kwantiteite aan verbruikers te verkoop. Sodoende word ’n digotomie tussen gebruiker en vervaardiger geskep met die gepaardgaande magsverhoudings wat daaruit ontstaan het.

Toffler voorspel ’n era waar futuristiese tegnologie die massas in staat stel om weer terug te keer na hul verstekmodus van vervaardigende verbruikers. Ten einde te verstaan hoe hy hieroor gedink het, sal dit deug om ’n voorbeeld van sy toekomsvisie aan te haal (1981:288):

For a long transitional period millions of people worked part time in factories and part time on the land, growing their own food, buying some of their necessities, making the rest. This pattern still prevails in many parts of the world – but usually on a technologically primitive basis.

Imagine this life pattern – but with twenty-first-century technology for goods and food production, as well as immensely enhanced self-help methods for the production of many services.

Instead of a dress pattern, for example, tomorrow's *prosumer* might well buy a cassette with a program on it that will drive a 'smart' electronic sewing machine. Even the clumsiest house-husband, with such a cassette, could make his own custom-fitted shirts. Mechanically inclined tinkers could do more than tune up their cars. They could actually half-build them.

Vandag klink hierdie voorspelling vergesog. Toffler vergeet gerieflikheidshalwe dat selfs die selfhelpkasette en roumateriaal waarmee die onbeholpe huismans die hemde moet naai en halwe karre moet bou, in hul massas vervaardig en versprei moet word, wat op hulle beurt bloot sal bydra tot 'n verdieping in die kloof tussen verbruiker en vervaardiger. Wat die wêreld trouens sedert die publikasie van sy voorspelling gesien het, was nie 'n toename in *prosumers* nie, maar juis die omgekeerde: die algehele dominerende van die wêreld deur korporasies en die verreikende invloed van kommersialisme op kulture wêreldwyd.

"The rise of the prosumer", reken Toffler, "changes the entire economic landscape" (1981:294). Indien hy reg was, sou die wêreld inderdaad anders gelyk het as wat dit vandag daar uitsien. Die gaping in sy betoog is egter dat hy nie waarlik *prosumers* voorspel nie, maar bloot die uitsterf van sekere markte en die geboorte van ander, gesteun deur 'n gepaardgaande verbruikerskultuur. Die uitsterf van 'n segment in die kleremark is die geboorte van 'n mark vir selfhelpkasette en 'n ironiese verlies vir materiaalverskaffers wat nie meer materiaal in massa aan fabriek sal verskaf nie. Wat in wese gebeur in Toffler se voorspelling, is dat arbeid van een sektor na 'n ander verplaas word. 'n Ware *prosumer* kan slegs bestaan as die kommersiële vervaardiging van roumateriaal uit die vergelyking verwyder kan word en vervaardigers hulle eie roumateriaal kan vervaardig sowel as gebruik.

Juis dit is besig om binne die kader van Web 2.0 te gebeur. Meer as twintig jaar na Toffler se voorspellings is daar 'n ware gros *prosumers* – diegene wat media met behulp van goedkoop toerusting skep en via die internet versprei. Toerusting en internetverbinding moet natuurlik aangeskaf word, maar die uiteindelijke mark vir die verspreiding van inhoud deur uitgewers, wat besig is om in te plof, word nie met 'n nuwe mark vervang nie. Niemand word betaal om foto's op *Flickr* te laai of 'n verandering by 'n Wikipedia-artikel aan te

bring nie. Daar is trouens nie sprake van arbeid nie, omdat die bedoeling van deelname op die internet normaalweg 'n heel ander oorsprong het. Iemand wat kommentaar lewer op 'n blog of 'n video *geo-tag* op YouTube beskou dit nie as werk nie, maar as iets wat vir die liefde van die saak gedoen word asof dit deelname aan 'n publieke forum is en bowenal 'n manier is waarop hul hulself “teen sterflikheid probeer verskans”³⁷. Die drang om gemeenskaplik saam te werk aan iets blywend, om 'n spoor van die self in die niet agter te laat, manifesteer dikwels in sosiale media.

2.5 'n Nimmereindige proses

Dit is binne hierdie omgewing van amateurpublikasie³⁸ en publieke deelname wat blogs funksioneer. Om 'n blog vanuit die staanspoor (soos *Wikipedia*, *Encyclopedia Britannica* en vele ander) te klassifiseer as 'n aanlynvorm van bestaande genres (soos die joernaal) is daarom 'n futiele aanslag, omdat dit nie die deelnemende karakter van die medium in ag neem nie. Gesien in hierdie lig raak vrae soos: “Is blogs 'n vorm van joernalistiek?” of “Kan blogs ooit tradisionele rubrieke in 'n koerant vervang?” irrelevant, aangesien dit deur die Gutenberg-monnikke van die 21ste eeu met hul tradisionele perspektief op die media gestel word. Blogs is nie genres nie, maar mediums: publikasieplatforms wat deur enigiemand met toegang tot die regte toerusting gebruik kan word vanweë die rudimentêre kennis wat nodig is om dit te doen, soos Farkas (2007:12) dit stel:

Blogs can also be characterized as a low-threshold technology. Blogging software is quite easy to set up, and blogs are easy to update without knowing anything about Web design. [...] Essentially, if a person can type a sentence, she can probably use a blog.

Blogs kom tot stand op 'n manier wat radikaal verskil van enige van die “genres” wat normaalweg daarmee gejuks taponeer word in 'n poging

³⁷n Verwysing na Fanie Olivier se gedig “Besoekeboek” uit bundel *Skimmellig*.

³⁸Die nosie van 'n amateur is reeds 'n problematiese term in hierdie konteks, aangesien diegene wat voorheen professioneel gepubliseer het besig is om (nes die Gutenberg-priesters) 'n rede vir hul bestaan te verloor.

om dit te omskryf. Enige gedrukte teks of uitgesaaide program het 'n afgebakende vervaardigingstyd en lewensiklus. Die aanbring van *errata* is ná publikasie of uitsending buite die kwessie en kan eers in volgende uitgawes of uitsendings verskyn. Blogs kan egter regstreeks gestileer, geproeflees en bygewerk, die inhoud daarvan bevraagteken, geapploudisseer, gedeel, gehaat, verafgod ensomeer word en hierdie interaksies om die beurt gemodereer of bepunt word. Foutiewe of ongewenste inskrywings kan dadelik weer uitgewis word. Selfs as 'n blogger ophou blog, kan besoekers jare na die tyd nog met mekaar redekawl by enige van sy inskrywings. ('n Goeie voorbeeld hiervan is die blog van Ebrahim Rasool³⁹ wat sedert 2007 nog nie weer 'n nuwe inskrywing gesien het nie.)

Die unieke eienskappe van Web 2.0 is ook dié van blogs. Omdat daar nie dieselfde kostefaktore betrokke is by publisering as by die tradisionele media nie en sensuur slegs afhang van bloggers se voorkeure, is die medium se inhoud dikwels vloeibaar eerder as klassifiseerbaar. 'n Blogger kan naamlik vir 'n paar maande oor sy eie wedervaringe skryf en dan besluit om nog 'n paar maande later resensies oor restaurante te publiseer. Dit sal futiel wees om sy blog as sowel 'n joernaal of 'n resensieplatform (of selfs 'n hibriede resensie-joernaal) te beskryf, aangesien die eienskappe wat 'n blog van ander mediums onderskei juis nie in die tekstuele inhoud daarvan lê nie (hy sou immers sy blog se onderwerp 'n hele paar keer daarna weer kon verander). Die gereedskap wat die blogger in staat stel om te blog het weinig met die blogger se skryfstyl, literêre bevoegdheid of leksikale kennis te doen. Daar is eerder 'n hegte verwantskap tussen die huidige krisis waarbinne die tradisionele media sigself bevind en die groeiende aantal “eks-gebruikers” wat self begin media skep het.

Bloggers skryf nie net ten einde hul idees te versprei nie – van net so 'n groot belang is die aktiewe deelname van hul lesers. Terugvoer is 'n kardinale element van die meeste blogs. As sodanig is blogs nie 'n publikasieplatform in dieselfde sin as wat 'n koerant of 'n tydskrif een is nie, maar eerder 'n ruimte waar deurgaanse, regstreekse diskoers plaasvind. Dit dissemineer nie net inligting nie, maar vereis ook implisiet kritiese omgang met en deelname aan die diskoerse wat daarop gepubliseer word. Blogs is nie Panopticons of

³⁹<http://www.ebrahimrasool.blogspot.com/>

katedrale nie, nie heilige bastionne van inligting nie, maar basaars⁴⁰ – informele markpleine van idees waar enigiemand soos Sokrates van ouds die wêreld onder kruisverhoor kan neem. Elke bloginskrywing is 'n onvoltooide proses waarnaby daar ter enige tyd bygelas kan word. Inskrywings is dikwels reaksies op ander inskrywings en vorm deel van 'n ryk, intertekstuele netwerk genaamd die blogosfeer.

Desnieteenstaande die feit dat blogs bykans kosteloos is, is daar die gegewe dat miljoene blogs onderhou word deur sogenaamde *cloud computing*⁴¹. Dit verseker op 'n fisiese vlak dat talle blogs nie altyd eers ten volle aan hul eienaars behoort nie. Gratis diensverskaffers soos Wordpress.com en Blogspot.com berg blogs op apparatuur wat nie aan bloggers behoort nie in 'n proses wat Castells (2000:52-2) verwoord wanneer hy opmerk dat:

...the communication power of the Internet, together with new developments in telecommunications and computing, induced another major technological shift, from decentralised, stand-alone microcomputers and mainframes to pervasive computing by interconnected information processing devices, coming in multiple formats. In this new technological system computer power is distributed in a communicated network built around web servers using common Internet protocols, and enabled with access capability to mega-computer servers, usually differentiated between database servers and application servers.

Die heersende persepsie van die eienaarskap van inligting wat in die tradisionele media te vinde is – dat dit 'n bate is waarmee wins gemaak kan word en as sodanig aan die oorspronklike skrywer (of dié se base) behoort en nie sommer gratis versprei mag word nie – word sodoende geïmplementeër. Blogs bestaan dikwels nie omdat dit 'n fiskale teiken het nie, maar bloot omdat iemand iets te sê het en dit met gemak op 'n publieke platform kan doen. Hierdie platform is 'n milieu met 'n magdom moontlikhede. Wanneer

⁴⁰Hierdie verwysing is afkomstig van “The Cathedral and the bazaar”, Eric Raymond se seminale opstel oor oopbron sagteware. Die katedraal simboliseer tradisionele, geslote sagteware-ontwikkeling, terwyl die bazaar oopbron sagteware verteenwoordig.

⁴¹Die filosofie dat sagteware sowel as hardeware 'n diens eerder as 'n produk kan wees. In hierdie paradigma word die verwerkingspoed en bergingskapasiteit van kragtige bedieners op afgeleë plekke uitgehuur aan kliënte, wat dit via netwerkverbindinge gebruik

Klinenberg (2005:58) opmerk dat “the Internet, rather than television or print, offers the most exciting possibilities for creating new forms of journalism with advanced technology and convergence production”, geld sy woorde nie net vir joernalistiek nie, maar skets dit die voordele van ’n medium waarbinne ’n teoretiese nimmereindigheid van publikasiemoontlikhede kan gedy.

2.6 Goedkoop publikasieplatforms

’n Blog is dus ’n goedkoop of gratis internetpublikasieplatform getipeer deur die deelnemende eienskappe van sosiale media. Of die inskrywings daarop in joernaalvorm is of nie en of dit teks, grafika, video of klank bevat, is sekondêr tot die verstaan van die fenomeen, aangesien die aard van die inhoud nie die onderskeidende eienskap van ’n blog uitmaak nie. Dit is eerder die klimaat waarbinne hierdie inhoud geskep word wat die deurslaggewende faktor is.

Van kardinale belang is ’n nugtere besinning oor die voordele van sosiale media. ’n Analise van nuwe mediavorme, soos blogs en Wikis, loop die gevaar om te verander in “the euphoric celebration of a new medium” waarvan “the often feverish speculation about its potential is achieved, at least in part, by its favourable contrast with older forms” (Lister *et al* 2003: 61). Dit is byvoorbeeld belangrik om daarop te let dat 16 uit die 20 gewildste Web 2.0 projekte van 2009 korporatiewe eiendom is en 19 uit die 20 vir wins bedryf word, wat die wanpersepsie dat sosiale media die mag van korporasies uiteindelik ondermyn, uit die weg ruim (Fuch, 2009:94-5).

Voorts is dit belangrik om daarteen te waak om die korporatiewe eienaars van tradisionele mediakanale in ’n digotomie van eienaarskap met die publiek te plaas. Die gebruik van sosiale media is nie alleen die voorreg van die publiek nie – as Jan Rap ’n blog kan onderhou, soveel te meer dan kan Naspers, Avusa, Independant News Media en CAXTON dit doen. Dit is trouens al ’n aanvaarde gegewe in dié industrieë dat tradisionele mediamaatenskappe sosiale mediavorme inspan vir eie gewin. Tydens die skryf van hierdie tesis het die bekende Afrikaanse tydskrifte *Huisgenoot* en *Sarie* byvoorbeeld *Twitter* gebruik om verkeer na hul webtuistes te dryf. Dagblaaie, soos *Die Burger*, *Beeld* en *Volksblad* en die Sondagblad *Rapport* het almal redaksionele blogs. Die dagblaaie self bied aan lesers ’n gepersonaliseerde afdeling (*MyDieBurger*,

MyVolksBlad, *MyBeeld*) waar hulle self naas amptelike berigte kan skryf oor enigiets onder die son. Korporasies span selfs Facebook in om nuwe werknemers te werf (Shih, 2009:159). Omdat enigiemand sosiale media kan inspan, kan die eienaars van tradisionele media dit ook doen. Daarom moet daarteen gewaak word om dit as 'n panasee teen korporatiewe beheer of 'n soort sosialistiese droom te beskou.

Voorts kan 'n mens maklik in die diskoers rondom sosiale media in 'n wegholfantasie verval waarin elke tradisionele mediakanaal en hul eienaars se uitsluitlike doel die maglustige beheer van 'n breindood publiek is wat klakkeloos aanvaar wat vir hulle gevoer word. Dat redaksionele filters dikwels fataal deur korporatiewe winsbejag beïnvloed word, soos Chomsky & Herman (2002) oortuigend aantoon, is gewis. Teen veralgemening moet daar egter gewaak word.

Laastens is dit nodig om daarop ag te slaan dat, net soos tradisionele media-maatskappye nie noodwendig by verstek verdag is nie, sosiale mediagebruikers se bedoelinge ook nie altyd suiwer is nie. Foutiewe en misleidende inligting, laster en diletantisme is dikwels die gevolg van 'n perkelose mediasfeer. Die gereedskap wat enigiemand in staat stel om te publiseer is nie 'n waarborg dat almal plotseling in goeie skrywers of uitmuntende kinematograwe gaan ontwikkel nie.

Bowenal is dit belangrik om nie kwalitatiewe of morele oordele oor die verskillende mediavorme te vel nie. In die diskoers oor sosiale en tradisionele media is laasgenoemde nie noodwendig “reg” of “goed” of eersgenoemde “verkeerd” of “sleg” nie. Beide is bloot. 'n Paradigmaskuif aangaande massakommunikasie en die publieke disseminasie van inligting hef nie die subjektiwiteit in sulke analyses op nie.

2.7 Verplaaste kapitaal

Afdeling 2.4 (*Uit met die priesters, in met almal*) se opskrif kan misleidend wees. Dit kan die wanpersepsie skep dat die internet en sosiale media massakommunikasie aan almal moontlik maak. Hoewel dit 'n aanloklike idee mag wees (en daar 'n mate van waarheid daarin steek), is dit waarheid dat kapitaal steeds 'n groot rol binne sogenaamde nuwe media speel, hoewel in 'n ander

hoedanigheid.

Die direkte koste om 'n boodskap via sosiale media te versend, is inderdaad uiters laag. Wat egter in ag geneem moet word, is dat dit nie die enigste koste is wat aangegaan word nie. Soos 'n brief nie sonder 'n pen geskryf kan word nie, so kan 'n elektroniese boodskap nie sonder die korrekte toerusting versend word nie. Slegs diegene wat oor die finansiële vermoëns beskik om kommunikasietoestelle, kontrakte met internetdiensverskaffers en elektrisiteit te koop, kan hierom die internet gebruik. Toestelle moet voorts ontwerp en vervaardig word, elektrisiteit moet opgewek word en diensverskaffers moet infrastruktuur instandhou. Hiervoor word kapitaal deurgaans vereis. Diegene wat internettoegang kan bekostig, moet natuurlik ook daarvoor werk. Elke minuut wat iemand besig is om te blog by sy of haar werk, is voorts ook geld wat verlore gaan vir 'n werkgewer, wat die blogger se tyd gekoop het, maar kry dit nie ten volle ontvang nie. In 'n land soos Suid-Afrika is hierdie gegewe besonder relevant, omdat slegs die minderheid van die burgers sodanige toerusting en skryftyd kan bekostig. Afrikaners is grootliks deel van hierdie minderheid.

Sosiale media het kapitaal daarom nie van die kommunikatiewe toneel af laat verdwyn nie. Dit het dit eerder in 'n groot mate weg van die senders van publieke boodskappe verplaas. Terselftertyd het dit die koste om boodskappe te versprei drasties laat daal.

Wanneer die woord “gratis” gebruik word om na die inligtingsrewolusie te verwys, verwys dit dus na 'n vryheid van tradisionele kostestrukture in die verspreiding van publieke inligting. Binne hierdie konteks is internetkommunikasie inderdaad kosteloos – die koste van 'n e-pos, bloginskrywing of Tweet is min genoeg aan die kant van die sender om dit gratis te noem⁴². 'n E-pos wat na 'n miljoen adresse gestuur word, kos die skrywer skaars 'n sent; 'n miljoen koerante, hierteenoor, kos 'n aansienlike bedrag geld om te vervaardig en te versprei.

Om dus bloot te skryf dat sosiale media gratis is, is foutief. Dit is eerder spesifiek gratis of goedkoop vir die gebruikers daarvan. Kapitaal word steeds benodig om dit aan aan die gang te hou, maar die onkoste hiervan is verplaas van die publiseerders van publieke inligting na ander partye. In hierdie konteks

⁴²Die goedkoopste Suid-Afrikaanse tarief vir breëband tydens die skryf van hierdie tesis was R29 per GB. Dit beteken dat 'n e-pos van 100KB 0.003 sent kos.

gesien, is sosiale media “gratis”, omdat dit gejuksaponeer word met onkoste van tradisionele mediasenders en binne hierdie konteks spotgoedkoop daaruit sien.

2.8 Fisiese Struktuur

’n Ontleding van die fisiese struktuur van ’n blog is nie besonder relevant tot hierdie studie nie. Volledigheidshalwe (hierdie tesis wil immers iets nuut bydra tot ’n dissipline wat sigself normaalweg tot tradisionele media beperk) sal die struktuur van die meerderheid blogs vlugtig uitstip word.

Die logiese struktuur van ’n blog moet nie met die uitleg daarvan verwar word nie, aangesien ’n tegnologie soos CSS⁴³ dit moontlik maak om blogs op amper enige denkbare manier moontlik uit te lê. “Layout, design and correction,” let Lister *et al* tereg op: “can all be carried out within a digital domain without recourse to the painstaking physical work of type manipulation” (2003:15). Wat wel van belang is, is die noem van “meganismes” wat van blogs die deelnemende medium maak wat dit tans is.

Die vernaamste afdelings van ’n blog is die inhoudpaneel, die kantstaaf (aan bloggers bloot bekend as die Engelse *sidebar*), die kop en die voet. Hoewel daar variasies sonder tal op die uitleg van elkeen van hierdie elemente is, is hulle aanwesig by die meeste blogs. ’n Bondige bespreking van elkeen volg, met skermkote van my eie blog wat telkens ter verheldering verskaf word.

2.8.1 Die inhoudpaneel

Die inhoudpaneel bevat, soos die naam suggereer, die blog se inhoud, aldus: die inskrywings. Dit neem dikwels die grootste gedeelte van ’n blog se fisiese uitleg in beslag. Inskrywings kan ten volle of gedeeltelik vertoon word, afhangende van watter sagteware aangewend word.

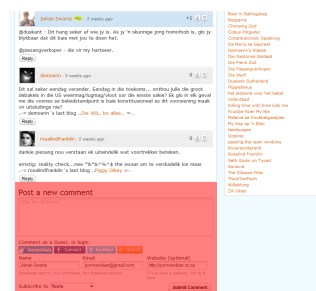
⁴³Cascading Stylesheets

Inskrywings

Inskrywings bevat normaalweg 'n kop, liggaamteks, metadata (dag en tyd van publikasie, kategorieë en etikette) en 'n skakel na die betrokke inskrywing se kommentaar. Hulle is die vlagskipinhoud van 'n blog en verskyn in chronologiese volgorde, met die nuutste inskrywings eerste. *Sticky*-inskrywings (wat ongeag die publikasie van toekomstige inskrywings bo-aan die inhoudpaneel bly – dikwels om belangrike inligting sigbaar te hou) word soms bo-aan ander inskrywings aangetref.

Kommentaar

Onderaan 'n inskrywing is normaalweg ruimte vir kommentaar te vinde, waar lesers kan reageer op die blogger en mekaar. Hier ontstaan dikwels spontane, lewendige gesprekke. Heel onderaan alle kommentaarstukke is gewoonlik 'n teksarea waar nuwe kommentaar ingesleutel kan word. Sommige sagteware, soos *WordPress 2.7+*, *Disqus* en *IntenseDebate*, laat gebruikers toe om *threaded comments* te gebruik⁴⁴; laasgenoemde twee maak dit boonop moontlik om die kommentaar met ander platforms (soos *Twitter* en *Facebook*) te integreer en boonop via ander mediums as teks, soos video, te reageer.

2.8.2 Die kantstaaf

Kantstawe (sidebars) het nie 'n enkele funksie nie, maar word dikwels as basis gebruik waarbinne verskillende soorte hiperskakels geplaas kan word. Dis normaalweg die tuiste van versamelings navigeerbare skakels soos 'n argief, onlangse kommentaar, onlangse inskrywings, skakels na ander blogs (*blogrolls*), statiese teks, kategorieë, etikette, maar ook van

⁴⁴Hierdie funksie plaas reaksies in geneste vlakke onder ander reaksies ten einde 'n meer konkrete beeld van die vloei van die betrokke gesprek te verkry. Mense kan dus direk onder mekaar se kommentaarstukke nuwe kommentaar los, in plaas daarvan om dit aan die onderkant van al die ander kommentaar te laat.

webtoepassings, soos *Google Friend Connect* en verskeie statistiekinsamelaars. Terwyl die inhoudpaneel se hoofsaaklike funksie is om aandag te behou en deelname te fasiliteer, is die kantstaaf s'n om navigasie te vergemaklik.

2.8.3 Die kop

So uniek as wat elke blog is, so uniek is die kop daarvan gewoonlik. Die kop vertoon die titel (soms met 'n gepaardgaande subtitel) van die blog; dikwels het bloggers ook die keuse om grafika van hul eie hier te gebruik. Hierbenewens huisves koppe dikwels skakels na statiese bladsye, wat 'n profiel of beskrywing van die blogger huisves op 'n sogenaamde *about page*.

2.8.4 Die voet

Sommige blogs beskik oor 'n voet, wat dikwels kopiereg-inligting en skakels na die ontwerper van die betrokke uitleg of diens verskaf. Inligting wat nie 'n hoë prioriteit het om raakgesien te word nie word hier aangetref. Die Litnet en Wordpress.com platforms maak dit nie by verstek moontlik om aan die voet van 'n blog te verander nie.

Hoofstuk 3

Die Afrikaner

3.1 Hersenskim

Met 'n uiteensetting van die een komponent van hierdie tesis se onderwerp, die blogosfeer, is dit nodig om nou aandag te skenk aan die ander een, naamlik Afrikaneridentiteit. Ten einde hierdie identiteit te omskryf, moet daar egter eers vasgestel word wat onder die term “Afrikaner” verstaan word.

Hoewel nie alle Afrikaners vandag saamstem oor wat dit behels om 'n Afrikaner te wees nie, het die Nasionale Party se staatsapparaat dit eens maklik gemaak om na 'n ideale identiteitskonstruk te wys en dit as amptelike identiteit voor te hou. Oor hierdie konstruk kan daar maklik opsommings geskryf word; eienskappe van 'n “Afrikaner”, kan dan bloot puntsgewys gelys word. Daarsonder raak dit 'n onbegonne taak.

Die gevaar van 'n ontleding van Afrikanerdom, soos O 'Meara (1983:1-11) aantoon, is dat die bestaan daarvan implisiet, sonder 'n problematisering van die begrip, veronderstel kan word en dan op foutiewe interpretasies van die geskiedenis kan afstuur. Sodoende loop ontledings die gevaar om 'n monolitiese identiteit op 'n diverse groep mense te projekteer wat in werklikheid veel meer gefragmenteerd en ingewikkeld is as wat die skeppers van daardie identiteit dalk wil hê. Hoewel talle analyses, soos dié van Moodie (1975), suksesvol aantoon hoe Afrikanernasionalistiese ideoloë die wêreld vir hulself en hul volk geïnterpreteer het, loop hulle die gevaar dat die verlede 'n onvermydelike beweging na die toekoms raak, soos O 'Meara (1983:6-7) verduidelik:

A perceived aspect of South African politics of the period after

1960 (i.e. support for a political party) is sundered from its historically specific conditions of existence and unproblematically transformed into something else – into a timeless ethnic concept, ‘Afrikanerdom’. This is then imposed backwards in linear historical time as a core concept to organise aspects of South African history as far back as the Great Trek of 1836-8.

[...]

Afrikaner nationalism becomes one all-embracing, teleological process in which an undifferentiated historical subject, ‘nascent Afrikanerdom’ (Welsh 1974: 250), realises its self-positing end. The history of Afrikaner nationalism is the simple unfolding of ‘what was there in embryo’ (de Villiers 1971: 368).

Die fout kan dus begaan word om die geskiedenis van die Europese setlaars wat in 1652 aan die Kaap geland het as die uiteindelijke geskiedenis van die “Afrikaner” te interpreteer, terwyl laasgenoemde identiteit eers veel later ontwikkel het. Hoewel die term “Africander” reeds in die laat 1770’s en vroeë 1780’s deur burgers in die Kaap gebruik is om na hulself te verwys en waarnemers “die term ‘Afrikaners’ of ‘Afrikanen’ gebruik [het] vir mense in die stad en ‘Boeren’ vir dié op die platteland” (Giliomee, 2004:41), was daar nie werklik sprake van ’n nasionale identiteit of ’n selfbewuste Afrikanervolk voor die aanvang van die twintigste eeu nie. Du Plessis (1964:2) maak byvoorbeeld melding van sogenaamde “oer-Afrikaners” om die vryburgers van 1670 te beskryf, maar doen so binne die raamwerk van ’n reeds ontwikkelde Afrikanernasionalisme en begaan dus die fout waarteen O Meara waarsku.

Dit sou immers veel makliker wees om ’n “Afrikaner” te identifiseer in die 1960’s as in die 1860’s (en bykans onmoontlik in die 1660’s, toe nóg Afrikaners nóg Suid-Afrika bestaan het). Die kernelemente van Afrikanerdom was toe nog nie almal teenwoordig nie. Afrikaans was nog nie gestandaardiseer nie en die gereformeerde kerke se eredienste het verskil van dié wat in die twintigste eeu die norm was. Trekkers en vryburgers wat jare later in ’n nasionalistiese narratief geïnkorporeer is, was nie naastenby so bewus van die identiteit soos dikwels in die twintigste eeu voorgegee is nie. Daar kan nie met sekerheid gesê word dat die vryburgers in die Kaapkolonie en selfs die Voortrekkers hulself as Afrikaners beskou het nie. Selfs al het hulle, sou hulle nie naastenby dieselfde

vreugdes, vrese en siviele simbole van die Afrikaners in 1960's gekoester het nie. (Die blote gegewe dat die inwoners van die boererepublieke van die 1800's nie oor die opvoedingspeil van die stedelike Afrikaners van die 1960's beskik het nie, impliseer dat hul daaglikse lewe en strewes verskil het.)

Afrikaners se voorsate het oor drie eeue stuk-stuk vanuit ander nasionaliteite na die onderpunt van Afrika gemigreer en stadig begin saamsmelt in 'n smeltkroes van kulture. Die mense in hierdie proses was onder meer vryburgers, trekkers, lede van die boererepublieke, laerklas arbeiders, kampvegters vir taalregte, individue wat hul seuns na grensvegte gestuur het en 'n politieke elite wat uit Apartheid voordeel geput het. Genealogiese verbande kan gelê word tussen die verskillende skakels in hierdie ketting, maar om elkeen onderskeidelik 'n Afrikaner te noem, is vergesog.

Wanneer daar boonop in ag geneem word dat daar dikwels “broedertwis” onder selfs die produsente van Afrikanernasionalisme geheers het, raak die problematiek van 'n monolitiese Afrikaneridentiteit vinnig duidelik. In hierdie verband kon Giliomee (1979:123) dertig jaar gelede reeds drie soorte “Afrikaners” identifiseer:

First, there are those who see the Afrikaners as an exclusive volk, a creation of God sharing a definite genetic character, a distinct cultural heritage, and common conservative values.

A second pattern of identification is that of the political leadership, who sees the Afrikaner as the core of the white South African nation embracing all whites and sharing the same privileges.

Third, there are also those Afrikaners, particularly among the business elite, professionals, academics, and writers, who identify with the group not because it is the politically dominant group or because it serves their own interests. They do, however, feel attached to the Afrikaans culture.

Juis vanweë die ingewikkelde sosiale landskap waarbinne Suid-Afrikaners vandag bestaan, eindig vrae soos “Wie en wat 'n is Afrikaner?” dikwels

in sirkelredenasies op. Die rede hiervoor is dat dit deur 'n wanpersepsie aangaande identiteit gedryf word; sodanige vrae veronderstel dat daar 'n enkele antwoord, 'n korrekte, finale definisie beskikbaar is. Hierdie veronderstelling impliseer verder dat daar 'n enkele meesternarratief oor die Afrikaner is, wat nie 'n geldige aanname is nie.

'n Meer realistiese vraag is: “Wie het die Afrikaner gekonstrueer – en hoekom?” Die vinnige antwoord hierop is: “Nasionaliste het die Afrikaner gekonstrueer”. Selfs hier moet egter gedifferensieer word tussen Afrikanernasionaliste en Afrikanasionaliste, wat voor 1994 ongetwyfeld 'n verskillende prentjie van mekaar sou gehad het. O 'Meara (1983:13) merk tereg oor die apartheidsjare op:

A black man wanting to travel from the outskirts of any city to its centre would have to wait for the arrival of a bus reserved for blacks. Even if five empty buses for whites pass him by, he would not be allowed to board them...It would confirm his probable interpretation of South Africa as a pervasively racist society, structured by white power and privilege.

Was die man in bogenoemde voorbeeld 'n Afrikanasionalis, sou hy ongetwyfeld 'n ander meesternarratief oor die Afrikaner ken as die Afrikanernasionalis self.

Geen studie oor Afrikaneridentiteit kan egter volledig wees sonder die uiteensetting van die narratief soos vertel deur Afrikaners self nie, juis omdat dit 'n verreikende invloed op hul geskiedenis gehad het. Akademies kan daar immers vir ure geteoretiseer word oor die presiese besonderhede en problematiek van 'n monolitiese identiteitsbeskouing, maar op grondvlak is die realiteit dat duisende Afrikaners grootgeword het met die simbole van Afrikanernasionalisme en 'n narratief wat vir hulle as die hoogste waarheid omtrent hulself aangeleer is. *Die Stem van Suid-Afrika* is tydens skoolsaalperiodes gesing, vergaderings is met skriflesing en gebed geopen, soldate is opgelei om te veg teen swart en rooi gevare. Vir baie Afrikaners, wat nie noodwendig Afrikanerpolitiek met 'n arendsoog bespied het nie, was die narratief wat gebou is om hulle saam te snoer vir jare 'n realistiese uiteensetting van hul wêreld. Dit is onder meer hierdie Afrikaners en hul nasate wie se blogs in hierdie studie aan bod kom.

'n Bespreking van hierdie narratief is dus kardinaal. Omdat die narratief nasionalisties van aard is, sal 'n vlugtige bespreking van nasionalisme, gevolg met 'n omskrywing van Afrikanernasionalisme, verskaf word. Die omskrywing is nie bedoel om 'n omvattende gids oor die onderwerp te wees nie, maar wil eerder poog om die indentiteitskonstruk, soos dit vir duisende Afrikaners 'n werklikheid was, te skets.

3.2 Nasionalisme

'n Enkele definisie van nasionalisme bestaan daar nie. Volgens Graham en Thompson (2004:7) kan denke oor nasionalisme byvoorbeeld in twee strome opgedeel word – die sogenaamde klassieke en post-klassieke nasionalisme. Daarbenewens is daar talle hoeke waaruit die onderwerp bespreek kan word. 'n Marxistiese rigting kan byvoorbeeld ingeslaan word, feminisme en die rol van die vrou in die hoofsaaklik patriargale nasionalismes van die verlede aan bod kom of onderskeide getref word tussen tradisionele, liberale, etniese en vele ander vorme daarvan.

Elke nasie het sy eie meesternarratief wat in sy eie unieke omstandighede gesmee is. Nie verniet nie skryf Rabie (1960:17):

Enige definisie beland in emosionele verwarring wat nasionalisme self geskep het toe dit soveel vlakke van godsdiens en kultuur verswelg het. Dit is boonop in Europa gebore, en oorgeplant op vreemde bodems. 'n Kenyatta se definisie sal verskil van 'n Bertrand Russel s'n; en 'n kommunist kan Westerse nasionalisme weer definieer as 'n masker voor 'n kapitalistiese gesig, maar eie nasionalisme met genadiger dialektiek bejeën.

Volgens die klassieke beskouing is nasionalisme afkomstig van die Franse rewolusie wat ontstaan het tydens die Verligting en het dit die uitgangspunt dat die wêreld onderverdeel is in nasies – kollektiewe eenhede wat die hoogste loyaliteit van die individu vereis (Graham & Thompson, 2004:8).

Vir die doel van hierdie studie is dit onnodig om nasionalistiese strominge in meer besonderhede te bespreek. Wat belangrik is, is die wete dat Afrikanernasionalisme vervleg is met Britse imperialisme en dat in alle

nasionalismes, soos Kedourie (1960:22) dit stel, “Self-determination [...] becomes the supreme political good”.

Soos reeds gesuggereer, is Suid-Afrika nie slegs die bakermat van Afrikanernasionalisme nie, maar ook van die plaaslike variant van Afrikanasionalisme. Beide kan tot ’n groot mate gesien word as produkte van hul tyd. Afrikanasionalisme sou dalk nooit in Suid-Afrika ontwikkel het indien dit nie vir apartheid was nie; Afrikanernasionalisme, kan om die beurt geargumenteer word, sou ook nie kon ontstaan indien die Franse rewolusie nie plaasgevind het nie, omdat daar waarskynlik dan nie ’n Britse bewind in die Kaapkolonie sou wees nie¹. Die nasionalisme wat in die Afrikaners se kamp ontwikkel het, was “constructed during the nineteenth and early twentieth centuries, revolving around the themes of a people subordinated by colonial conquest, subjected to unspeakable atrocities during the Anglo-Boer War of 1899-1902 and denationalizing British efforts” (Young, 2001:168).

’n Invloedryke denker van Afrikanernasionalisme is Nicolaas Johannes Diederichs, stigter van die Reddingsdaadbond en die Republiek van Suid-Afrika se derde staatspresident van 1975-1978. Vir Diederichs (1936:11) is nasionalisme nie bloot ’n politieke filosofie nie, maar ’n omvattende lewenswyse waar die individu ondergestel aan die staat is. Die mens, ’n geesteswese wat kultuurprodukte produseer, is vir hom allereers ’n nasionale wese (insteede ’n ekonomiese of politieke wese), ’n gegewe wat in kontras staan met wat Diederichs “kosmopolitisme” noem. Laasgenoemde is die opvatting dat die individu bo die nasie verheerlik is, afkomstig van die Verligting². Sentraal in Diederichs se konsep van nasieskap is nie ’n gedeelde bloedlyn, politieke belange of vaderlandliefde nie, maar die onderworpenheid aan sekere afgebakende kulturele fasette. ’n Nasie definieer hy daarom as volg (1936:36):

[Dit] is ’n groep mense wat hulself verenigd voel deur ’n gemeenskaplike kultuur. En waar kultuur nou eerstens bestaan in ’n huldiging van sekere ideële waardes en beginsels en tweedens in

¹Volgens Giliomee (2004:53) het Die Prins van Oranje ná die Franse se inval van Nederland in 1795 na Brittanje gevlug en die Britse regering gevra “om ’n gewapende mag na die Kaap en alle ander Hollandse besittings oorsee te stuur”.

²Dit is ironies dat Diederichs ’n teenoorgestelde standpunt inneem as diegene wat aan die Franse rewolusie deelgeneem het, omdat laasgenoemde as ’t ware die eerste nasionaliste was.

die verwesenliking of strewe tot verwesenliking van hierdie waardes of beginsels in die daadwerklike lewe, daar is 'n nasie subjektief gekenmerk deur 'n gesamentlike toegewydheid van sy lede tot dieselfde ideële beginsels en waardes en objektief deur daadwerklike strewe tot uitlewe en verwerkliking van hierdie waardes of beginsels op alle terreine van die lewe. [...] Van bo af beskou is 'n nasie 'n groep persone wat hulself verenigd voel as draers van dieselfde verpligtinge tot verwesenliking van die ideële voorwerpe van hul liefde.

Met eggos van Christelike dogmatiek skryf Diederichs (1936:20) dat die onderworpenheid van die self aan die hoër doel van die nasie nie 'n verlies is nie, maar eerder gelykstaande is aan die verwesenliking van die self³. Die mens is dus 'n geroepe wese, met die uiteindelijke doel om die nasie te dien. Onder 'n hofie getiteld 'godsdienstigheid' skryf Diederichs (1936:62) trouens dat die "hoogste kenmerk van die nasionale lewensbeskouing...religieus gefundeerd is", dat 'n nasionalisme sonder "die verankering in 'n diepe godsbesef...leeg, sinloos en opgeblase" is en bowenal dat "die nasie, hoewel die hoogste en totaalste van alle menslike gemeenskappe, tog maar 'n skepping van God is en 'n middel in sy hand". Op grond hiervan besluit hy dat onderworpenheid aan die goddelike wil die "kenmerk van alle egte nasionalisme" is (Diederichs, 1936:63). Hy beroep homself dus op 'n soort fatalisme waarin die doel van 'n nasie ondergeskik is aan die doel van 'n goddelike skepping en die nasie gebruik word "as middele in [God se] hand tot volvoering van Sy plan" daarmee (Diederichs, 1936:50).

Vanuit die staanspoor is dit duidelik dat Diederichs se standpunte versionke is in die Christendom, spesifiek in die Calvinisme. As sodanig verskil dit radikaal van die nasionalisme wat byvoorbeeld tydens die Franse rewolusie, aangevuur deur die Verligting, ontstaan het. Vir Diederichs is 'n nasie geen entiteit gebou op beginsels soos vryheid, gelykheid en broederskap nie, maar 'n gepredestineerde liggaam wat sy bestaan aan God te danke het. (Hierdie nosie was seminaal in die totstandkoming van Afrikanernasionalisme.) Derhalwe is die Afrikanernasie se voortbestaan God se wil en was hul ekonomiese en

³Diederichs se woorde herinner aan Paulus s'n in Fil 3:7 – "Maar wat vir my wins was, dit het ek om Christus wil skade geag" (1933/53-uitgawe).

kulturele florerings daarom onstuitbaar en onvermydelik. In kontras met die nasionalismes van die vorige eeu, wat ontstaan het tydens die Verligting en daarom juis nie 'n godsdienstige inslag gehad het nie, dui Diederichs se nasionalisme teen die Verligting se klem op rede in en is dit eerder gefundeerd in goddelike openbaring, wat debat daarvoor futiel maak.

'n Ander denker, Meyer, verwoord hierdie oortuiging deur dit te kontrasteer met denkstrome van regoor die Westerse wêreld en dan een afkomstig van die Verligting – die humanisme – te verwerp. Hy veroordeel die toenemende “liberalistiese magsordening van enkelinge wat die gesag van die staat daarstel” teenoor 'n staat wat sy “gesag aan God ontleen” en 'n “neutrale humanisme” wat die Afrikaner se Christelik-nasionale onderwysstelsel met sy ideaal “om die jeug te vorm vir diens aan God” wil vervang (1954:78). Dit alles, reken Meyer (1954:78-9), is die gevolg van die afvallige wêreldbeskouing van “empirisme”. Volgens hom is Christelike nasionalisme verhewe bo “alles wat Wes-Europa in sy veralledaagsing, sy abstraksie-verheerliking, sy verlorenheid en gebrokenheid as die hoogste waarheid opdis”. Hy gaan 'n stap verder as Diederichs en lê selfs meer klem op die Christelike karakter van Afrikanernasionalisme (1954:81-2):

Immers, die voortbestaan van die Afrikaner as blanke gemeenskap is geen doel op homself nie. Hy is nie deur God in aansyn geroep om teen enige koste, selfs die prysgee van sy Christelike geloofs-oortuiging, as blanke voort te bestaan nie. As die volbringende van sy besondere taak in Suid-Afrika, Afrika en die res van die wêreld, meebring dat die Afrikaner as aparte volk vernietig sou word, mag dit geen oorweging wees om hierdie taak te versuim of te ontduik nie. Hierby kom dat die Afrikaner as selfstandige suiwer Christelik-gerigte Republikeinse staatsgemeenskap waarin sy eie gesagsordening volledig tot uitdrukking kom [...] vrywillig op verdragsgrond kan inskakel by enige magskompleks van state.

Teen 'n oormag buitelandse sowel as binnelandse kritiek en selfs die erkenning dat 'n volgehoue geloof in die sogenaamde goddelik-soewereine posisie van die Afrikaner kan afstuur tot grootskaalse konflik en uiteindelijke uitsterwing, hou Meyer vol dat die Afrikaner se nasionalistiese identiteit goddelik geöndineer is en daarom bo enige teenkantsing verhewe is. Hy beskou

trouens nie uitwissing nie, maar 'n verlies aan hul Christelike geloofsoortuiging die ergste lot wat die Afrikanervolk kan tref .

'n Meer objektiewe beskouing van nasionalisme is te vinde in die werk van Prof DJ Kotzé, 'n akademikus wat tans politieke wetenskap aan UNISA doseer. Kotzé (1969:9) is van mening dat nasionalisme 'n ideologie is en noem dit 'n “opvatting wat met nasie in verband staan”. Hy definieer “nasie” deur dit te onderskei van twee afsonderlike begrippe, by name “ras” en “volk”. Eersgenoemde beskou Kotzé as 'n biologiese gemeenskap⁴ en laasgenoemde as 'n kultuurgemeenskap. Die begrip “nasie”, verduidelik hy:

is afkomstig van die Latynse woord *natio*, wat oorspronklik beteken het, “'n gebore wese” en afgelei is van *natus*, die voltooide verlede tyd van *nasci*, wat beteken “om gebore te word”. 'n Nasie het oorspronklik beteken 'n groep mense wat in 'n bepaalde land gebore is en gevolglik geografies en biologies aan mekaar verwant is.

Met die verloop van tyd, merk Kotzé op, “het dié begrip egter 'n politieke bybetekenis [gekry], wat nóg later die hoofbetekenis geword het” (1969:17). Hy definieer 'n nasie in hierdie konteks as 'n “groep mense wat hulself as 'n eenheid beskou en bewustelik daarna streef om 'n eie onafhanklike staatsverband te besit” en nasionalisme as:

'n gedagtesisteem waarin die nasie sentraal geplaas word. Dit gaan van die standpunt uit dat die nasie sekere besondere gemeenskaplike kenmerke, waardes of belange verteenwoordig en 'n besondere taak te verrig het, en dat dit aan hom 'n bepaalde identiteit verleen wat hom van ander nasies onderskei. Om dié rede moet die nasie bestendig en in stand gehou word en moet sy welsyn bevorder word. Die nasie moet ook die hoogste liefde, eer, trou en lojaliteit ontvang. Dit kan slegs gebeur indien die nasie 'n eie soewereine staatsverband besit. Dáárom moet die nasie 'n eie staat hê.

Implisiet in die oorsprong van die begrip nasionalis (synde 'n afstammeling) is die uitbreiding van die metafoor tot die nasie as ouer. (Nasionalistiese

⁴Wetenskaplike navorsing toon aan dat daar nie gronde is vir ras as 'n biologiese klassifikasie nie. Dit is egter nie binne die strekking van hierdie studie om hierop in te gaan nie.

taalgebruik behels immers beskrywings van 'n vader- of moederland.) Hierdie metafoor veronderstel dat die nasie beskerming bied aan sy inwoners: “die nasie [is] vir 'n mens soos sy vader en moeder; dit sorg vir hom materiaal en geestelik” en hy kan slegs as lid van 'n nasie materieel floreer en geestelik vervul voel (Kotzé, 1969:22).

Kotzé se omskrywing van nasionalisme eggo die situasie van Afrikaners in die eerste dekad van die twintigste eeu, wat onder die juk van Britse kapitalisme moes bestaan en waarskynlik begin smag het na selfbeskikking. Ook noem hy opmerklik dat 'n nasie se identiteit hom van ander nasies onderskei, 'n idee wat veral sinmaak wanneer die Britse verengelsingsbeleide van die verlede in ag geneem word.

Rabie (1960:16), 'n bekende Sestiger, skryf laastens dat 'n presiese definisie van nasionalisme bykans onmoontlik is, maar meen tog in die breë:

Hier word bedoel die doelbewuste en meesal politieke samesnoering van 'n groep waarin 'n hegte eenheid geskep word deurdat elke lid daarvan 'n verteenwoordiger word van die gesamenlike ONS. Die politiek is die handhawing van so 'n groep teenoor ander groepe, en is dus naastenby sinoniem met nasionalisme. Landsliefde of patriotisme is nie noodwendig nasionalisme nie.

Sowel Kotzé as Rabie merk op dat nasionalisme om 'n soort eenheid gaan. Vir Rabie is hierdie eenheid polities, terwyl Kotzé dit spesifiek beklemtoon dat die eenheid uit individue bestaan wat ondergeskik is aan die strewes van die nasie. Beide Rabie en Kotzé se idees verskil van Diederichs en Meyer s'n in die opsig dat eersgenoemdes krities en tot 'n mate gedistansieerd van die onderwerp daaroor besin. Diederichs en Meyer se idees is egter duidelik beïnvloed deur Afrikanerideale en hul betrokke godsdienstige kontekste. Dit is juis laasgenoemdes se soort idees wat uiteindelik opgeneem is in die Afrikanerpartye se hegemoniese projek van die twintigste eeu.

Kotzé (1969:19) sou waarskynlik kapsie maak teen Meyer en Diederichs se idees, soos blyk wanneer hy skryf: “alle gedagtesisteme waar 'n ‘sekere beginsel sentraal geplaas word’, verkrag noodwendig die werklikheid”. Met die uitsondering van hom en Rabie (en moontlik Van Wyk Louw⁵) is daar egter

⁵My opregte dank aan Thys Human vir hierdie insig.

nie veel van Meyer en Diederichs se eweknieë wat met hulle verskil het nie. Rabie se besef in 1960 dat “nasionaisme nie iets geheimsinnigs, biologies of inherent is nie,” dat kinders daarsonder gebore word en “dié abstrakte begrippeers van hul ouers en onderwysers” af leer (Rabie, 1960:17), verdien melding as ’n sobere analise van ’n fenomeen wat die Afrikanergemeenskap van die twintigste eeu andersins soos ’n godsdienstige herlewing verswelg het.

3.3 Meesternarratief

Vir Afrikaanssprekendes was daar voor die Anglo-Boereoorlog nog nie die amptelike nasionale simbole, siviele godsdienste of geïdealiseerde mitologie oor die deugde van die Volk soos dit in die twintigste eeu inslag gevind het nie⁶. Die Nasionale Party het nie bestaan nie. Die eeufees van 1938 sou nog plaasvind, laerklas dobbelary in die vorm van honderesies is nog nie met rugby vervang nie en Afrikaans was nie ’n gestandaardiseerde taal nie, maar bloot gefragmenteerde en gekreoliseerde Nederlands wat nie soos die Algemeen Beskaafde Afrikaans van die twintigste eeu geklink het nie. Tog het hierdie prentjie vinnig verander na afloop van die oorlog.

“Kort ná Unie in 1910,” merk Rabie (1960:69) op, “is Afrikanernasionaisme reeds voorberei vir sy taak met ’n eenheidsnaam, ’n eenheidstaal, een godsdienst en kultuur, ’n doelbewuste eie geskiedenis, en ’n vurige geloofsoortuiging oor die eie roeping wat met vele bladsye uit die ou Testament versterk is”. Die Afrikaner se sorge was toe nie meer uitsluitlik afkomstig van die verlore Boererepublieke en die nederlaag van die Anglo-Boereoorlog in 1902 nie. “Instead,” dui O Meara (1996:41) aan, “they grappled with the traumatic adaptation [...] to the tide of urbanisation unleashed by the development of capitalist agriculture and South Africa’s industrialisation”. Hul lewe was steeds ’n stryd teen Britse “onderdrukking”, maar die slagveld het verskuif na die moderne wêreld van geïndustrialiseerde stede waar die Afrikaner ’n ekonomiese heenkome moes vind.

Afrikaneridentiteit as ’n nasionalistiese identiteit, soos dit na die tweede Anglo-Boereoorlog begin vorm aanneem het en deur die Nasionale Party

⁶n Uitsondering hierop is Paul Kruger se toesprake en verkiesingsmanifeste, wat wemel van godsdienstige metafore en nasionalistiese taalgebruik. Hulle is egter slegs in die Transvaal aangehoor.

sedert 1948 as amptelike identiteit van die Afrikanervolk gesanksioneer is, is 'n kulturele konstruksie met die oorlewing van die Afrikaner as oorkoepelende hoofdoel. Dit het nie spontaan ontstaan toe Jan van Riebeeck in 1652 aan die Kaap geland het nie en, soos Grobbelaar (1998) aantoon, die produk van Suid-Afrikaanse geskiedenis van die afgelope 100 jaar, eerder as die afgelope 300 jaar. Sentraal tot die ontstaan van hierdie identiteitskonstruksie is die herappropriëring van die geskiedenis wat dit voorafgaan.

Tydens 'n eeuefeesviering by Winburg op 2 Mei 1937 het D.F. Malan die dorp toegesprek oor die jong Afrikanervolk se prestasies. Hy het met lof gepraat van hul roemryke geskiedenis, godsdiens en taal, wat volgens hom 'n wonderwerk was “wat nie sy gelyke in die wêreldgeskiedenis ken nie” (Pienaar & Scholtz, 1964:235). Die nosie van goddelike voorbeskikking was, soos by Diederichs, prominent in sy toespraak. Malan het die voorafgaande eeu beskryf as 'n tyd waarin daar besliste tekens was van 'n “Oppermagtige Brein, 'n Ingenieur wat rigting gekry het vir 'n blykbaar rigtinglose pad”⁷ (Pienaar & Scholtz, 1964:234). Vir hom was die Afrikaner se geskiedenis geen tragedie nie, maar “niks anders as die hoogste kunswerk van die eeue” wat deur die “Argitek van die heelal” aan hulle geskenk is nie (Pienaar & Scholtz, 1964:235). Malan het georeer:

As ons terugkyk oor die afgelope 100 jaar, is ons verbaas oor die betreklike kort tydperk waarin 'n nuwe nasie tot stand gekom het. Die geboorte van 'n nasie in so 'n kort tydjie is 'n wonderwerk in vergelyking met ander nasies wat eeue geneem het. Hierdie kort tydperk van ons nasiewording het geen gelyke in die wêreldgeskiedenis nie. . . Die geskiedenis van die Afrikaner openbaar vasberadenheid en doelbewustheid, wat 'n mens laat voel dat die Afrikanerdom nie die werk van mense is nie, maar die skepping van God is.

In retrospek kan 'n mens Malan nie verkwelik vir sy swierige woorde nie. Apartheid was nog nie 'n wetsontwerp nie, Sharpeville het nog nie bestaan nie⁸

⁷Minder as 'n eeu later sou Fokopolisiekar sing: “Ons kort 'n leier / 'n bedrieër om ons op te sweep / om vir ons rigting te kan gee / en al die kenners stem ooreen.

⁸Sharpeville is eers in 1942, vyf jaar na Malan se toespraak, gebou.

en die dringendste brandpunte op die Afrikaner se agenda was volkseenheid en die oplos van blanke armoede.

Slegs twee dekades vantevore, in sy afskeidspraak op Graaff-Reinet, het Malan egter gewonder of “die Afrikanervolk nog reg van bestaan het, of dit miskien nie beter... is om nasionale selfmoord te pleeg nie” (Giliomee, 2004:278). Kort hierna het hy as eerste redakteur van *De Burger* (later *Die Burger*) die lot van die Afrikanervolk in die koerant se eerste hoofartikel gelamenteer. “Onze harten zijn verscheurd,” het Malan (1915:4) geskryf:

en ons volksleven is verbitterd. Wij drinken de wateren van Mara.
Wereldse grootheid heeft ons klein volkje vroeger nooit gekend [...]
De grote wereld wist van ons haast niet anders dan door ons lijden.
Onze leidlieden hadden geen wereldreputasie, maar zij behoorden
in de ware werkerlikheid destemeer tot Zuid-Afrika. Zij behoorden
tot ons en wij tot hen.

Volgens Malan was daar niteenstaande die trieste posisie van die Afrikaners hoop vir die toekoms en was die gemartelde volk se verdriet in hul eie land ’n vuurdoop waaruit hulle keer op keer sterker kon opstaan. “Indien ware rampen niet ons volksbestaan hadden getroffen,” skryf hy (1915), “hij zou er zeker niet geweest zijn”.

Wat die Afrikaners se prestasies betref, was Malan grootliks korrek. Hulle voorvaders het, desniteenstaande relatiewe klein getalle, ’n verwoestende oorlog, verstedeliking, ’n eertydse onvermoë om in ’n kapitalistiese bestel tot eie reg te kom en ander “tekortkominge” bly voortbestaan. Malan beklemtoon trouens dat alles wat met die Afrikaner gebeur het, plaasgevind het “in die teenwoordigheid van drie woorde: ’ten spyte van” – iets wat hy toegeskryf het aan hul onderdanigheid aan God as uitverkore volk (Pienaar & Scholtz, 1964:236).

Geeneen van hierdie individuele “prestasies” was egter so bepalend vir die Afrikaner se identiteit as die mitologie wat daarrondom gebou en deur staatsorgane, soos skole en kerke, versprei is nie. Anders as wat Malan aan Winburg vertel het, was daar nie ’n goddelike plan betrokke nie, maar was Afrikaneridentiteit die produk van ’n noukeurig beplande nasionalistiese agenda. Dit was juis weens hierdie nasionalistiese projek dat baie van

die volk se sogenaamde prestasies, soos gestandardiseerde Afrikaans en die totstandkoming van 'n omvangryke letterkunde, ontwikkel is.

Teen 'n oormag inheemse stamme en 'n Britse bewind was die Afrikanervolk nog altyd 'n minderheidsgroep. Om die nasionalistiese identiteit te begryp, is veral om te begryp dat dit 'n sluimerende ondertoon van vrees vir algehele uitdelging behels. Afrikanernasionalisme is gebore uit 'n smeltkroes van oorlog en armoede. Ten einde ná die Anglo-Boereoorlog te kon oorleef in 'n stedelike omgewing, was leiers genoodsaak om 'n verdeelde volk met 'n lae moraal (en 'n laer opvoedingsyfer) saam te snoer. Op hierdie manier is die Afrikaner as identiteitkonstruk deur die Nasionale Party en sy talle splinterpartye geskep ten einde die “nasionale selfmoord” waaroor Malan skryf, te verhoed. Dit was dus 'n krisidentiteit.

As onderbou het die identiteit 'n paradoksale meesternarratief waarin die Afrikanervolk enersyds onderdruk, andersyds veelsydig en roemryk is. Só het Diederichs (1936) in die voorwoord van sy *Nasionalisme as Lewensbeskouing en sy verhouding tot Internasionalisme* 'n verdeelde, lydende volk beskryf:

Dis die innige hoop van die skrywer dat hierdie werkie daartoe mag bydra om ons deur die politiek en politieke verdeeldheid [sic] **gemartelde** Afrikanernasie die gedagte te laat posvat dat die politiek nie die hoogste en blywendste is nie, maar dat daar bo die politiek 'n ewiger en edeler terrein is, waarin ons almal, ten spyte van partypolitieke **verdeeldheid**, nog nasionaal een kan wees.

(*My klem.*)

Terwyl Generaal Smuts (Giliomee, 2004:440) byvoorbeeld tydens die inwyding van die Voortrekkermonument in 1949 gewonder het:

Watter jong volk kan op 'n meer romantiese geskiedenis roem, een van meer ingrypende menslike belang? Kleur, insident, tragedie en komedia, nederlaag en oorwinning, vreugde en smart – ons voorgeskiedenis is vol van die aangrypendste menslike belang.

Die identiteit wat deur die nasionalistiese “projek” geskep is, het baie spesifieke eienskappe aan “Afrikanerskap” toegedig. Daarvolgens is iemand

van Europese afkoms wat Afrikaans as moedertaal het en 'n Protestante geloof huldig, 'n Afrikaner. Voorts was 'n gedeelde geskiedenis ook belangrik. Hierdie elemente het in hegte verband gestaan – 'n Engelse Protestant sou byvoorbeeld nie as Afrikaner beskou word nie. Ook was Afrikaneridentiteit 'n konstruk waarin mans en vrouens duidelik afgebakene rolle gehad het. Verder is McClintock (1997:101) van mening dat, hoewel rolle aan albei geslagte toegeken is, die narratief hoofsaaklik vanuit 'n manlike perspektief vertel is, “organized around a [...] national narrative figured as an imperial journey into empty lands”. In hierdie verband hoef 'n mens maar net te dink aan die Broederbond, 'n organisasie waarvan die blote naam manlikheid aandui, wat 'n aansienlike invloed op die Nasionale Party se beleide uitgeoefen het. Voorts was die leiers van Afrikaners en hul voorvaders sedert die sewentiende eeu by uitstek wit mans; so ook hul godsdienstige leiers, digters en sakemanne. Die Groot Trek, 'n sentrale gebeurtenis in die Afrikanernasionalistiese narratief, het onder leiding van mans gestaan; die tweede groot trek tydens die eeufeesvieringe van 1938 onder leiding van die Broederbond se F.A.K (O 'Meara, 1983).

Primêr in die wêreldbeskouing van Afrikanernasionalisme is drie kernelemente – die heiligdom van geskiedenis, godsdiens en taal, saamgevoeg in 'n nasionalistiese mitologie. Dit behels 'n narratief met die Afrikaner as protagonis wat ongewenste elemente moet afweer en ontberinge moet deurmaak ten einde 'n beloofde land te bereik. Die narratief is 'n herappropriasie van die ou testamentiese narratief van die Israeliete, onder leiding van Moses, wat uit slawerny wegtrek na 'n beter heenkome. Kardinaal in die narratief is 'n heroïese oorwinning oor Dingaan se weermag by Bloedriver en die gebeure wat dit voorafgaan (soos die moord op Piet Retief). Deurgaans in die narratief het die volk, soos Malan aan Winburg vertel het, “ten spyte van” hul omstandighede getriomfeer.

Vervolgens 'n bespreking van elkeen van die drie “pilare” waarop 'n homogene Afrikaneridentiteit rus.

3.3.1 “Duisende vyande het die aarde bedek”

Die eerste “pilaar” waarop Afrikaneridentiteit gebou is, is 'n “heilige” geskiedenis vol helde wat die godgegewe taak opgelê is om die volk na 'n beloofde land te lei. Hierdie idees dateer uit die negentiende eeu. So het President Kruger

in 1893 by sy derde inswering as president verklaar dat “alle krag en hulp van God in die Hemel kom” en dat God ’n “troue Verbonds-God” is (Du Plessis, 1952:49). Kruger se vertoë, deurspek met godsdienstige taalgebruik, is gerig op die burgers van die Boererepublieke. Die republieke is gestig in die nadraai van die Groot Trek, wat in die nasionalistiese narratief gerekonstrueer is as ’n Eksodusverhaal.

Volgens hierdie verhaal is die periode tussen 1806⁹ en 1914¹⁰ vir die Afrikaners ’n periode van openbaring, waartydens God sy wil aan hulle bekendgemaak het (Moodie, 1975:2). Dit was ’n geskiedenis gelykstaande aan dié van Moses en die Isrealiete, met die Afrikaners as uitverkose volk. Die jare voor die Britse besetting van die Kaap was, in die woorde van Moodie (1975:2), hul eie “creation story”, waartydens hulle “Calvinists of Western European origin and a nation in their own right before the arrival of the English” was. Hierom was hul onderdrukking deur Britse imperialiste soveel te meer ’n onreg.

Ná die Britse besetting het sommige koloniste toenemend ontevrede geraak met die omstandighede in die Kaapkolonie. Faktore soos die Britse verengelsingsbeleid, die vrylating van slawe in 1838 en die sesde Xhosa-oorlog was vir hulle die laaste strooi. Daar is gerapporteer dat die vryburgers byvoorbeeld nooit volledig vergoed is vir die vrylating van hul slawe nie (Moodie, 1975:5) en dat hulle hewige verliese gely het tydens die skermutseling met die Xhosas, wie se strategie was om ’n front van neutraliteit te handhaaf en tegnies vredevol te bly, maar agteraf strooppartye uit te stuur om na Xhosa-vegters, vroue, kinders en veë in die berge om te sien. (Peires, 1989:189). Ten einde van hierdie omstandighede te ontsnap, het van die vryburgers besluit om ’n uittog na die binneland te onderneem.

Alles wat met hulle gebeur het op hierdie eksodusreis is na die tyd beskou óf ’n bestiering óf as ’n straf. Militêre oorwinnings was dus gawes en nederlae strawwe vir ongehoorsaamheid. Bowenal was die uittog in hulle oë deur God self beplan, soos Kruger sy volk dikwels verseker het. Tydens ’n toespraak op 16 Desember 1886 by Paardekraal trek hy byvoorbeeld verbande tussen die Isrealiete en die trekkers as ’n “afgedraaide volk wat verskeurd en verstrooid gelê het” en die trekkers se nederlae (Du Plessis, 1952:100)

Bekwame geskiedkundiges, soos Giliomee (2004), Grundlingh () en Du Toit

⁹Die Britse besetting van die Kaap

¹⁰Die teregstelling van Japie Fourie

(1983), het reeds talle faktore wat gelei het tot die trek nagespeur. Nie een behels die toetrede van 'n *deus ex machina* nie. Die trekkers het nie die kolonie verlaat uit gehoorsaamheid nie, maar uit ontevredenheid. Kruger se narratief strook nie met die werklikheid nie, maar is nietemin in latere jare vir die nasionalistiese agenda geapproprieer.

Na afloop van talle konflikte is die proloog van God se grootste reddingsdaad in die nasionalistiese geskiedenis geskryf toe Piet Retief deur Dingaan om die bos gelei en vermoor is by Umgungundlovu. Nadat Retief doodgemaak is, het sy teregstellers hulself tot die res van die trekkers gewend en verwoesting gesaai. Aldus Kruger se emosionele opsomming (Du Plessis, 1952:104):

Duisende vyande het die aarde bedek. Daar was geen hulp by die mense nie en tot selfs die kleine kinders het tot die Here geroep[. . .] Enige honderde vroue, kinders en ook manne is vermoor. Beddens is aan stukke gesny en die vere het orals rondgewaai, rook en kruitdamp het oor die aarde gehang en roofvoëls het nie alleen op die lyke kom aas nie, maar ook begin om die swaargewondes aan te val. Dit was 'n gruwel van verwoesting wat nie te beskryf is nie.

Nadat hulle 'n gelofte voor God gesweer het, kon die Voortrekkers egter wraak neem by die slag van Bloedrivier, waar 'n paar honderd man in 'n laer hulself suksesvol verdedig het teen duisende Zoeloe-krygers. Dit was 'n kardinale oomblik in hul bestaan, want dit was vir hulle 'n direkte bevestiging dat die verbondsgod wat hulle gedurende die trek gelouter en geseën het, 'n spesiale doel vir hulle gehad het. Deur die oorwinning ná aflegging van 'n gelofte te behaal, is hul oortuiging in hul status as uitverkorenes bevestig.

'n Paar dekades later, toe die Boere 'n oorwinning oor die Britte behaal het tydens die kortstondige eerste Vryheidsoorlog, is dit ook gesien as 'n goddelike ingryping. Kruger was byvoorbeeld oortuig dat daar “geen groter wonders en mirakels [kan] wees as in die Vryheidsoorlog nie” en dat God weereens, ten spyte van die oorlog wat in die guns van die teenstaanders gewoed het, die oorwinning aan hulle gegee het in die vorm van 'n wonderwerk (Du Plessis, 1952:105).

In die nasionalistiese storie van die Groot Trek is die Voortrekkers God se ongetwyfelde gunsteling. Nie verniet nie het Malan in sy toespraak te

Winburg genoem: “Ander belangrike gebeurtenisse soos die landing van Van Riebeeck en die Eerste en die Tweede Vryheidsoorlog het ook bygedra tot die geboorte van ’n nasie, maar nieteenstaande dit het die Voortrekkers die grootste aandeel geneem in die vorming van die Afrikanernasie” (Pienaar & Scholtz, 1964:235). Enige teenstaanders van die Afrikaner was dus outomaties ook teenstaanders van God se wil.

Dié storie soos dit deur Afrikanernasionaliste weergegee is, verswyg gerieflikheidshalwe feite ten gunste van ’n heroïese narratief, aldus: die trekkers is verontreg, die trekkers bid, die uitverkore trekkers behaal die oorwinning. In werklikheid het dit egter bykans ’n jaar geneem voor die oorlewendes van die bloeddorstige Zoeloe-aanvalle *post* Retief kon herstel (Du Toit, 2005:20). Vanweë die aanslae teen hulle het boonop ’n martelaarskompleks by die Voortrekkers ontwikkel. Anders as die Xhosas, vir wie oorlog in ’n mate ’n poging was om hul identiteit uit te druk en met hul vyand te kommunikeer (Du Toit, 2005:3), was die Zoeloes se aanslag vir die Voortrekkers bloeddorstig en barbaars. Dit, merk Du Toit (2005:3) op, “more than the primary massacre of Retief and his men, transformed this narrative of violence from the aggressive and confident power plays by Retief on his mission to Dingane to a sustained focus on suffering and victimhood”. As martelaars was dit dus nie slegs ’n oorlewingsimperatief om Bloedrivier te wen nie – in die Voortrekkerigesinde narratief was dit hul goddelike reg in die aangesig van barbaarse heidene. Hierdie idee van geregtigheid sou later deur die nasionaliste geapproprieer word as sentraal tot die geboorte van die Afrikanernasie” (Du Toit, 2005:21).

Dit is ook belangrik om daarop te let dat die Groot Trek nie plaasgevind het omdat die trekkers ’n nuwe nasie wou stig of ’n beloofde land ingedagte gehad het nie. Volgens Giliomee (2004:114) is dit “foutief om die trek te beskou as iets wat veroorsaak is deur die begeerte om as ’n volk of nasie ’n nuwe tuiste te gaan soek”. Hierdie idee het eers later by die trekkers begin posvat. Wat eintlik niks meer as ontevrede vryburgers was wat sporadies weggetrek het van omstandighede wat hulle nie aangestaan het nie, is later verhef tot die verhaal van ’n heilige, uitverkore volk wat sentraal staan in ’n mitologie op die patroon van Eksodus. Tog was die idee van ’n “goddelike missie” self nie “wyd verspreid of goed geformuleer onder die Voortrekkers

nie” (Giliomee, 2004:127). Dié idee is moontlik vir die eerste deur Paul Kruger gepopulariseer, wat in sy toesprake, verkiesingsmanifeste en volksredes sterk godsdienstige invloede getoon het. Een van sy vernaamste beginsels was die beskerming van die “ZAR se republikeinse vryheid, wat hy tot elke prys wou verdedig” (Giliomee, 2004:127). Laasgenoemde verwys egter nie na ’n Afrikanernasie nie, maar na die boererepublieke, wat hulself afsonderlik van die Kaapse Afrikaanssprekendes (die sogenaamde “Queen’s Afrikaners”) beskou het.

Tydens die eeufeesvieringe in 1938 het “die poging om die Groot Trek deur [...] ’n uitbeelding te laat herleef [...] ’n golf van geesdrif ontlok” van regoor die land (Giliomee, 2004:383). Moodie (1975:180) beskryf die spektakel as volg:

The sacred history was constituted and actualized as a general context of meaning for all Afrikanerdom in spontaneous liturgical re-enactment... Men grew beards and women donned Voortrekker dress; street after street in hamlet after hamlet was renamed after one or another Trek hero; babies were baptized in the shade of the wagons – one was christened “Eeufesia” – and young couples were married in full trekker regalia on the village green before the wagons.

Terwyl nege ossewaens van dorp tot dorp getrek het, is Afrikaners ingetrek in ’n sleurstroom van “die nasionale mite en ritueel” (Van Jaarsveld, 1981:53). Die Herenigte Nasionale Party het in hierdie spektakel ’n gratis geleentheid gesien “om die boodskap te versprei dat die Afrikanervolk nog altyd ’n stryd om oorlewing voer en slegs op homself kon staatmaak” (Giliomee, 2004:383). Sodoende is die geskiedenis van die Groot Trek geherappropriëer om deel te word van die nasionalistiese narratief.

Wat in 1938 bevestig is as “die nasionaal-epies-formele ‘bewys’ van God se uitverkiesing van die Afrikanervolk” (Van Jaarsveld, 1981:53), was egter nie ’n organiese, natuurlike uiteenvloei van etniese solidariteit nie, maar ’n doelbewuste poging om die volk op te hef in die aangesig van “imperial aggression... and rapid industrialisation” (Grundlingh:7). Sentraal tot hierdie industrialisasie was die teenwoordigheid van Engelse kapitalisme - ’n faktor wat

onder andere ook aanleiding gegee tot die tweede “pilaar” van die narratief: Afrikaans.

3.3.2 “Een ieder nasie het syn TAAL”

Wat Afrikaans aanbetref, kan die invloed van die Britse besetting nie onderskat word nie. Afrikaans het in Suid-Afrika langs en uit talle ander tale ontwikkel, maar dit is in ’n stedelike omgewing langs Engels wat dit gestandardiseer is en ’n omvattende korpus prosa en poesie gekry het.

Afrikanernasionalisme was ’n groot dryfkrag agter die taalkundige en letterkundige ontwikkelinge van die twintigste eeu. Die boere wat sedert die eerste Britse besetting geweier het om die knie te buig voor die magtige Engelse ryk het ná 1902 vanweë verskeie faktore, soos erge droogte en die toenemende onvermoë om as kommersiële boere die mas op te kom, begin verstedelik. Stelselmatig het die plattelandse Afrikaner verander in die stedelike Afrikaner, wat ’n moeilike bestaan moes maak onder Engelse kapitalisme, met die wrang herinnering aan ’n militêre nederlaag en ’n nuwe vyand in die vorm van ene Hoggenheimer¹¹. Die nosie dat die Britte hul land gesteel het, was by baie Afrikaners in omloop¹².

Die verstedeliking was omvattend. Giliomee (2004:357) bevind:

Die Afrikaners het vinnig verstedelik, van 29% in 1910, 50% in 1936, tot 75% in 1960. In 1936 het hulle ’n kwart van die wit bevolking van sowel Kaapstad as Johannesburg gevorm en die helfte van dié van Pretoria en Bloemfontein.

Omdat besighede in die stede hoofsaaklik in Engelse besit was en talle Afrikaners ongeskoold en onvoorbereid vir ’n geïndustrialiseerde bestel was, was hulle van meet af nie ekonomies vooruitstrewend nie en verdoem tot die laer klasse. Minder as ’n eeu gelede, toe die res van die Westerse wêreld begin industrialiseer het, het party boonop Afrikaners aan die Groot Trek deelgeneem en in isolasie van die res van die wêreld geleef. ’n Nywerheidswêreld was vir

¹¹Die bekende spotprenttekenaar D.C. Boonzaaier se karakter, Hoggenheimer, was ’n “groot en vet kapitalis wat Botha en Smuts telkens na sy pype laat dans het” (Giliomee, 2004:281).

¹²Paul Kruger het volgens oorlewering by geleentheid opgemerk dat, as die maan van goud gemaak was, die Britte selfs dit sou probeer steel (O’ Meara, 1996:75).

hulle vreemd en onvriendelik. Veral die binnelandse Afrikaners moes dus op die onderste sport van die nywerheidsleer te stane kom. Hulle was myners, fabriekswerkers en spoorwerkers. Hulle het geen standaardtaal gepraat of letterkunde gehad nie. Hulle was, in die woorde van Schumann (in Du Plessis 1964: 6), “onverhoeds betrap”:

En waarom sou die boer noukeurig inkomste en uitgawe bereken... as hy ’n bestaan kon maak, redelike sekerheid kon geniet, vry sy Bybel kon lees, en by tye kon gaan jag in die wildryke bosveld. So is hier eienskappe gevorm wat allermins geskik sou blyk in die nuwe kapitalisme...

Die verstedeliking was ’n “snelle, chaotiese en meestal traumatiese proses” (Giliomee, 2004:274). Gereedskap om in die stede te oorleef in die vorm van ’n verstaanbare taal was daar nie altyd aan die Afrikaner beskikbaar nie. Amptelike staatsbeleid het aan Engels voorkeur as voertaal gegee, ’n taal waarvan Afrikaners dikwels bloedweinig kon verstaan. Ook was dit ’n bitter ervaring vir die boere wat kort vantevore teen die einste Engelse ’n oorlog verloor het. Boonop het baie Engelssprekendes Afrikaans as ongepas vir beskaafde dialoog beskou. Engelsgesinde koerante het dikwels negatiewe standpunte jeens Afrikaans ingeneem. Op 30 September 1910 skryf die *Star* byvoorbeeld (Coetzee, 1936:208):

any man who knows the Dutch Language is painfully aware of what a truly stupid patois this South African 'taal' is, and it must be a source of surprise and astonishment to the serious inquirer why such a degenerated branch of an originally sound language is so stubbornly maintained in its provoking ugliness ... There is no supporting foundation whatever to this taal.

Gemoedere het soms hoog geloop tussen Engels- en Afrikaanssprekendes. Coetzee (1936:208) vertel dat ’n stadsvergadering op Krugersdorp, nadat daar “drie uur lank gelawaai” is, abrup beëindig is toe die een helfte van die saal *God save the Queen* en die ander helfte die Transvaalse volkslied begin sing het. Hierdie vyandige houding is sedert die Anglo-Boereoorlog onder andere versterk deur imperialistiese propoganda, waarin Boere deurgaans as vuil, korrupt en immoreel uitgebeeld is (Richards, 1989:100).

Die oorlog het 'n gevoel van solidariteit tussen die Kaapse Afrikaners en hul volksgenote in die Noorde geskep (Moodie, 1975:41). Dit was in die tyd kort ná die oorlog wat Eugène Marais en Gustav Preller ontmoet het (Giliomee, 2004:315). Marais is reeds in 1890 op 'n jong ouderdom aangestel as die redakteur van *Land en Volk*, 'n publikasie wat hy onder andere gebruik het om Afrikaans te bevorder. Volgens Giliomee (2004:315) het Marais “die “Jingo”-Afrikaners¹³ wat hul moedertaal verag as die grootste vyand van Afrikaans uitgesonder”. Preller, op sy beurt, het “mondelinge oorlewerings van die eerste generasie Voortrekkers versamel en dit later gepubliseer” en self met 'n veldtog vir Afrikaans begin (Giliomee, 2004:315). Preller wou Afrikaans teen alle koste teen Engels beskerm deur Afrikaanse liedjies te skryf en mense aan te moedig om Afrikaans te praat en te skryf. Giliomee (2004:314) merk op dat Afrikaans vir Preller as 't ware 'n tweeledige doel gehad het: “Op materiële vlak moes dit help om koerante te verkoop en op politieke vlak moes dit aan Afrikaners 'n eie identiteit gee”. Preller se metodiek het behels om Afrikaanssprekendes te oortuig dat dit 'n saak was wat ieder en elk geraak het – almal moes help om Afrikaans op te hef, omdat dit hul volkseie was (Giliomee, 2004:316).

Verskeie individue het bygedra tot die ontkieming van dit wat uiteindelik sou akkumuleer tot Algemeen Beskaafde Afrikaans. In 1905 het Jan Hofmeyr byvoorbeeld 'n toespraak met die titel “Is 't ons ernst?” gelewer en vir moedertaalonderrig in Hollands in die Kaap betoog. Preller het die geleentheid aangegryp om 'n “bres vir Afrikaans te slaan” en 'n berig geskryf wat Hofmeyr se woorde eggo: “Is dit ons erns – met Hollands? Laat dit tog ons erns wees – met Afrikaans!” (Giliomee, 2004:316). Giliomee (2004:317) noem verder dat Willem Postma (predikant en rubriekskrywer) onder 'n skuilnaam in 'n Bloemfonteinse koerant geskryf dat Afrikaans reeds tot 'n onafhanklike taal ontwikkel het en DF Malherbe in 'n openbare lesing gesê het Afrikaans met sy reëlmatige en eenvoudige struktuur is geen dialek nie, maar 'n taal in eie reg. Mettertyd het steun vir Afrikaans begin groei.

Teen die einde van die negentiende eeu was daar nie een, spesifieke Afrikaans nie, maar eerder “a series of regional creole dialects” (Grundlingh:6). Hierdie dialekte het volgens Hofmeyr slegs een ding in gemeen gehad, naamlik: “they were associated with the labouring poor, of town or countryside; through

¹³Afrikaners wat Brittanje goedgesind is.

them, masters spoke to servants. [It] was a patois [...] condescendingly referred to among the Cape Dutch as kombuistaal, Hotnotstaal, Griekwataal or brabbeltaal” (Grundlingh:6).

’n Sleutelfiguur in die opkoms van Afrikaans as amptelike taal was hierom, volgens Giliomee (2004:317), Malan. Hy het in 1908 ’n betoog teen die beskouing van Afrikaans as ’n platvloerse kombuisdialek gelewer met die volgende woorde:

Verhef di Afrikaansche taal tot skryftaal, maak haar di draagster van onze kultuur, en u verhef daarmee ook di volk, wat haar praat. Hou egter di volkstaal op di voet van ’n halfbeskaafde provinsiaal dialekt, en u hou daarmee ook di volk op die peil van ’n halfbeskaafde, ongeletterde nasie.

Ten einde dit op te hef, is Afrikaans letterlik herontwerp. Hofmeyr merk op dat dit deels reggekry is “by pushing vigorously for a written Afrikaans: to create books, magazines, and newspapers in Afrikaans” (Grundlingh:6). Deel hiervan was die kultivering van skrywers, die instelling van talle literêre pryse en kompetisies, tydskrifte soos *Die Huisgenoot* wat die Afrikanernarratief gepopulariseer het en die skryf van Afrikanerliedjies (Grundlingh:6). Geen produk was te klein of te groot om nie sy eie Afrikaanse weergawe te hê nie.

Malan se betoog kan beskou word as een van die eerste van dekades se klem op die waarde van “goeie” en “suiwer” Afrikaans. Hy kon dit natuurlik onmoontlik so bedoel het – daar was nie iets soos “suiwer” Afrikaans om mee te begin toe hy dit gesê het nie. Tog is dieselfde soort agting vir die taal as ’n beskaafde kultuurdraer teenwoordig in sy woorde.

Preller, Marais, Malan en ander se bydrae tot Afrikaans as amptelike landstaal moet nie verwar word met die totstandkoming van Afrikaans as ’n volkstaal nie. Voor Malan se toespraak, Preller se koerantartikels en Marais se bekende gedig “Winternag” het die Genootskap van Regte Afrikaners in die Paarl dit reeds as hul roeping beskou “om ’n gemeenskap vir Afrikaners met Afrikaanse harte op te bou” (Giliomee, 2004:178). Die G.R.A se koerant, *Di Afrikaanse Patriot*, is op 16 Januarie 1876 gepubliseer met die volgende redaksionele woorde (Dry, 1984:10):

Een Afrikaanse Koerant! Wie het dit ooit gedroom! Ja, Afrikaners! een koerant in ons ei’e taal! Dit het baaiang moeite gekos om

so vêr tekomp dit kan ek julle verseker, want die meeste Afrikaanders is net soos steeks pêrde, hulle wil mos nie glo dat ons een ei'e taal het nie. Die ou'e Patriotte hou vas, en klou vas, an die Hollans taal; die jong mense vind die Engelse taal weer so mooi, en o'ertui'e gaat net so moeilik, as om pêrde te leer pronk in die voertuig.

Die G.R.A het ook 'n tydskrif, *Ons Klyntji*, gepubliseer. In hierdie twee publikasies het talle Afrikaanse gedigte verskyn¹⁴. Dit was van weinig literêre waarde, maar het 'n sterk houding jeens Engels verklap. Uit baie gedigte blyk dit dat die koerant dikwels spot moes verduur – bes moontlik van aanhangers van Engels en suiwer Nederlands. Die Afrikaansgesindes het skynbaar kort mette hiervan gemaak, soos onder andere uit die gedig “An Spotters” blyk. Die eerste drie reëls verklaar (patriot-Vereniging vir Afrikaanse Teksuitgawes van die S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns., 1975:33):

Die AFRIKAANSE PATRIOT
Is ongevoelig vir jull' spot,
En sal daar nie om gé nie.

Vir 'n volwaardige letterkunde wat uit meer as net eenvoudige rympies bestaan, moes daar egter eers oorlog kom. Moodie (1975:41) merk hieroor op dat

out of this abyss of grief and anguish [over the lost war] was born
an Afrikaans lyrics poetry of genuine literary merit.

Marais se “Winternag”, wat die stil toneel van 'n gebrande veld tydens die oorlog uitbeeld, is een so 'n produk.

Blote lydenspoësie was egter nie genoeg om Afrikaans aan die lewe te hou nie. Die Afrikaners se spoedige verstedeliking het – soos die Patriot-digters van die vorige eeu – kommer by leiers in die Afrikaanssprekende gemeenskap laat ontstaan dat Afrikaners gou sal verengels, wat gelei het tot die tot standkoming

¹⁴Dit was egter nie die enigste twee publikasies waarin gedigte verskyn het nie. In die faksimileeweergawe van Afrikaanse Gedigte wat gedigte tot en met 1878 bevat het, skryf die samestellers dat gedigte geselekteer is uit die volgende publikasies: *Di Afrikaanse Patriot*, *Almanak*, *Volksblad* en *Z.A. Tydschrift*. Die G.R.A se publikasies het egter by verre die meeste gepubliseer.

van die Afrikaanse Taalbeweging. Verskeie verenigings is in al vier die provinsies gestig met die doel voor oë om amptelike erkenning vir Afrikaans te verkry (Moodie, 1975:46-7). Die vernaamste van hierdie verenigings was Die Afrikaanse Taalgenootskap (A.T.G) wat op 13 Desember 1905 in Pretoria gestig is “as ’n direkte uitvloeiing van Preller en ander se pleidooie in belang van Afrikaans” en die Kaaplandse Die Afrikaanse Taalvereniging, wat op 3 November 1906 in die lewe geroep is (Gouws, 1971:48-9). Ook is Die Suid-Afrikaanse Akademie vir Taal, Lettere en Kuns (later Die Suid-Afrikaanse akademie vir Wetenskap en Kuns) in 1909 in Bloemfontein gestig. Hierdie verenigings is in die lewe geroep met die oortuiging “dat hulle alleen sal slaag in hulle doel om Afrikaans as volkstaal te verhef as daar op ’n intensiewe en gesamentlike grondslag propoganda gemaak word” (Gouws, 1971:48).

Die nasionalistiese agenda om Afrikaans op te hef was suksesvol. In 1925 het Afrikaans Nederlands vervang as een van die amptelike landstale. Hierop het die dertigerjare gevolg, wat algemeen bekend is as ’n ongekende bloeitijd in die Afrikaanse poësie, met name soos N. P. van Wyk Louw, W. E. G. Louw, Uys Krige en Elisabeth Eybers wat opgang gemaak het.

Nes die geskiedenis van die Groot Trek is die doen en late van die Patriotte opgeneem in die nasionalistiese mitologie. Die deugde van die taal, die oorsprong sowel as die lewenskragtigheid daarvan is dikwels oorbeklemtoon. Só skryf Gouws (1971:15) in 1968 byvoorbeeld dat die doelstelling van die Genootskap van Regte Afrikaners (wat tot stand gebring is nadat daar oor ’n Afrikaanse Bybelvertaling beraadslag is) meer as net ’n taalbeweging was:

Al die regte Afrikaners, die patriotte, of ware vaderlanders, word opgeroep om verenigd te strewe ten behoeve van die taal, nasie en land. Hulle wou die hele Afrikaanse volk bewus maak van sy eie geestesgoedere sodat ’n taaltrots, volkstrots en sterk nasiebewussyn aangekweek kan word.

Soos die sleutelfigure van die Groot Trek, is die lede van die Genootskap van Regte Afrikaners deur literatore en politici tot nasionale helde verklaar.

Taal was ’n belangrike komponent van ’n homogene Afrikaneridentiteit, omdat dit – net soos die res van die identiteit – gebou is in die aangesig van Europese onderdrukking. Soos Afrikaners ná die oorlog in die nasionalistiese

narratief het dit geleidelik uit die stof verrys en 'n formidabele, glansende werktuig¹⁵ geraak.

Afrikaans word dus binne die Afrikanernasionalistiese konteks beskou as *volkseie*. Die standardisering van die taal en die skep van 'n waardige letterkunde loop parallel met Afrikaners se drang om 'n outonome volk te wees. Dit is daarom betekenisvol dat die Afrikaanse pers vir dekades gebruik is om die nasionalistiese agenda te verkondig, soos Malan (1915:4) reeds in die eerste uitgawe van *De Burger* (toe nog Nederlands) te kenne gee:

Waar het blad dus christelik wil zijn in geest en toon, daar wil het om dezelfde reden ook nationaal zijn. Het sal m.a.w. erkennen het bestaan van een Afrikaner nasionaliteit in die loop der jaren door Gods hand in 't loven geroepen. Met deze nationaliteit wil het één gevoelen.

Ironies genoeg was die idee dat Afrikaans sigself moes bewys; dat dit eens 'n kombuistaal was en nie oor 'n goed genoeg letterkunde beskik het nie, dikwels sluimerend onder die oppervlak van baie verhandelinge daaroor. Selfs tot so laat as 2008 gee Brink in *Groot Verseboek* te kenne in die flapteks van die eerste deel:

Hierdie eerste deel van die nuwe Groot Verseboek is getuie van 'n avontuur wat maar min in die letterkunde aangetref word: die groei van 'n digkuns, binne enkele dekades, vanuit 'n beskeie, volkse naïewe, amper primitiewe begin, tot 'n poësie wat hom **nêrens in die wêreld** hoef te skaam nie.

(*My klem.*)

Die tweede “pilaar” van die nasionalistiese narratief het dus te make met die totstandkoming van Afrikaans as volkseie, die totstandkoming van 'n

¹⁵Die term is te vinde in 'n beskrywing van Afrikaans deur NP Van Wyk Louw, aangebring op 'n gedenkplaat by die Taalmonument in die Paarl. Dit lui: “Afrikaans is die taal wat vir Wes-Europa en Afrika verbind... Dit vorm 'n brug tussen die groot helder Weste en die magiese Afrika... En wat daar groots aan hulle vereniging kan ontspruit – dit is miskien wat vir Afrikaans voorlê om te ontdek. Maar wat ons nooit moet vergeet nie, is dat hierdie verandering van land en landskap as't ware aan die nuwe wordende taal geslyp, geknee, gebrei het... En so het Afrikaans in staat geword om hierdie nuwe land uit te sê... Ons taak lê in die gebruik wat ons maak en sal maak van hierdie glansende werktuig...”

omvangryke letterkunde vir hierdie volkseie en die standpunt dat Afrikaans nie 'n platvloerse taal is wat tot die laer klasse behoort nie, maar 'n glansende werktuig wat ingespan kan word om die hoogste ideale te verwoord. Soos die geskiedenis-komponent is die bestaan van die taalkomponent grootliks te danke aan buite-faktore en, soos die geval is met die geskiedenis-komponent, is feite daarvoor verswyg.

In hul driftige opbou van Afrikaans het Afrikanernasionaliste die land se bruin mense, wat 'n baie groot Afrikaanssprekende bevolking was (en vandag steeds is) agterweë gelaat en voorgegee dat Afrikaans 'n sogenaamde “witmanstaal” is – 'n wanpersepsie wat vandag nog by baie Suid-Afrikaners in omloop is. Op hierdie manier is 'n hele bevolkingsgroep se aanspraak op hul moedertaal misken.

3.3.3 “Nie maar net weer 'n ander bril nie”

Die derde “pilaar” van die nasionalistiese narratief is die Calvinisme: 'n vorm van Protestantisme waarbinne predestinasie en die mens se verdorwenheid prominent is¹⁶. Veral die konsep van predestinasie figureer sterk in Afrikanernasionalisme. Meyer (1954:78-9) noem dit “die Afrikaanse Calvinistiese lewensbeskouing waarin die Afrikaner se aanvaarding van 'n eie Godgestelde roeping” sentraal staan. Binne die Afrikanerdom is om 'n Afrikaner te wees om 'n Christen te wees. Die nasionalistiese term “Afrikaner” kan netsowel “Christen-Afrikaner”, soos Duvenage (19–:17) dit gebruik, wees.

Die Afrikaner se vorm van Calvinisme het in die twintigste eeu verbind geraak met stoere dominees, stywe eredienste en orrelmusiek. Bowenal het dit verbind geraak met apartheid. Volgens McGrath (1993:521) het dit 'n “peculiar expression of Calvinist thought”, waarvan die onderskeidende karaktereienskap “its anthropology of ethnic (volk) separatism” is, wat ontwikkel het as 'n reaksie op die sosio-ekonomiese gevare wat die vroeë setlaars moes trotseer, gefundeer in 'n letterlike interpretasie van die Bybel.

Die Nederlandse teoloog Abraham Kuyper het 'n groot invloed op die Afrikaner se Calvinistiese teologie gehad. Calvinisme was vir Kuyper meer as

¹⁶Predestinasie is die leer van goddelike voorbeskikking of uitverkiesing; totale verdorwenheid postuleer dat elke mense onder die banvloek van sonde gebore word en slegs uit goddelike genade van 'n ewige verdoemenis gered kan word.

'n blote geloofstradisie – dit was 'n volledige wêreldbeskouing en lewenswyse “antithetically opposed to other life systems such as paganism and, particularly, modernism” (Carey & Lienhard, 2001:310). Met hierdie beskouing het Kyuper God se soewereniteit oor verskillende sfere van die lewe – soos kerk, skool en staat – voorgestaan. Hierdie sfere is deur baie Afrikanerteoloë geïnterpreteer as 'n goddelike mandaat, geregverdig deur die Skrif, wat segregasie geïmpliseer het (Saha & Carr, 2001:56). Talle was daarvan oortuig dat apartheid God se wil was.

In werklikheid was diesulkes aanhangers van 'n nougesette soort teologie. Saha en Carr (2001:54) wys daarop dat die NG-Kerk sy deure toegemaak het vir 'n “new school of biblical demythologization [...] lacking the ‘effective-historical consciousness’ – as German philosopher Hans-Georg Gadamer termed it – afforded by a more hermeneutically sensitive reading of the Bible”. Veral die Stellenbosse kweekskool het nie idees van teoloë soos Barth, Bultmann en Tillich behandel nie; dominees wat daar afgestudeer het, was dus “free to use biblical periscope as proof texts in support of the ideals of ‘unity-in-diversity’ and racial segregation” (Saha & Carr, 2001:54). In werklikheid was diesulkes aanhangers van primitiewe teologie. Saha en Carr (2001:54) wys daarop dat die NG-Kerk sy deure toegemaak het vir 'n “new school of biblical demythologization [...] lacking the ‘effective-historical consciousness’ – as German philosopher Hans-Georg Gadamer termed it – afforded by a more hermeneutically sensitive reading of the Bible”. Veral die Stellenbosse kweekskool het nie idees van teoloë soos Barth, Bultmann en Tillich behandel nie; dominees wat daar afgestudeer het, was dus “free to use biblical periscope as proof texts in support of the ideals of ‘unity-in-diversity’ and racial segregation” (Saha & Carr, 2001:54).

Ter illustrasie van hierdie primitiewe soort teologie slegs voorbeelde uit die pen van D' Assonville, 'n Calvinistiese teoloog (1967:5). Die aanhalings is lywig, maar som die negatiewe sentiment jeens die soort interpretasie van die Bybel wat bogenoemde teoloë sou voorstaan knap op:

Laat ons mekaar dus sommer hier heel aan die begin reg verstaan. “Calvinistiese geskiedenisbeskouing” is nie maar weer nóg 'n ekstra “sisteem” of “kategorie” neweskikkend langs 'n paar ander sisteme waaruit ons nou die gerieflike een vir ons kan kies om by ons volk

aan te pas nie. Dit is nie maar net weer 'n ander bril wat ek by die oogarts kan koop om die gebeurtenisse 'n slag weer deur 'n ander “kleur” te bekyk nie. Maar heel eenvoudig: Calvinistiese geskiedenisbeskouing is die beskouing van die gelowige kind van die HERE waarin hy voor alles bely dat die geskiedenis die uitvoering van God se raadsplan met die wêreld is.

Dit is nie duidelik hoe D' Assonville die sprong maak vanaf die aanspraak dat Calvinisme 'n sisteem bo alle ander sisteme is en die daaropvolgende een dat die Calvinistiese lewensbeskouing stipuleer dat alles gebeur omdat God dit so wil nie. Trouens, D' Assonville se retoriek bewys nie – dit voorveronderstel. In plaas daarvan om met die tweede stelling staving vir die eerste een te verskaf, brei hy bloot soos 'n woordeboek uit oor die betekenis van 'n Calvinistiese geskiedenisbeskouing. Sy argument is 'n klassieke *petitio principii* – sy gevolgtrekking is heimlik sy premis. Die rede hiervoor is eenvoudig: D' Assonville beskou God se gesag as die hoogste gesag en ag die beskouing dat God alles beskik daarom as die beskouing bo alle ander beskouinge. Vir die Christen-Afrikaner is God 'n doel op sigself. Geen staving is nodig nie – God is die staving.

Nuwe teologiese strominge is nie al wat Afrikaanse kerke aan hul lidmate verswyg het nie. Evangelistiese rituele, soos die praat van tale, profesieë en ander charismatiese elemente word nie sommer met Afrikanernasionalisme geassosieer nie. Tog was daar in die negentiende eeu 'n sogenaamde herlewing, aangevuur deur die Amerikaanse *Revivalism*, in die NG-Kerk in die Boland.

In 'n terugskouende verslag beskryf Rabie¹⁷ die ontstaan van die herlewing op Worcester as volg (1921:235-236):

De ganse menigte werd 'n zeker avond diep bewogen en zij vielen meteen neer op hunne knieën op de grond in de diepste overtuiging van zonde. Sommige schreeuwden uit om genade, dat God zich over hen wilde ontfermen. Zij stond verbaasd, verschrikt! Wat was het? Zij kon het niet verstaan [...] Sommigen kwamen tot het geloof, of zoals men in die dagen zeide, braken door [...] De

¹⁷Hierdie Rabie verwys nie na Jan Rabie die sestiger nie, maar na 'n ds C Rabie van Worcester.

beweging was soms só sterk in dat vertrek, dat het scheen of het dak van het huis in beweging kwam.

Hierdie opruiende soort byeenkomste was vir 'n paar jaar skynbaar die norm, met die herlewing wat tot in Swellendam en Graaff-Reinet gestrek het. In 1874 skryf iemand onder die skuilnaam "M" trouens in die Kerkbode van 18 April oor 'n herlewing te Swellendam: "Het merkwaardigste van dit werk is dat alles zoo stil en geregeld toegaat, geheel ongelijk aan de opwekkingen waaraan wij gewoon zijn in dit land".

Die herlewing sou egter vir die volk vergete bly. In die Kerkbode van 9 Oktober 1946 lewer Fourie (1946:688) byvoorbeeld verslag oor 'n "geseënde kerkraadskonferensie van die Ring van Tulbagh". Ook hy behandel die herlewing wat Rabie in die vorige eeu beskryf het, maar daar is 'n merkbare verandering in sy skryfstyl en sommige van die beskrywings van die "uitstorting van die Heilige Gees" wat hy verswyg. Onder 'n hofie "Die herlewing in S.A., 1859-1861" beskryf Fourie die herlewing in 'n sobere toon:

Die herlewing hier het feitlik dadelik begin. Die beste bewys dat hierdie herlewing van God af gekom het, was die feit dat dit begin het in Montagu, wat toe 'n vakante gemeente was en dat Calvinia, wat ook vakant was, van die eerste gemeentes was wat gevolg het. Daar het oral 'n wonderlike drang tot gebed ontstaan en treffende bekerings het plaasgevind. Die seën van die herlewing het oor die hele land versprei van gemeente tot gemeente, en het oral die heerlike vrugte afgewerp vir die godsdienst, die sedelike lewe, die armesorg, die opvoeding en die sending.

Die fokus in hierdie beskrywing is nie op die regstreekse belewenis of intensiteit van die herlewing nie. Veeleer word bloot die "drang tot gebed" en "treffende bekerings" as sleutelemente genoem. Gemeentede wat skree en in beswymings gaan, kom nie aan bod nie; eerder generiese beskrywings van 'n vakante gemeente wat gevul is en vrugte "wat afgewerp is". Oor die aard van hierdie vrugte word daar nie vreeslik uitgebrei nie. Fourie se artikel is in pas met die gees van sy tyd: die Afrikaanse kerk het stoer geraak. Die res van die artikel ondersoek die saak vir 'n herlewing deur na te gaan of daar wel Bybelse gronde daarvoor is, wat beteken dat die blote idee van so iets vir die

gemiddelde kerkganger in die 1940's vreemd sou wees. Deur oor die gebeure te swyg, het Fourie die NG-Kerk se charismatiese kant as 't ware vir lesers gehaplografeer.

Soos die gebeure van die Groot Trek en die doen en late van die G.R.A is Calvin se leringe gemanipuleer om die nasionalistiese narratief te pas. Dit het 'n godsdienstige basis verskaf waarop Afrikanernasionalisme onwrikbaar kon staan. "In the Afrikaner civil religion," beskryf Moodie (1975:1) hierdie nosie, "God imbues all history with ultimate meaning. He rules sovereign over the world and works His will in the affairs of nations – most visibly of Afrikanerdom". As God iets voorafbepaal het, kon Afrikaners immers nie daarmee stry nie.

Waar die eerste twee "pilare" van die nasionalistiese identiteit gerieflikheidsshalwe feite verswyg het, rus die derde "pilaar" eweneens op onkunde oor die Bybel en 'n wanvoorstelling van die plaaslike kerkgeskiedenis. Miskien is die beste voorbeeld van 'n volk wat nooit werklik één was nie, maar deur die nasionalistiese narratief as 'n enkele eenheid hanteer is, juis te vinde in Die Bolandse herlewing. Terwyl die Graaff-Reinetse predikante in 1838 gebid het vir lidmate wat in tale spreek, het die Voortrekkers in die slag van Bloedrivier teen Zoelokrygers baklei - beide salig onbewus van mekaar se strewes en vrese.

3.4 Leemtes

Soos die geval met baie mitologieë is daar heelwat gate en weersprekings in die Afrikanernasionalistiese narratief. Sprekend van die narratief se onakkuraatheid is Afrikaners self, wat dit dikwels met hul eie dade weerspreek het. Die Nasionale Party het vir jare interne konflikte beleef. Spanning het geheers tussen die sogenaamde Noorde (Transvaal) en die Suide (Kaapland). Die Suide, wat vir die volk en sy belange gepraat het, was oor die algemeen ongemaklik met die anti-kapitaliese retoriek van die Noorde (O' Meara, 1996:55). Transvaalse nasionaliste het laasgenoemde om die beurt die pejoratiewe "Keeromstraat"¹⁸ en "geldmag" toegedig (O' Meara, 1996:55). Die NP was ook nie orals ewe sterk nie – in Natal is daar byvoorbeeld tot vandag toe relatief min Afrikaanssprekendes, wat daarna gelei het dat die Natalse NP nooit

¹⁸Verwysend na die straat in Kaapstad waar die Nasionale Pers se kantore gestaan het

werklik in 'n gedugte politieke krag ontwikkel het nie (O' Meara, 1996:55). In die 1980's het die Nasionale Party finaal versplinter in die Konserwatiewe Party, die Hervormde Nasionale Party en die Nasionale Party. Die laaste apartheidsverskiesing van September 1989 was trouens 'n hoogtepunt vir die sogenaamde “regse” splinters, wat a meerderheid van die Afrikanerstemme in die Transvaal en Oranje Vrystaat ingepalm het (Davies, 2009:105).

Grundlingh en Sapire argumenteer voorts dat die werkersklas nie so besorg was oor nasionalisme as die middelklas nie en dat hulle teen die 1930's ook nie juis “entirely hapless victims of forces beyond their control in an alien urban environment” was nie (Visser, 2005:150-1). Hoewel die eeufeesvieringe van 1938 simbolies was van 'n klasselose eendrag van Afrikanerdom, is dit dikwels nie in die werklike lewe weerspieël nie. Grundlingh (2005:200) merk byvoorbeeld op dat die eeufees nie veel aan die gewoontes van die werkersklas verander het nie, wat hulself graag met 'n tydverdryf soos honderesies bemoei het. Dit was allermens iets waarop nasionaliste trots was. “Although much has been made,” skryf Grundlingh (2005:200), “of the role of Christian nationalism as the Afrikaner civil religion – a view which tends to take Afrikaner susceptibility to Protestantism for granted – Afrikaner clergy found to their chagrin that they had to counter or capture a constituency which, if not godless, was enthused by pursuits regarded as godless”. Nie alle Afrikaners was dus so Calvinisties ingestel soos wat die mitologie wil voorgee nie.

Die fout moet ook nie gemaak word om te dink dat Afrikaners en hul voorsate voor die nasionalistiese narratief geen kollektiewe identiteit gehad nie. Daar was genoeg ooreenkomste tussen die afstammelingen van die eerste vryburgers in die Kaapkolonie om wel verskillende vorme van groepsidentiteit voort te bring. “Immigrant”, “kolonis”, “vryboer”, “trekker” – al hierdie terme is eens op 'n tyd deur die Afrikaner en sy voorsate vir hulself geëigend. Hulle was inderdaad nog altyd 'n minderheidsgroep en hoofsaaklik Calviniste, wat ook 'n faset van hul identiteit sou moes uitmaak. Hul Europese herkoms het nog altyd beteken dat hulle hulself as “wit” sou klassifiseer. Van meet af het hulle land verbou en veë aangehou. Hulle vryheid en welvaart het vir lank in 'n wisselwerking met die Ander gestaan. Kultuurverskille met inheemse stamme het settelaars van vroeg af genoop om die etiket “beskaafd” om hul eie nekke te hang. Voor Afrikanernasionalisme was die Afrikaner dus allermens

identiteitsloos. Afrikaneridentiteit as 'n nasionalistiese konstruk het egter nie altyd bestaan nie.

Voorts moet die fout nie gemaak word om te glo dat Afrikaans vir die Afrikaners nie belangrik was voor 1902 nie. Die smagting na 'n eie taal vir onderrig en siviele diskoers is veel ouer as 1902, soos die ontstaan van die Genootskap van Ware Afrikaners in die negentiende eeu aantoon. Die liefde vir taal het ook nie in net die Boland voorgekom nie. In 1893 het President Kruger byvoorbeeld die volk in hul boererepubliek daaraan herinner dat hul taal (toe Nederlands) een is “wat [hul] voorouers deur stryd en worsteling liefgekry het” en hulle met die volgende woorde vermaan (Du Plessis, 1952:54-5):

As u onverskillig word teenoor u taal, dan is u ook onverskillig teenoor u voorouers en eweëns teenoor u Bybel, en naderhand ook teenoor u godsdiens, ja, selfs word u dan teenoor u nasionaliteit onverskillig. Staan tog vas by die taal... Laat ons nie tevergeefs op u bou dat u u taal liefhet as 'n taal wat vir u dierbaar is nie.

Die grootste leuen van die narratief is moontlik die aangepaste Kuyperiaanse teologie wat Godgeskape sosiale sferes voorstaan. Terwyl voorstaanders van apartheid dikwels voorgegee het dat dit om aparte dog gelyke ontwikkeling van rasgroepe gaan, het dit in werklikheid slegs een groep bevoordeel. Diederichs en Meyer se aandrang daarop dat Afrikanernasionalisme gaan om die onbaatsugtige dien van God het in werklikheid afgestuur op die selfsugtige verheerliking van die Afrikaner bo alle ander groeperinge in Suid-Afrika. Die antroposentriese Humanisme wat hulle verafsku het, het ironies genoeg veel meer in gemeen gehad met hul eie oortuigings as wat hulle dalk ooit kon droom. Duisende Suid-Afrikaners wat tot vandag in haglike omstandighede lewe, is 'n onheilspellende herinnering aan hierdie selfsug.

Nie alle Afrikaners is deur die homogene identiteit meegesleur nie. Die Afrikaanse letterkunde alleen is vol voorbeelde van verzet teen die apartheidsbeleid en name soos Beyers Naudé en Van Zyl Slabbert tower allermens nasionalistiese prentjies op. 'n Sprekende voorbeeld van iemand wat deur die nasionalistiese narratief kon sien, is ook Alberts (1956:87), wat die volgende oor Afrikanernasionaliste te sê gehad het:

Die geslepe skurk weet dat die volk geleer is om te glo, en enigiets sal glo as dit maar net vir hulle vertel word. Hy ontwerp dan lang stringe leuens wat hy met onbeskaamdheid in die pers en oor die radio uitbassuin. Die onopgevoede gepeupel, wat van kleins af geleer is om leuens te glo, net te glo, en nooit self ondersoek in te stel nie, eet alles vir soetkoek op.

Sulke kritici was egter in die minderheid en dikwels opgesluit in akademiese ivoortorings. Op grondvlak het die meerderheid van Afrikaners wat onder die narratief grootgeword het dit van kindsbeen af geassimileer. Die feit dat die narratief 'n groot godsdienstige komponent bevat en in kerke en skole aangeleer is, dui des te meer op die omvattendheid daarvan.

3.5 Almal

Na afloop van Suid-Afrika se eerste vier demokratiese verkiesings kan die nasionalistiese identiteit nie meer water hou nie. Hoewel die materiële voordeel van apartheid oorgebly het, is die fondasies van enige hersiende nasionalistiese- of groepsetos in konstante verandering (Davies, 2009:71). Teen 1970 was al die doelwitte van die Nasionale Party – “Suid-Afrika se eie nasionale simbole, ’n republiek, ’n amptelike plek vir Afrikaans as ’n openbare taal, Afrikaanse skole en universiteite, en ’n goed geskoolde en opgeleide wit arbeidsmag” – reeds bereik (Giliomee, 2004:596). Teen die vroeë 1990’s het dit duidelik geword dat “any sense of collective ethnic identity has disintegrated along with most remnants of an official culture”. Vandag beleef Afrikaners ’n identiteitskrisis – nie soseer omdat hulle nie weet wie hulle is nie, maar omdat niemand hulle meer voorsê wat om te wees nie. By die verkrampes en verligtes van die 1980’s is daar boonop nou ook die uitgewekenes, wat eenvoudig gekies het om hulself elders in die wêreld te gaan vestig, sowel as ’n handjievol wat hulself afgesonder het in Orania om ’n onafhanklike soort volkstaat te probeer bou.

Davies (2009:73) merk op dat ’n bespreking oor Afrikaneridentiteit nie kan plaasvind sonder die inagneming van ’n globale konteks nie. “Culture globalisations,” meen sy, “is transforming the context in which and the means through which national cultures are produced and reproduced”. Afrikaners ry Duitse motors, gebruik Amerikaanse rekenaars, dra klere wat deur “vroueslawe

in die verre-Ooste”¹⁹ gemaak is en verbruik Engelse media via ’n verskeidenheid kanale. Sedert wêreldwye sanksies teen Suid-Afrika opgehef is, het Afrikaners vlytig begin deelneem aan die globale ekonomie. Talle afgestudeerde matrikulante en gegradueerde Afrikaners verkry buitelandse werksvisums en gaan bied hul vaardighede en arbeid aan ander lande. Ook neem plaaslike Suid-Afrikaners op eie bodem aan hierdie ekonomie deel. In hierdie verband kan ’n mens dink aan Adriaan Pienaar, ’n Afrikaner wat ’n suksesvolle besigheid met sogenaamde *Premium Wordpress themes*²⁰ begin het, wie se kliënte grootliks oorsese bloggers is en handel dryf in dollars. Ook is Cobus Potgieter – die bekende *YouTube drummer*²¹ wie se videos deur miljoene mense van regoor die wêreld gekyk word – relevant. Tydens die skryf van hierdie tesis was Potgieter besig om ’n DVD te vervaardig, met ’n opgewonde aanhangersbasis wat reg was om kopieë op te raap.

Seker die mees sprekende voorbeeld van die deelname aan ’n globale ekonomie is egter dié van Naspers. Die eertydse uitgewer van *De Burger* het sedert 1994 ’n multinasionale mediakonglomeraat geraak, met aandele in maatskappye van Oos-Europa, Wes-Europa, China, Indië, Thailand, Brasilië, Rusland, Poland, Singapoer en Suid-Afrika. Wat eens ’n spreekbuis vir nasionalisme was, is vandag ’n suiwer kapitalistiese mediafabriek.

Hierdie globale konteks het noodwendig ’n pluraliserende impak op identiteit. Selfs al wou hulle, kan Afrikaners nie meer daarop aandring dat hulle die middelpunt van God se skepping is nie, omdat die wêreld lankal reeds enige “middelpunt” verloor het. Hulle is boonop nie slegs een van verskeie volke in Suid-Afrika nie, maar een van ’n massa groepe van regoor die wêreld. Al het Afrikaners dit destyds geweet, voel hulle dit vandag aan eie lyf. Hall (1996:628) merk op dat “globalization does have the effect of contesting and dislocating the centered and ‘closed’ identities of a national culture”. Volgens Hall (1996:628) kan dit een van twee nagevolge hê:

Some identities gravitate towards what Robins call ‘Tradition’, attempting to restore their former purity and recover the unities and certainties which are felt as being lost. Others accept that

¹⁹’n Frase uit Fokopolisiekar se “Oop vir Misinterpretasie” op die album Monoloog in Stereo.

²⁰Pienaar se onderneming is te vinde by <http://www.woothemes.com>

²¹Potgieter se webtuiste is te vinde by <http://www.youtube.com/deedlebag>

identity is subject to the play of history, politics, representation, and difference, so that they are unlikely ever again to be unitary or pure.

So sien 'n mens dat 'n groot aantal Afrikaners hulself identifiseer met die nuwe identiteitsnarratief van die nuwe Suid-Afrika, maar dat daar weldra ook diegene is wat vasklou aan die ou identiteit, soos moontlik die geval kan wees met die inwoners van Orania.

Davies (2009:74) reken dat dit tans onduidelik is wat die implikasies van globale desentralisasie vir Afrikaneridentiteit is. Talle Afrikaners het hulself van die nasionalistiese Afrikanerdom losgeskeur. Die siviele godsdiens en simbole wat eers as “heilig” aangeleer is, het miskien nog 'n spesiale plek in party se harte, maar dit is nie meer polities korrek om met heimwee daaroor te praat nie. Die identiteit wat honderdduisende eens gekoester het as volkseie het onherroeplik verbind geraak met die smet van apartheid. Van 'n homogene Afrikaneridentiteit gewortel in die mites en rites van die verlede is daar nie meer sprake nie, behalwe by 'n fraksie van die Afrikanerbevolking²². Sommige is skaam oor die verlede, sommige voel skuldig, sommige is eenvoudig net apaties. Party lei aan vervolgingswaan. Ander het hul ou identiteit summier verwerp en dring aan om eerder onder die sambreelterm “Afrikaanses” geklassifiseer te word.

Nie een is weer deur kultuurleiers aangesê hoe om oor hulself te dink nie. Hul twee grootste menslike bedreigings van die afgelope twee eeue – Britse imperialisme en inheemse stamme – kon eertyds só, deur bloot na hul politici, dominees, professors en onderwysers te luister – besweer word. “Fear of the black man,” merk Moodie (1975:15) byvoorbeeld op, “was ever present in Afrikaner consciousness; but events in the sacred history, especially the battles of Vegkop and Blood River, implied that this threat could be met... if only the Afrikaner was master in his own land”. Tans is Afrikaners nóg leier nóg in 'n posisie om leiers blindelings te volg. Met 'n identiteit wat aan skerwe lê, moes hulle self die stukke begin optel en daardeur sif ten einde 'n eietydse een te bou – sonder die leiding van 'n Paul Kruger of 'n DF Malan wat hulle kan herinner aan hul spesiale plek in die heelal, die wonderwerk van hul bestaan

²²'n Voorbeeld hiervan is 'n groep wat hulself die Boerevolk noem. Hul webtuiste is te vinde by <http://www.boerevryheid.co.za/>

en hul doel vir die pad vorentoe.

Die besef wat vir so lank reeds deel van Afrikaners se politieke onderbewussyn is – dat hulle ’n kwesbare minderheid is – figureer vandag miskien selfs sterker as in die verlede. Daarom wend baie Afrikaners doelbewuste pogings aan om hul kultuur en erfenis aan die lewe te hou. Kunstefeeste word deur duisende bygewoon. Belangegroepes maak kapsie teen munisipale naamveranderinge. Groeperinge soos die Vryheidsfront Plus beroep hulself op die land se liberale grondwet wat die beskerming van minderheidsgroepes se belange waarborg. Produkte en dienste word dikwels bloot bemark as “Afrikaans”, asof dit ’n belangrike doel op sigself is.

’n Taaldebat heers al vir jare by veral die Universiteit van Stellenbosch, met ’n deurlopende vrees vir verengelsing en die daarmee gepaardgaande verlies van dit wat eens ’n Afrikaanse kultuureiland was. Hierdie en soortgelyke gesprekke blyk egter die terrein van ’n handjievol kulturele intelligentsia te wees. Hul inisiatiewe, volgens Davies (2009:87), kom neer op “maintaining the status quo, on working within the constitution and concomitant global attention to minority rights to regularise the status of Afrikaans”.

Davies (2009:81) let ook op dat ’n reeks kultuurprojekte onder ’n jonger generasie aktiviste begin vorm aanneem het, “asserting a post-nationalist, or new Afrikaner identity within the Gauteng-based journal *Fragments*, on the web pages of *Litnet* and within the weekly newspaper *Die Vrye Afrikaan*”. Klopper (2008:119) merk egter ook op dat die heel jongste Afrikaners hulself op problematiese terrein bevind wat hul identiteit aanbetref. Dit is allermens ’n verrassing: niemand, behalwe dalk nog sommige kerke, sê hulle immers meer voor wie en wat hulle moet wees nie. Davies (2009:108) meen dat hulle ’n baie groter bereidwilligheid het om hul “moral inheritance” in te gesig te staar as hul ouers, maar dit is nie seker waarop sy hierdie stelling baseer nie.

Benewens die gemeenskaplikheid van Afrikaans is daar nie meer oorkoepelende aspekte wat Afrikaners bind nie. Dit is juis in hierdie stryd om die voortbestaan van Afrikaans wat ’n gemeenskaplike komponent van die hedendaagse Afrikaner te vinde is. Dit is die een “pilaar” van die nasionalistiese identiteit wat nog bly staan – en met (grondwetlike) rede nie omgestoot kan word nie. Die siviele godsdiens is verwerp; die ou nasionale simbole het taboe geraak in ’n multikulturele omgewing. ’n Mens hoef maar net aan die heftige

reaksies te dink wat gevolg het toe 'n Suid-Afrikaner die ou landsvlag tydens 'n rugbywedstryd op Loftus Versveld op 30 Mei 2009 rondgeswaai het. Party, soos Dlanga (2009) wou die vlag summier verban.

Van 'n enkele godsdienstige identiteit is daar nie meer sprake nie. Die spirituele spektrum van die Afrikaner strek van die opinies van die Gereformeerde kerk, wat tot so laat as 2009 besluit het dat vroue nie ampte in die kerk mag vul nie, tot by dié van die joernalis George Claassen, wat die Afrikaner se tradisionele godsdiens volstrek verwerp.

Bowen al beskou weinig Afrikaners nog die geskiedenis as heilig. Om ná apartheid Diederichs se idee van goddelike predestinasie met die geskiedenis van Suid-Afrika te versoen, is om implisiet te erken dat alles wat gebeur het – insluitende die bloedige konflikte tussen die verskillende bevolkingsgroepe oor die jare sowel as die onregte van apartheid – God se wil is. Só 'n intellektuele posisie is een wat min Afrikaners bereid is om ná 1994 in te neem. Diegene wat wel so dink, word dikwels deur die res as agterlik of verkramp beskou.

Waar wit Afrikaanssprekendes voorheen hulself uitsluitlik as Afrikaners beskou het, was daar na 1994 pogings om ook nie-blanke Afrikaanssprekendes by die identiteit te assimileer. Hy wat homself voorheen as “baas” beskou het, is nou bloot een van vele. Met die verlies aan politieke mag wend talle Afrikaanssprekendes hulself na besigheidspogings “within sectors of the new economy including information technology and electronics” (Davies, 2009:92).

Wat presies 'n Afrikaner tans is, is onduidelik. Davies (2009:99) let op dat, hoewel 'n gemeenskaplike nosie van “Afrikaansheid” bestaan, “habitually expressed in terms of language and less commonly descent, the meanings and significance attached to this self-understanding are so varied, at the local level in particular, that it is problematic to speak of an Afrikaner nation or ethnic group in any formal sense.” Sommige individue, soos Barnard (2004), reken: “'n Afrikaner is 'n inwoner van of emigrant uit Suider-Afrika, wat van Noordwes-Europese etniese herkoms is, en wie se moedertaal Afrikaans is”. Ander wil weer uitsluitlik op Afrikaans as deurslaggewende faktor fokus en ook diegene van Maleisiese afkoms en die vroeë inwoners van die Kaap (die bruinmense) by die identiteit insluit. Merkbaar in die debat is boonop die steeds verskillende standpunte op provinsiale vlak, wat herinner aan die ou Nasionale Party se broedertwis. Dit is byvoorbeeld veelseggend dat inisiatiewe

soos Solidariteit en BlyNet in Gauteng gesetel is – die omgewing waar Afrikaners baie langer as in die Kaap anti-kapitalisties en anti-imperialisties was. Die Wes-Kaap, weer, is sedert 2009 ’n politieke frats, aangesien dit deur die land se amptelike opposisie, vir wie baie Afrikaners in die 2009-verkiezing gestem het, regeer word. Dit is ook te betwyfel of iets soos die Universiteit van die Vrystaat se sogenaamde Reitz-insident van 2008 by die Universiteite van Stellenbosch of Kaapland sou plaasvind, omdat die studentekorps drasties van mekaar verskil.

Met al hierdie gegewens in ag geneem, raak dit duidelik dat die Afrikaner as homogene identiteitskonstruk ’n hersenskim was. ’n Ontleding van beskikbare bronne oor die geskiedenis van Suid-Afrika toon aan dat diegene wat hulself oor die jare “Afrikaners” genoem het, van meet af ’n diverse klomp was. Tereg merk Davies (2009:106) op dat “Afrikanerdom was too complex, too socially divided, too politically diverse, too ill-defined geographically, and perhaps too big, for a single culture to be passed off as the national or group heritage”. Indien “Afrikaner” vandag dieselfde betekenis dra as in die ou bedeling, is daar so te sê geen Afrikaners meer nie. Indien dit tans na iets anders wys, is dit onduidelik waarna. Die vraag ontstaan tereg wie na afloop van 1994 die gesag het om namens ander te besluit waarna die voornaamwoord “Afrikaner” verwys.

Indien die pluraliteit van stemme op die Afrikaanse blogosfeer enigsins ’n aanduiding is, is die antwoord: almal.

Hoofstuk 4

Navorsingsmetodiek

In die vorige twee hoofstukke is die twee hoofkomponente van hierdie studie beskryf, by name die blogosfeer en die Afrikaner. Voor 'n bespreking van die navorsingsresultate, is dit nodig om eers 'n uiteensetting van die navorsingsmetodiek te verskaf.

4.1 Rekenarisering

'n Studie wat sigself bemoei met die interpretasie van tekste is normaalweg nie kwantitatief van aard nie. Die blogosfeer problematiseer hierdie gegewe, omdat dit te groot is om as 'n geheel gestiplees te word. Ter illustrasie hiervan kan daar op die omvang van die roman *Agaat* (Van Niekerk, 2004) gelet word. Met 607 bladsye wat 'n totaal van 243 669 woorde huisves, is *Agaat* 'n buitengewone dik publikasie. Dit bestaan uit altesaam 1 259 009 karakters, waarvan 236 610 spasies is (Brand, 2009). Indien die konvensie gevolg word dat 1 karakter gelykstaande is aan 8 *bisse*, is *Agaat* dus gelykstaande aan:

10 072 072 **bisse**

1 259 009 **grepe**

1229 **kilogrepe**

1.2 **megagrepe**

Die werk pas dus:

1.2 keer op 'n *Stiffy* (1.44 **MG**)

583 keer op 'n CD (700 **MG**)

4 010.7 keer op 'n DVD (4.7 **GG**)

In kontras hiermee is die 723 Afrikaanse blogs wat in hierdie studie aan bod kom ongeveer 134 MG groot – 112 keer groter as Agaat. Dit bestaan uit 20 683 485 woorde¹ in 71 397 leggers en is oor 'n tydperk van agt jaar geskryf deur honderde individue².

Oor Agaat is daar reeds verskeie (hoofsaaklik kwalitatiewe) studies gedoen (sien byvoorbeeld Swart, 2009; Burger, 2006; Prinsloo & Visagie, 2009). Hoewel uiteenlopend, het hierdie studies die kenmerk dat die navorsers *Agaat* van voor tot agter deurgelees het. Om 'n soortgelyke kwalitatiewe ondersoek oor 723 blogs aan te pak deur elkeen in detail te lees, is vanweë die omvang daarvan egter onmoontlik. Die omvang van die korpus maak dit onprakties en tydrawend om temas op te spoor en te ontleed deur elkeen van die meer as twintig miljoen woorde daarin te lees. Hierbenewens sou dit onmoontlik wees om die meer as 70 000 tekste met die hand op te spoor.

Gerekenariseerde hulp was daarom onontbeerlik vir hierdie studie. Met behulp van verskeie programme wat ek en Peiser ontwerp het, kon blogs effektief opgespoor en ontleed word. Insiggewende statistiek oor die Afrikaanse blogosfeer is op hierdie manier bekom, wat om die beurt gelei het tot die opsporing van inskrywings relevant tot die tema van Afrikaneridentiteit. Voorts 'n uiteensetting van die hele proses, wat ek en Peiser goedsmoeds “die Skraap-proses³” gedoop het. Die naam van die betrokke rekenaartaal of sagteware wat gebruik is om resultate te verkry, verskyn in hakies na die program se titel.

¹Hierdie getal sluit noodgedwonge 'n aantal Engelse, Franse, Duitse, Xhosa, Latynse en ander tale se woorde in, hoewel hulle verreweg in die minderheid is. Om hierdie woorde van die Afrikaanse woorde te skei, sal 'n sinlose onderneming wees, omdat bloggers dikwels van kodewisseling – meestal tussen Afrikaans en Engels – gebruik maak. Om die tale te stroop, sal 'n wesenlike gedeelte van die inskrywings se betekenis stroop.

²Daar kan nie met sekerheid op 'n vaste aantal skrywers gewys word nie. In sommige gevalle skryf een persoon onder skuilname op verskillende blogs, terwyl party blogs weer meer as een skrywers het. Hierdie gevalle is egter die minderheid. Vir die doel van hierdie studie sal aangeneem word dat een blog een identiteit verteenwoordig, behalwe wanneer dit 'n blog met meer as een skrywers is. In so 'n geval word die betrokke blogger se naam as etiket gebruik, soos byvoorbeeld [DieBrein]Die-Werf

³Afkomstig van die konsep van *web scraping*.

4.2 Opsporing

Anders as wat tradisioneel die geval met tekstuele studies is, moes die materiaal wat in hierdie studie aan bod kom eers opgespoor word. Dit was op sigself 'n problematiese taak, aangesien nuwe blogs geskep kan word ná opsporing en reeds bestaandes summier uitgewis kan word te midde van bestudering. *Wordpress.com* blogs wat byvoorbeeld die volgende boodskap vertoon het tydens opsporing, kon vanselfsprekend nie by die studie ingesluit word nie:

**The authors have deleted this blog.
The content is no longer available.**

You can [create your own free blog on WordPress.com](https://wordpress.com).

u

Sedert die aanvang van my navorsing het ek pogings aangewend om lyste blogadresse by maatskappye wat Afrikaanse blogs berg, te verkry. Hierdie aanvanklike metode het weinig sukses opgelewer, aangesien hierdie instansies om verstaanbare redes huiwerig was om hul data beskikbaar te stel.⁴ 'n Hibriede aanslag moes dus gevolg word ten einde soveel moontlik Afrikaanse blogs op te spoor. Met behulp van drie benaderings is blogs onafhanklik van diegene wat dit berg opgespoor, afgelaai, van ongewenste bronkode gesuiwer en geïndekseer ten einde die tekstuele inhoud daarvan te kan ontleed. Opsporing is gedoen met die hand, met 'n aanlyn-sensus en met behulp van 'n eenvoudige algoritme.

4.2.1 Met die hand

Omdat ek vertrouwd is met die Afrikaanse blogosfeer, kon ek reeds 'n groot segment daarvan self opspoor. Hierdie kennis, gepaard met verskeie ure op *Google*, *Wordpress.com*, *Blogspot.com*, *iBlog.co.za* en *Blat.co.za* is ingespan

⁴n Uitsondering wat vermelding verdien, is LitNet-blogs, wat onder leiding van Melt Myburgh bereid sou wees om data beskikbaar te stel.

om soveel moontlik Afrikaanse blogs te vind. Laasgenoemde 4 webtuistes is gewilde gratis platforms waar Afrikaanse blogs te vinde is wat elkeen voldoen aan 'n *URL*-patroon met 'n vaste domein en 'n unieke subdomein. 'n Wordpress.com-blog se adres lyk byvoorbeeld soos volg:

naam.wordpress.com

Wordpress.com het 'n aparte afdeling vir Afrikaans, wat daaglik die 100 gewildste Afrikaanse blogs op hul sisteem lys. Hierdie lys is as 'n beginpunt gebruik vir die Wordpress.com gemeenskap en aangevul met 'n *Google custom search engine* wat die hele Wordpress.com domein (*.wordpress.com) deursoek het vir woorde wat 'n hoë frekwensie in Afrikaanse tekste het, soos die lidwoord “n”, die voornaamwoorde “hulle”, “julle” en “ek”, en die ontkenningsspartikel “nie”⁵. Hierdie metode is ook gebruik vir Blogspot.com, iBlog.co.za en Blat.co.za.

4.2.2 Skraap.Net (Wordpress / PHP)

'n Webtuiste is by die adres <http://www.skraap.net> op die been gebring met behulp van 'n eenvoudige Wordpress-installasie. Die webtuiste is aangebied as 'n "Afrikaanse blogsensus". Op die tuisblad was 'n vorm met vier velde wat bloggers kon invul, waarvan een verpligtend en drie opsioneel was. Die eerste veld het vereis dat bloggers adresse (URLs) na hul blogs invul. Onderaan hierdie veld was 'n opsionele veld om 'n e-posadres in te vul en in die oorblywende twee velde is twee vrae rakende Afrikaneridentiteit gestel, naamlik: "Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?" en "Wat verstaan jy onder die term "Afrikaner?". Die vrae is gestel op 'n manier wat die akkuraatheid van deelnemers se antwoorde so min as moontlik probeer beïnvloed het. 101 bloggers het aan die sensus deelgeneem en hul blogs se adresse verskaf; 97 het antwoorde op die vrae verskaf.

⁵Die rasionaal hieragter was dat woorde wat relatief uniek aan en frekvent in Afrikaans is die meeste Afrikaanse tekste sou opspoor, omdat bykans alle Afrikaanse tekste een van hulle sal bevat. Beide eienskappe (frekwensie sowel as uniekheid) was belangrik: die woord “pynappelsap” (wat 4 keer in my korpus verskyn) sou nie deug nie, omdat dit nie in genoeg tekste sou voorkom nie, terwyl die lidwoord “die” (wat 845 196 keer verskyn) nie gebruik is nie, omdat dit in Engels ook die naamwoord “dobbelsteen” of die werkwoord “sterf” kan verteenwoordig en sodoende ongewenste data sou voortbring.

Dit is belangrik om hier te let op die metodiek wat gevolg is in die formulering van bogenoemde vrae. Veranderlikes wat in ander studies kritiek sou wees in 'n ondersoek oor identiteitsvorming – soos ras, geslag, ouderdom, inkomste ensomeer – beteken vir hierdie studie weinig. Die rede hiervoor is dat daar geen manier is om te verifieer of hierdie soort persoonlike inligting wat aanlyn in 'n vorm ingevul word, korrek is nie. Niks sou 'n wit, manlike blogger byvoorbeeld verhoed om aan te dui dat hy 'n swart dame in haar laat tagtigs is nie, of 'n arm dame om voor te gee dat sy ryk is nie. Voorts is dit 'n bekende feit dat baie bloggers anoniem bly of unieke aanlynpersonas, wat nie strook met hul fisieke werklikheid nie, vir hulself skep. Om 'n hipotese aan die hand van sodanige inligting te formuleer, sou bloot onwetenskaplik wees.

Om hierdie rede is die sensus-vrae beperk tot slegs twee algemene vrae, wat die bogenoemde probleme tot 'n mate probeer uitskakel. Sou bloggers dus steeds bykomende inligting oor hul ras, geslag ensomeer verskaf, sou hulle dit op eie houtjie doen, sonder spesifieke vrae wat hulle dalk kon motiveer om “foutiewe” inligting te verskaf.

Vervolgens is dit belangrik om daarop te let dat, selfs met hierdie voorsorgmaatreël in plek, die antwoorde op die twee algemene vrae ook plek-plek foutief kan wees. Die Skraap-sensus is dus slegs gebruik om 'n tentatiewe hipotese aangaande Afrikaneridentiteit in die Afrikaanse blogosfeer te formuleer.

Bemaking vir Skraap.Net is viraal gedoen, deur bloggers te *tag*⁶ om deel te neem en hulle te vra om dieselfde met ander bloggers te doen. Hierbenewens is ek groot dank verskuldig aan Melt Myburgh, wat as sameroeper van LitNet-blogs 'n algemene kennisgewing oor die “sensus” op LitNet-blogs se tuisblad geplaas het.

4.2.3 linkExtractor (Python)

LitNet-blogs was op die ou end die eenvoudigste om te bekom, omdat hulle op 24.com se Letterdash-platform funksioneer. Letterdash laat gebruikers toe

⁶ *Tagging* is 'n manier om 'n idee oor die blogosfeer te laat versprei. Dit word gedoen deur die idee (normaalweg iets eenvoudig soos: “My 5 gunsteling tydverdrywe”) uiteen te sit in 'n inskrywing en ander bloggers te vra om ook daaroor te skryf, in die hoop dat hulle op hul beurt dieselfde met ander bloggers sal doen en die idee sal laat versprei. Die begrip moet nie verwar word met die proses waarvolgens data op die internet geëtiketteer word nie.

om 'n *blogroll* sowel as 'n lys aanhangers te hê, wat elk bestaan uit skakels na ander Letterdash-blogs. Al hierdie skakels voldoen aan die volgende patroon:

blogs.litnet.co.za/naam

Deur dus `http://blogs.litnet.co.za` as beginpunt te neem, al die skakels in die bladsy se bronkode te inspekteer, dié wat voldoen aan die bogenoemde formaat se tuisblaaie af te laai en die proses om die beurt met die afgelaai bladsye te herhaal tot daar geen meer toelaatbare skakels te vinde was nie, het die algoritme (genaamd *LinkExtractor*) rekursief deur die hele korpus LitNet-blogs gewerk en 'n lys adresse gegenereer. 'n Onvoorsiene probleem het egter opgeduik. Weens 24.com wat verskillende adresse aan dieselfde blogs gee⁷, het die algoritme onverwags ook die res van 24.com se blogs afgelaai. Met behulp van 'n primitiewe speltoetser is 464 Afrikaanse blogs van die ongeveer 4400 Engelses geskei⁸. Die probleem was 'n bedekte seën: op hierdie wyse is nie slegs LitNet-blogs bekom nie, maar ook ander Afrikaanse blogs op 24.com se bedieners.

Hierdie metode kon vanselfsprekend nie met die Wordpress.com en Blogspot platforms gevolg word nie, omdat hulle elk 'n paar miljoen blogs huisves. Voorts was die aantal Afrikaanse blogs by Blat.co.za en iBlat.co.za min genoeg om met die hand op te spoor.

4.3 Verkryging

4.3.1 siteDownloader (Python)

Alle opgespoorde blogs se adresse is by 'n webskraper genaamd *siteDownloader* ingevoer wat elkeen van die blogs in hul geheel afgelaai het op soortgelyke wyse as *linkExtractor*. Omdat hierdie studie tekstueel van aard is, is geen foto's,

⁷Een LitNet-blog kan gevind word by verskeie *URLs* – adresse soos `blogs.litnet.co.za/BLOGNAAM`, `blogs.24.com/BLOGNAAM` en `letterdash.com/BLOGNAAM` *redirect* almal na dieselfde blog.

⁸Die speltoetser het bladsye met meer as 50% Afrikaanse inhoud van die res geskei. 'n Oopbron Afrikaanse woordeboek (verkry by `http://extensions.services.openoffice.org/project/dict_af`) is hiervoor gebruik.

videos of javascript afgelaai nie. 'n Totaal van 6.07 GG se HTML is so bekom⁹. Ongewenste leggers wat deurgeglip het (soos argiewe, *print sheets* en *RSS-feeds*) is verwyder deur reguliere uitdrukkings¹⁰ in 'n oopbron herbenoemer genaamd *Metamorphosé 2* te voer, wat ongewenste data na 'n rommelgids verskuif het.

Die korpus se data strek van November 2001 tot September 2009.

4.3.2 textExtractor (Python)

Webblaaie se bronkode bevat oorbodige data en instruksies wat nie relevant tot hierdie studie is nie, soos die onderstaande:

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Transitional//EN" "
    http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-transitional.dtd">
<html xmlns="http://www.w3.org/1999/xhtml" dir="ltr" lang="af">
<head profile="http://gmpg.org/xfn/11">
```

Ten einde die data bruikbaar te kry, moes onnodige HTML uit inskrywings gesny word. 'n *Parser*¹¹ genaamd *textExtractor* is geskryf om die betrokke gedeelte van die webblad wat die inskrywing bevat te identifiseer en van die res van die HTML te skei. Hierdie afgesonderde teks is in nuwe, aparte .HTML-leggers gestoor. Na afloop van hierdie proses was die korpus blogs 134MB groot, wat beteken dat slegs 2% van die HTML nuttige teks bevat het.

textExtractor was eers *single threaded*, maar is gou herskryf met instruksies om verskeie verwerkers gelyktydig te benut. Die onttrekkingsmasjien het beskik oor 'n Intel Q9550 ('n verwerker met vier kerne wat elkeen teen 2.83 Ghz hardloop), 4 GG se geheue en 1.2 TG se bergingspasie in die vorm van SATA-hardeskywe. Die onttrekkings-proses, wat op die ou end 8 *threads* op een slag gehardloop het, het ongeveer 26 uur en 50 minute geduur.

⁹Veel meer as 6.07 GG se data is op die ou end afgelaai, maar het ongewenste bladsye met duplikaatinligting bevat wat later met behulp van reguliere uitdrukkings uitgefilter is – eers met die hand, later deur siteDownloader self. Die bostaande syfer van 6.07 GG dui slegs op die HTML-bladsye wat unieke inskrywings bevat.

¹⁰Reguliere uitdrukkings (*regular expressions*) is spesiale teksstringe wat 'n soekpatroon beskryf. Die string `^.*wordpress.com/tags/.*$` sal byvoorbeeld alle stringe wat die teks `"wordpress.com/tags/"` bevat, vind.

¹¹'n Program wat teks volgens 'n betrokke stel reëls opbreek en stoor. 'n *Part of Speech tagger* (*POS tagger*) is byvoorbeeld 'n *parser* wat sinne analiseer ten einde woorde daaruit te onttrek en aan die hand van 'n betrokke taal (of tale) se sintaksis as woordsoorte te klassifiseer.

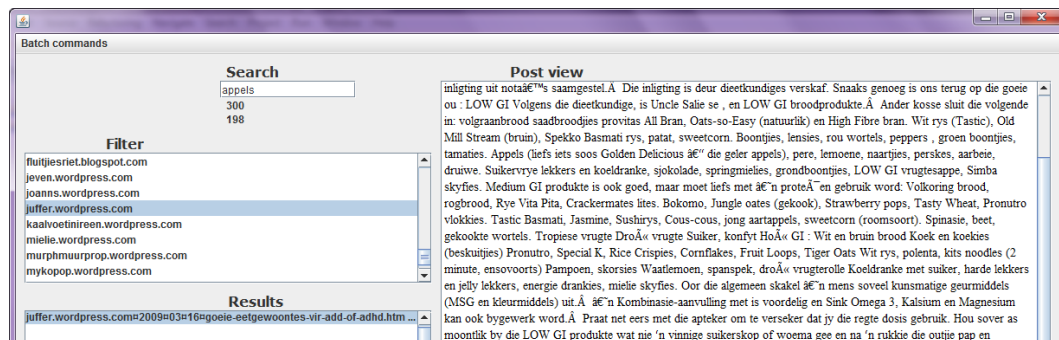
4.4 Verwerking

4.4.1 siteSearcher (Java)

'n Indekserings- en soekprogram genaamd *siteSearcher* is geskryf om die volgende eienskappe van elke bladsy in 'n indeks te stoor:

- Die leggernaam
- Die datum van publikasie
- Die dokument

Na afgeloop van indeksering was die inskrywings deursoekbaar en kon inligting daaruit onttrek word. Soektogte¹² vir sleutelwoorde het die totale aantal kere wat dit in die korpus voorkom sowel as die aantal bloginskrywings waarin dit verskyn as resultate vertoon. Die resultate is in panele vertoon:

4.4.2 batchProcessor (Java)

'n Bykomende soekprogram, *batchProcessor*, het die indeks vir sleutelwoorde deursoek en die resultate as 'n chronologiese lys somtotale van die aantal sleutelwoorde op enige gegewe dag in die korpus in .CSV-formaat gegenereer. Afvoer vir die term "blou" vir 25 Oktober 2008 lyk byvoorbeeld soos volg:

¹²Soektogte was nie kassensitief nie en het leestekens geïgnoreer ten einde onakkuraatheid weens spelfoute en uitgelate of ingevoegde koppeltekens te verlaag.

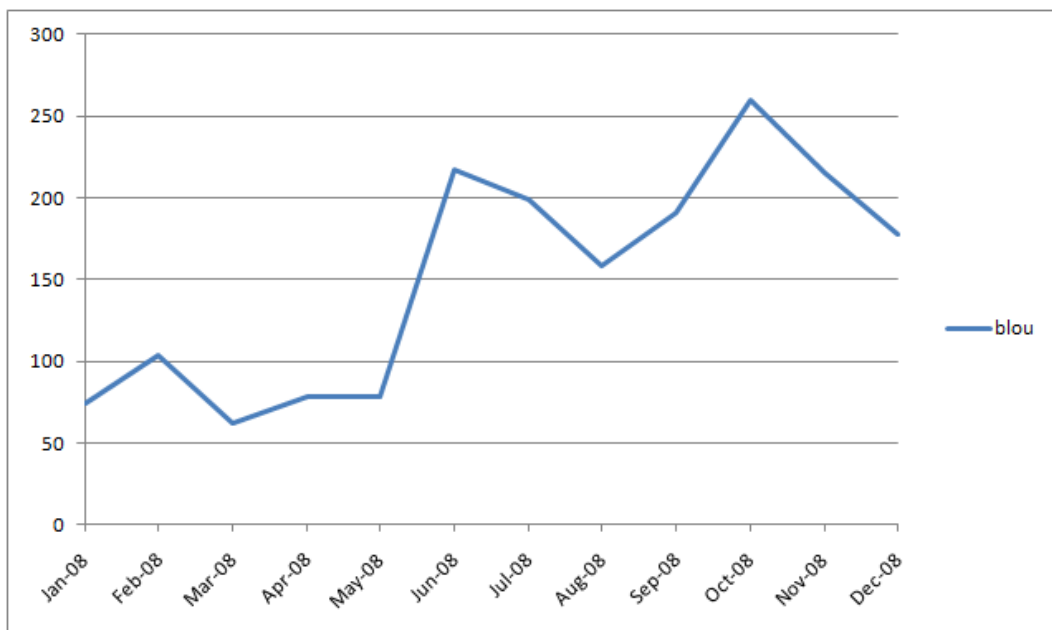
blou, 007meisie.wordpress.com/2008/10/25/checkers-sakke-se-gat,2008/10/25,1

blou,fluitjiesriet.blogspot.com/2008/10/woerts-deur-die-wilde-weste-3_25.html,2008/10/25,1

blou,paulac.wordpress.com/2008/10/25/bulle-bo,2008/10/25,2

blou,www.bosparra.com/?p=10004, 2008/10/25, 1

Op die 4de Februarie 2009 verskyn “blou” dus 5 keer in die korpus. Ten einde data te visualiseer, is dit in ’n Microsoft Excel templaar gevoer wat opgestel is om data grafies voor te stel op ’n maandelikse basis. Die resultaat vir “blou” vir 2008 lyk sodoende as volg:

Tydens 2008 verskyn die woord “blou” dus in Oktober die meeste in die korpus.

4.4.3 Woordfrekwensie

Met die korpus deursoekbaar moes die regte soekterme gevind word – iets waarvoor ingeligte raaiskote vanselfsprekend nie sou deug nie. Hoewel *natural language processing*¹³ ideaal sou wees vir die opsporing van temas in die korpus,

¹³Die studieveld gemoeid met die interaksies tussen rekenaars en natuurlike (menslike) taal

was sodanige sagteware nie aan my beskikbaar nie. Ten einde relevante tekste op te spoor is sleutelwoordanalises dus ingespan. Die rasionaal hieragter is dat sleutelwoorde met 'n hoë frekwensie 'n groter kans het om te dui op onderwerpe van belang as sleutelwoorde met 'n lae frekwensie.

Ten einde die mees gebruikte woorde in die korpus te vind, is skripte¹⁴, bestaande uit die Unix-opdragte CAT, SED, UNIQ, TR en die Windows-opdrag SORT aangewend in *batch files*¹⁵ en gebruik om elke blog na 'n aparte gids met 'n dienooreenkomstige naam (wat dien as die blogger se *id*) te kopieer. Nadat die blogs geïsoleer is, is die aantal unieke woorde in elkeen getel en gestoor. Die skrip wat die blog alleman.wordpress.com isoleer, tel en sorteer, lyk byvoorbeeld as volg¹⁶:

```
md \%1
copy ../korpus/alleman.wordpress.com* \%1
md \%1/woorde
cat \%1/*.* | tr '[:upper:]' '[:lower:]' > \%1/woorde/lowercase.txt
cat \%1/woorde/lowercase.txt | sed -f sedscrip.sed > \%1/woorde/sedded.txt
cat \%1/woorde/sedded.txt | sort > \%1/woorde/presorted.txt
cat \%1/woorde/presorted.txt | uniq -c > \%1/woorde/uniqed.txt
cat \%1/woorde/uniqed.txt | sort /r > \%1/woorde/sorted.txt
```

Hieruit is 'n frekwensielys vir elke blog sowel as die korpus as geheel gegenereer. Ten einde onnodige duplisering te vermy, is alle karakters na kleinletters verander. Die lysie is vergelyk met Prinsloo s'n¹⁷ en saam met die reeds bespreekte temas van Afrikaneridentiteit gebruik as 'n vertrekpunt en gids om na relevante data in die korpus te soek.

Die bogenoemde operasies tel woorde met 'n ander metode as *siteSearcher* en lewer resultate wat, vir groot getalle, nie altyd 100% ooreenstem nie. Die

¹⁴Lysie instruksies

¹⁵'n *Batch file* is 'n legger wat 'n versameling opdragte bestaan. Wanneer die legger oopgemaak word, word die opdragte uitgevoer.

¹⁶waar %1 = ..blogs/alleman[wordpress]. 'n Ekstra opdrag is tussen leggername ingevoeg wat 'n *linebreak* tussen leggers gestoor het, ten einde te verhoed dat die laaste woord van 'n vorige teks aan die eerste woord van die volgende teks geheg word en sodoende onakkurate resultate en sinnelose woorde tot gevolg het. Die bostaande voorbeeld meld dit nie, omdat dit te lank sou wees om te publiseer.

¹⁷Prinsloo se korpus is hoofsaaklik verkry uit koerant- en tydskriftekste. Die vergelyking wou ontdek of blogs se taalgebruik verskil van koerante en tydskrifte s'n. Meer hieroor volg in hoofstuk 5

skripgegenereerde lyste is dus 'n vertrekpunt eerder as 'n eindresultaat. Die mees akkurate data is deur *siteSearcher* verskaf.

Hierbenewens het *siteSearcher* twee waardes as afvoer op soektogte verskaf: die aantal kere wat 'n soekterm in die korpus verskyn, sowel as die aantal dokumente waarin dit voorkom. Dit word deurgaans aangedui as twee getalle geskei deur 'n skuinsstreep, soos in die geval van: “blou” (4412/3161), wat daarop dui dat die term “blou” gemiddeld 1.4 keer per inskrywing gebruik is. Hoe hoër hierdie waarde vir veral nomens, hoe groter is die kans dat dit kan dui op 'n onderwerp in die betrokke inskrywings.

4.5 Steekproefneming

Soos reeds genoem, maak die omvang van die korpus dit onmoontlik om elke inskrywing te lees. Statistiek is daarom ingespan om verteenwoordigende steekproewe uit soekresultate vir sleutelwoorde met betrekking tot Afrikaner-identiteit te kry. Die afvoerresultaat van elke sleutelwoordsoektog is gebruik as populasie om 'n ewekansige steekproef te neem. Die grootte van hierdie steekproef is telkens bepaal deur die volgende formule:

$$n = \frac{n_0 N}{n_0 + (N - 1)}$$

waar n = steekproefgrootte, N = populasiegrootte

$$e = Z \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}} \sqrt{\frac{N-n}{N-1}}$$

en

$$n_0 = \frac{Z^2 p(1-p)}{e^2}$$

In bogenoemde formules is

e

die steekproefnemingsfout

Z

is die waarde sodanig dat

$$P(X > Z) = \frac{\alpha}{2}$$

indien

$$X$$

'n stogastiese veranderlike is wat 'n standaardnormaalverdeling volg.

$$p$$

is die waarskynlikheid van 'n sukses. Aangesien

$$p(1 - p)$$

nooit groter as 0.25 is nie, het ek

$$n_0 = \frac{Z^2}{4e^2}$$

gebruik ten einde te verseker dat elke steekproef 'n 95% kans het om verteenwoordigend van die populasie te wees.

Elke inskrywing uit die betrokke steekproewe is gelees ten einde te konteks van die betrokke soekterm in die inskrywing te probeer peil, waarna 'n basiese sentiment jeens die onderwerp (positief of negatief) vir die betrokke inskrywing opgeteken is.

Steekproewe is telkens ewekansig geneem. Slegs in gevalle waar woordfrekwensies uiters laag was (± 100 resultate), is statistiek nie gebruik nie en is alle betrokke tekste gelees. Hierdie soekterme se resultate kan dus met 100% sekerheid aangevoer word.

Omdat *natural language processing* nie aan my beskikbaar was nie en omdat rekenaars nie konteks in ag neem nie, was daar vir elke soekresultaat ook 'n hoeveelheid geraasdata. Hierdie data word deurgaans behandel as deel van die resultate.

Ten slotte is dit van kardinale belang om daarop te let dat die tekstuele analyses in die volgende hoofstuk nie die kruks van die daaropvolgende gevolgtrekkings aangaande identiteitsvorming in die Afrikaanse blogosfeer is nie. Dit is onprakties om deur bykans 21 miljoen woorde te lees, maar ook om elke liewe teks uit die steekproewe in detail hier te ontleed, aangesien selfs hierdie gedeeltes 'n legio idees bevat. Teksfragmente wat aan bod kom, is dus slegs 'n kleiner monster van 'n groter geheelbeeld en nie bedoel om as bewyslas

vir gevolgtrekkings te dien nie. *Hierdie studie is nie 'n stipleesoefening nie.*

Vervolgens 'n uiteensetting van die resultate.

Hoofstuk 5

Identiteitsvorming in die Afrikaanse blogosfeer

Met teoretisering en metodiekuitleg agter die rug, kan die resultate van die Skraap.net-sensus en die Skraap-proses nou bespreek word. Die Afrikaner-nasionalistiese pilare van geskiedenis, godsdiens en taal kom aan bod, sowel as die term “Afrikaner”. Dit alles word voorafgegaan deur ’n beknopte opsomming van die geskiedenis van die Afrikaanse blogosfeer¹. Om verwarring te vermy, word bloggers telkens in kursief aangedui as die betrokke blog se domeinnaam minus ’n domeinuitbreiding, eerder as bloggers se name of skuilname, wat dikwels verskil van hul blogs se titels². Bloggers se taal- en spelfoute is nie gekorrigeer nie en word verbatim aangebied.

5.1 ’n Beknopte geskiedenis

Die eerste Afrikaanse blog waarvan ek bewus is en ook in die korpus opgeneem is, is dié van Anton Raath³, wat volgens sy blog⁴ se argiewe sedert November 2001 vanuit België blog. Vier jaar later (waartydens Raath gereeld geblog het) het die joernalis Ivor Price⁵ vir ’n jaar as korrespondent in Londen

¹Hierdie geskiedenis is gebaseer op onderhoude met drie vroeë bloggers: Johannes de Villiers, Richard Barry en John Murray.

²Dan Roodt se blog sal dus aangedui word as *Roodt*, omdat die blog se domeinnaam Roodt.org is, terwyl Onrustig.net *Onrustig* sou heet, al is die blogger se pseudoniem “Rustig”.

³’n Ander blogger, Avesse (John Murray), het moontlik voor hierdie datum al geblog, maar geeneen van sy vroeë pogings is tans meer op die internet ter verifikasie nie.

⁴Afrikaans.be

⁵korrelkop.blogspot.com. Hierdie blog is nie meer beskikbaar nie, maar kan steeds by www.archive.org se *WayBackMachine* besigtig word.

gaan werk. Hy het 'n blog op die been gebring om sy wedervaringe te deel en toe daaroor geskryf in die *Die Burger* in 'n rubriek getiteld "Van Alle Kante". Hierop het nog 'n joernalis, Johannes de Villiers⁶, ook 'n blog in 2005 op die been gebring, waarna Richard Barry⁷, een van De Villiers se vriende, volgens oorlewering drie dae later op dieselfde platform begin blog het. In dieselfde tyd is nog twee blogs op die been gebring: medusa.blogspot.com en londoninmotion.blogspot.com. Hierna het die Afrikaanse blogosfeer stadig gegroei en was daar 'n klein gemeenskappie toegewyde bloggers by blogspot.com, wat onder meer lamsak.blogspot.com ('n dokter, vanuit Australië) en wiegeeom.blogspot.com ('n vroulike predikant, toe besig met nagraadse studies in Swede) ingesluit het. Die meeste van hierdie bloggers was in die buiteland toe hulle begin blog het en het dit moontlik gedoen as 'n manier om kontak te hou met vriende en familie of 'n manier om die bekende in die vreemde te kan ervaar.

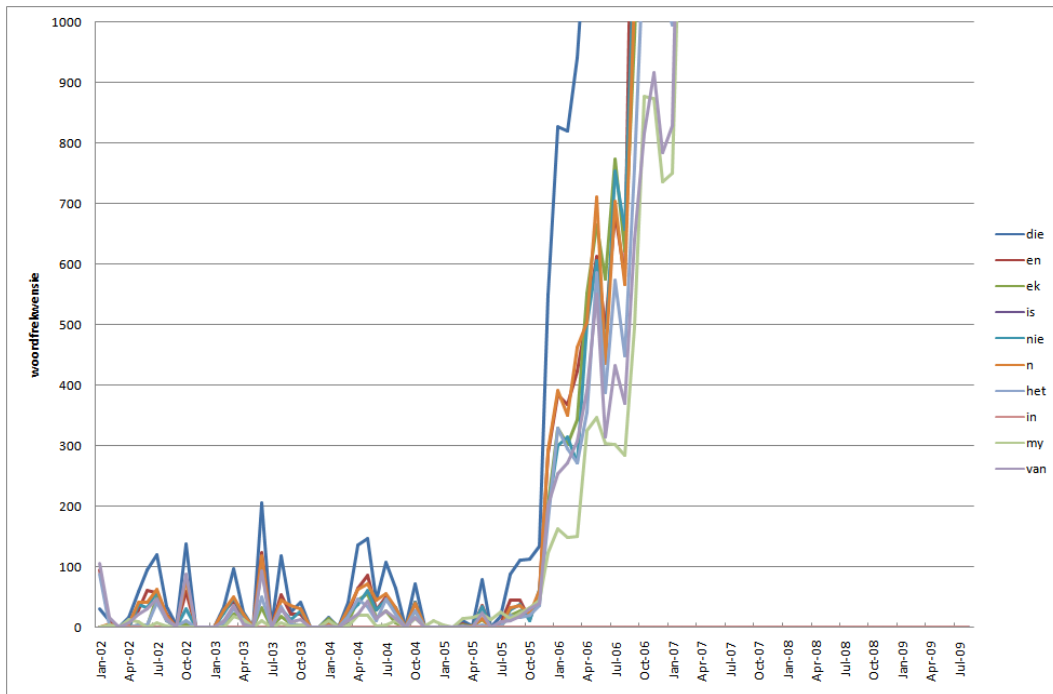
'n Lyngrafiek van die tien mees gebruikte woorde in die korpus⁸ sedert 2002 met 'n y-as limiet van 1000 woorde toon aan hoe die Afrikaanse blogosfeer teen die einde van 2005 as 't ware gebore is, met Raath se blog wat voor hierdie tyd patroonmatig elke Desember-vakansie minder aktiwiteit vertoon as deur die res van die jaar⁹:

⁶saligerus.blogspot.com

⁷pienkzuit.blogspot.com

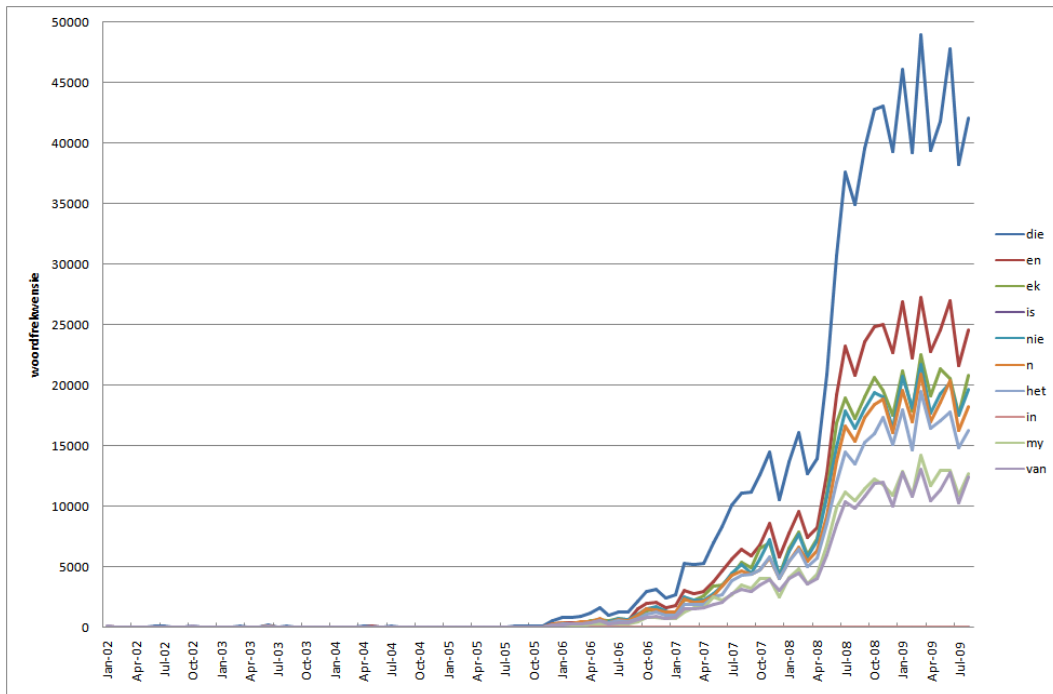
⁸die, en, ek, is, nie, 'n, het, in, my, van - Sien Addendum C

⁹Dit is belangrik om daarop te let dat Price se uitgewiste blog nie in die korpus is nie, en daarom nie op die grafiek verskyn nie.

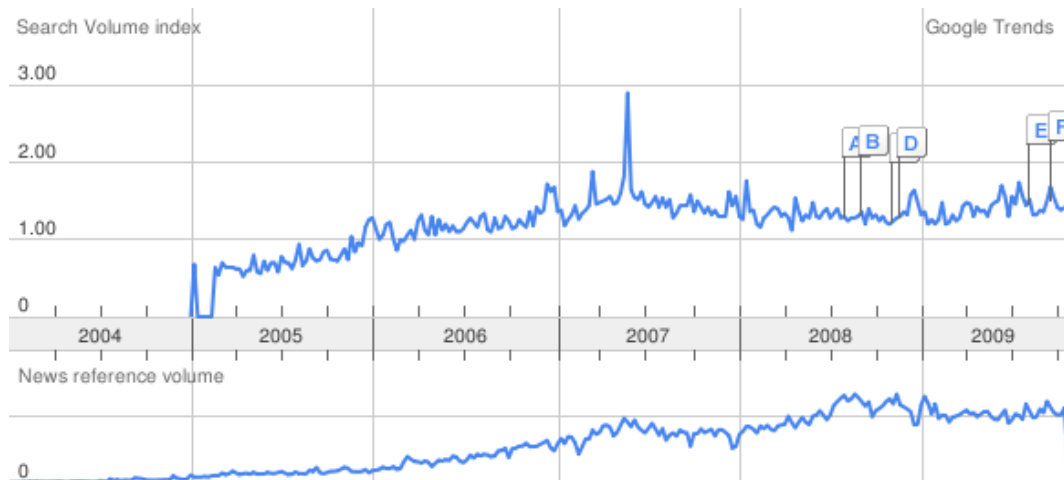
Wanneer die y-as se limiet opgestoot word na 50 000 woorde, kan daar benewens die eerste, kleiner ontkiemingspunt van 2005 twee prominente groeitydperke waargeneem word. In 2007 het daar naamlik 'n beduidende aantal Afrikaanse blogs tot stand gekom¹⁰ (hoofsaaklik by Wordpress.com) en in 2008 het die Afrikaanse blogosfeer 'n tweede hupstoot gekry deur die toevoeging van LitNet se blogs op die 24.com-platform:

¹⁰Oor die redes hiervoor kan daar tans net gespekuleer word, hoewel die toenemende publieke bewustheid van die sanger Steve Hofmeyr se blog 'n rol hierin kon speel. Die plaaslike tradisionele pers het ook toenemend oor die blogosfeer begin skryf en koerante het self blogs op die been gebring vir van hul joernaliste.

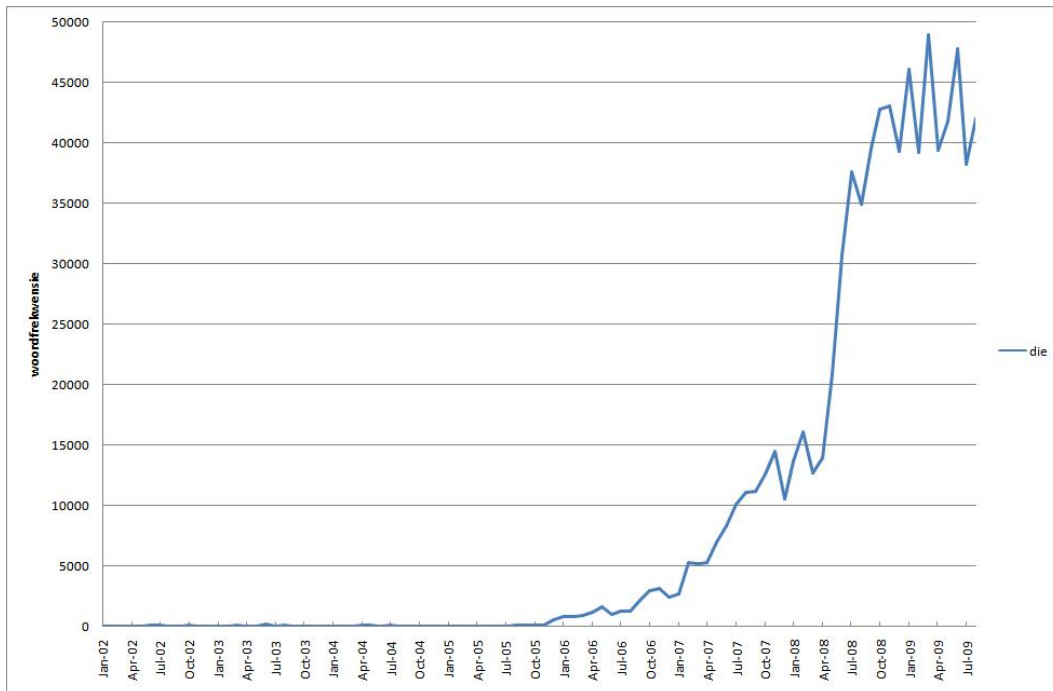
Teen 2009, wil dit voorkom, het die groeitempo vir eers min of meer gestabiliseer.

Bogenoemde resultate stem ooreen met Google Trends vir die trefwoord “blog” vir Suid-Afrika, wat ’n skielik toename in Google soektogte net voor 2007 begin toon, sowel as ’n stelselmatige toename in nuus oor die onderwerp:

Oor die algemeen volg die Afrikaanse blogosfeer ’n patroonmatige skryfsiklus. Die meeste woorde word op Maandae en Dinsdae gegenereer, terwyl naweke die minste woorde bevat. Soos uit ’n lyngrafiek vir slegs die woord

“die” gesien kan word, is daar verder ook dalings in periodes waar bloggers minder geneig is om voor hul rekenaars te sit, met Desember wat jaarliks noemenswaardig minder inskrywings as ander maande kry. Die meeste woorde in die korpus is in Maart 2009 geproduseer:

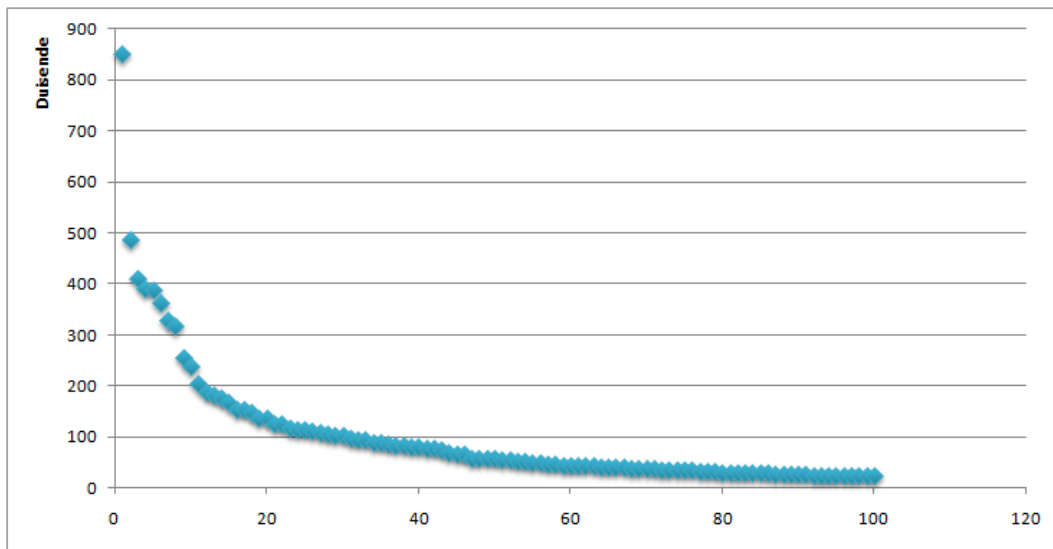
5.2 Sleutelwoordfrekwensie

Volgens die afvoer wat die UNIX skripte gegenereer het, is die aantal unieke woorde in die korpus 256 826¹¹. Hiervan is die woorde wat die meeste voorkom lidwoorde en setselstukke, waarvan die mees gebruikte woord die bepaalde lidwoord “die” (850 126) is. ’n Spikkelgrafiek van die 100 mees frekwente

¹¹Hierdie unieke woorde sluit spelfoute en nuutskeppings in. “Appel” wat as “Apel” gespel word, kwalifiseer dus as ’n unieke woord, sowel as verskillende vorme van die uitroep “Aah!”:

```
5 aaaaaah
2 aaaaaahhh
2 aaaaaahhhh
1 aaaaaahhhhhh
1 aaaaaaiiiiiii
1 aaaaaargggghhhh
1 aaaaaargggghhhhhh
```

woorde lyk as volg:

Die meerderheid van die korpus se woorde word dus die minderheid van die tyd gebruik. Binne hierdie konteks is enige woord (veral enige naamwoord) wat meer as 'n 2000 keer voorkom van belang, omdat dit in die top 0.004% van alle unieke woorde in die korpus verskyn. Met die uitsondering van terme wat na die nasionalistiese geskiedenis verwys, het al die terme wat in die volgende afdelings ter sprake kom 'n soekvolume van meer as 2000, wat daarop dui dit relatief gewilde onderwerpe is.

Wanneer die eerste dertig woorde van die korpus voorts vergelyk word met Prinsloo s'n, stem dit grootliks ooreen, met 'n paar noemenswaardige verskille. Eerstens is Prinsloo se korpus veel groter, soos blyk uit die frekwensie van die woorde. Tweedens is daar natuurlik nie Engelse woorde in nie, omdat dit die data van 'n Afrikaanse leksikon verteenwoordig. Laastens is daar klein variasies in veral die eerste dertig woorde in die blog-korpus. Waar die dertig mees frekwente woorde in die Prinsloo-korpus hoofsaaklik lidwoorde, voornaamwoorde, setselstukke en hulpwerkwoorde insluit, is daar in die blogkorpus ook 'n paar baie frekwente persoonlike voornaamwoorde. Die onderskeidelik derde en negende mees frekwente woorde in die blog-korpus is die woorde “ek” (410 126) en “my” (254 856). “Ons” (153 412) figureer ook sterk op nommer 17. In kontras hiermee het Prinsloo se korpus weer 'n hoë frekwensie van die afkorting “mnr” wat in die top dertig verskyn, terwyl dit maar 968ste in die blog-korpus is met 2024 verskynings.

Die rede hiervoor is vermoedelik die bronne waaruit die korpusse saamgestel is. Prinsloo s'n is hoofsaaklik uit koerant- en tydskrifartikels saamgestel, wat die hoë frekwensie afkortings vir “meneer” verklaar (en 'n mens laat wonder hoekom daar nie meer berigte oor vroue geskryf word nie). Die blog-korpus, aan die ander kant, is saamgestel uit woorde van 'n medium wat sigself dikwels bemoei met die outobiografiese, wat die hoë frekwensie voornaamwoorde verklaar en suggereer dat Afrikaanse bloggers dikwels hul eie opinie uitspreek oor 'n saak of na hul eie lewens in inskrywings verwys.

5.3 Sensus-antwoorde

Die antwoorde op Skraap.Net se identiteitsvrae het uiteenlopende resultate opgelewer. Uit die 97 bloggers wat antwoorde verskaf het, het 77 (79%) positief en 16 (16%) negatief geantwoord op die vraag “Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?”. Vier (4%) was onseker of ambivalent. Hoewel die staving wat hiervoor verskaf is in die antwoorde op die tweede vraag (“Wat verstaan jy onder die term ‘Afrikaner’?”) nie ten volle eenstemmig was nie, was sommige kategorieë van “Afrikanerskap” tog oorhoofs te bespeur.

62 uit die 97 deelnemers (64%) het die praat van Afrikaans as 'n belangrike deel van Afrikaneridentiteit beskou – onder sowel diegene wat positief as negatief geantwoord het, was dit die grootste bydraende faktor tot Afrikaneridentiteit. Naas taal was geografie die grootste rolspeler. 28 (29%) van die deelnemers was van mening dat Afrika as kontinent 'n belangrike rol speel terwyl 23 (24%) Suid-Afrikaanse burgerskap genoem het. Verder was 17 bloggers (18%) van mening dat 'n Afrikaner iemand van Europese afkoms (wit) is, 15 (15%) het 'n verwysing na die Suid-Afrikaanse geskiedenis gemaak en slegs 9 (9%) het Christenskap of godsdiens met die term verbind.

Ander faktore sluit in die sogenaamde “rugby, braaivleis en bier”-stereotipe (6%), 'n gemengde herkoms¹², (6%) politiese “regsheid” of konserwatisme, nasionalisme of verkramptheid (4%) en die gelykstelling van die terme “Afrikaner” en “Boer” (3%). Hierbenewens het 11% van die deelnemers aangedui dat hulle daarvan bewus is dat die term “Afrikaner” verskillende

¹²Sommige bloggers het hiermee verwys na verskillende Europese herkomste, terwyl ander van mening was dat ander kontinente ook ter sprake is.

betekenisse kan hê. 4% het enige verbintenis van die term met identiteit ontken deur (vermoedelik spottend) te skryf dat dit na 'n beesras verwys. Een het geantwoord: “[’n Afrikaner is] ’n groot rooi bees met lang wit horings en indrukwekkende testikels” (Addendum B).

Hoewel ’n Europese herkoms en die Christendom nie baie genoem is nie, het die minderheid wat dit aangevoer het dit veral in dieselfde asem as Afrikaans genoem. Die persentasies hiervan is as volg:

Europese herkoms	100%
Kultuur	83%
Christen	78%
Geskiedenis	73%
Waardes	67%
Rugby-Braai-Bier	67%
Suid-Afrika	65%
Bewus van verskillende betekenisse	64%

Moontlik die mees opsigtelike resultaat was dat diegene wat hulself nie as Afrikaners beskou nie, oorwegend negatief is oor die identiteit, terwyl diegene wat positief geantwoord het, gefokus het op ’n meer inklusiewe identiteit. Laasgenoemde deelnemers het daarop klem gelê dat hulle in Afrika woon, dat hulle trots is op Afrikaans en ’n kultuur met mekaar deel. 12 van die 16 deelnemers wat negatief geantwoord het¹³, beskou Afrikaners oorwegend soos die vorige eeu se nasionaliste sou, maar in ’n negatiewe lig. Een het byvoorbeeld geskryf: “Dit het ongelukkig ’n negatiewe verkrampte, en regse konnektasie(sic) gekry wat ook eksklusief is, na my mening. Dit dui op ’n groep wat (sic) mense wat nasionalisties, calvinisties, christelik etc is”. ’n Ander was weer van mening dat Afrikanerskap dui op: “’n Mens wat wat (sic) dink hulle is verhewe bo ander omdat hulle Afrikaans praat, wit is en ’n protestant is”.

Dit wil voorkom asof diegene wat hulself nie as Afrikaners getipeer het nie, dit hoofsaaklik as ’n identiteit beskou waarvoor hulle skaam is, terwyl daar by diegene wat hulself as Afrikaners beskou nie sprake is van die stereotiepe braaiende, bierdrinkende, rugbykykende nasionalis waarvan die nie-Afrikaners hulself wil distansieer nie. Diegene wat positief geantwoord het se persepsie

¹³Die oorblywende vier het Afrikaners ’n beesras genoem

van 'n Afrikaner verskil dus drasties van diegene wat negatief geantwoord het.

Uit die antwoorde lyk dit dat, hoewel daar in die breë ooreenkomste is, Afrikaans die bindende faktor is vir diegene wat hulself as Afrikaners beskou. Die sensus-antwoorde is nie noodwendig betroubaar nie – die kans bestaan byvoorbeeld dat bloggers hul antwoorde op 'n spesifieke manier gestel het in die hoop om gepubliseer te word (en sodoende dalk meer besoekers te kry). Dis egter 'n nuttige vertrekpunt. Die hipotese kan naamlik gevorm word dat bloggers hulself hoofsaaklik losgemaak het van die nasionalistiese “pilare” van 'n uitverkorenhedsgeloof en 'n heilige geskiedenis, maar die taalpilaar behou het. Voorts kan daar voorspel word dat die meeste Afrikaanse bloggers hulself as Afrikaners beskou, maar in dieselfde asem nie die nasionalistiese identiteit nastreef nie.

5.4 Sentimente oor Afrikaneridentiteit

Die frekwensie van inskrywings wat die term “Afrikaner” (3015 / 1639) en die meervoudsvorm “Afrikaners” (2689 / 1290) bevat, is taamlik hoog.

Die meeste bloggers gebruik egter nie die begrip nie. Slegs 317 uit die 723 blogs (44%) bevat inskrywings waarop die term voorkom, waarvan 'n verdere 43% volgens 'n steekproef van 361 inskrywings geraasdata is. Wanneer die oorblywende 57% (155) ontleed word, lewer dit resultate wat in 'n mate met die voorspellings van die sensus strook.

'n Oorweldigende minderheid (slegs 4%) van die inskrywings gebruik die begrip op 'n nasionalistiese wyse. Hierbenewens dui die meerderheid (86%) van die inskrywings op bloggers wat hulself wel as Afrikaners beskou en 8% op bloggers wat hulself nie as Afrikaners beskou nie. Die oorblywende 6% bevat die begrip sonder om op 'n klinkklare identiteitsverklaring te dui.

Om die foutgrens van bostaande so laag moontlik te hou, is slegs na antwoorde wat 'n duidelike standpunt vir of teen Afrikanerskap inneem (met ander woorde, sinne wat 'n klinkklare identiteitbewustheid oordra), gesoek. Hierdie metode is ook vir die res van die afdelings gebruik.

Ter illustrasie – hoewel *Letteratuur* (2009) se herinnering aan haar kinderjare melding maak van 'n Afrikanerverlede, beteken dit nie noodwendig dat sy haarself as 'n Afrikaner beskou nie:

Onthou: as jy in 'n (Afrikaner) Christenhuis grootgeword het, het jy van die begin af geweet dat gaywees sonde is.

Hierteenoor is daar die voorbeeld van 'n inskrywing waarin duidelik standpunt oor die identiteit ingeneem word (Bert_Combrink, 2009):

Dis tyd om iets baie fokken mooi duidelik te maak, en ek reken dis seker maar tyd om op te staan om getel te word. Sien, ek is nie 'n Afrikaanse nie, wat de fok dit ookal mag wees. Ek is 'n Afrikaner.

Laasgenoemde is duidelik 'n identifisering met Afrikanerskap, hoewel die inhoud van die identiteit self nie uiteengesit word nie. Hierbenewens is inskrywings ook as positief of negatief aangeteken indien daar uit die betrokke taalgebruik afgelei kan word dat die blogger wel vereenselwig met die identiteit, of indien dit vanuit die konteks van die res van die blog afgelei kon word. *Ditjiesendatjies* (2009) se woorde, hoewel dit nie 'n direkte aanspraak op Afrikanerskap maak nie, is binne die konteks van die res van die blog (wat sigself met die voortbestaan van Afrikaans as onderrigtaal bemoei) woorde wat op 'n identifikasie met Afrikanerskap dui:

Dit het dalk tyd geword dat ons eerlik na die verskeidenheid van ander moontlike oplossings binne die Grondwet behoort te kyk, eerder as om polities korrekte en populistiese uitsprake na te jaag. Uitsprake wat tot praktyke lei wat die ETOS van die Afrikaner se eie taal, kultuur en godsdienstige waardes bedreig.

Wanneer die res van *Ditjiesendatjies* se blog ondersoek word, word dit gou duidelik dat dit geskryf is deur iemand wat homself bemoei met die beskerming van Afrikanerbelange en dat hierdie individu met die identiteit identifiseer.

Hierbenewens is individue as Afrikaners beskou indien hulle inklusiewe voornaamwoorde gebruik het om na die identiteit te verwys, soos in die sin: “ons erfenis word verwoes”. Die gebruik van die voornaamwoord dui daarop dat die betrokke blogger deel voel van dit waarna die voornaamwoord verwys.

Die 4% van die steekproef wat wel nasionalisties dink oor hul identiteit, bestaan uit drie verskillende blogs, byname *VAKTAP*, *PietPicasso* en *AfrikaansMyTaal*. 'n Tekenende voorbeeld van nasionalisme is te vinde in

PietPicasso se inskrywing “Afrikanermans – Persona non Grata in hul eie land Suid-Afrika”. *PietPicasso* meen dat die Afrikanerman onder skoot kom deur die ANC-regering se toedoen, dat die Afrikaner-volk hulself moet mobiliseer teen die gevare wat hul bedreig en dat hulle ’n apokaliptiese oorwinning sal behaal:

En kry die kole en die braaivleisgeriewe, gasbraaiers, en spitbraaie reg vir oorwinningsfees wat ons gaan geniet in naam en oorwinning van Jesus Christus. [...] Die opstand het reeds in die gemoedere van die boere begin. Daarvan getuig die 200 000 boere wat na die wil van God gaan soek het, by Angus Buchan. Dit kring al verder uit en gaan nie deur mensehande gestop word. Die aanhitsing daarvan kom vanaf die swartes, en ANC geledere self, en hulle doen ’n veel beter werk as wat blankes self sou kon doen. [...] Die volksvergadering by Vegkop in Heilbron gedurende September 2009, rondom die 20ste, met die langnaweek, is maar net ’n voortsetting van ’n proses wat al klaar deur God aan die gang gesit is [...] En waar Jesus die veld aan die brand steek, blus mensehande dit nie sommer nie. Jesus self sê dat Hy nie gekom het om vrede op aarde te bring nie, maar vuur en verdeeldheid.

In die bostaande woorde is daar trekke van Afrikaner-nasionalisme, vermeng met verwysings na hedendaagse gebeure. *PietPicasso* noem die voorbereiding van ’n hedendaagse braai asof dit ’n Bybelse fees is en maak melding van die lekeprediker Angus Buchan, wat in 2007 in die Afrikaanse pers begin opslae maak het en dikwels beskou is as ’n soort spirituele leier vir, onder andere, rigtinglose Afrikanermans. Hy maak spesifiek ’n onderskeid tussen blankes en swartes en praat van Buchan se toeskouers as boere. Ook is daar ’n suggestie van die Afrikanergeskiedenis in die verwysing na “Vegkop” uit die Anglo-Boereoorlog en ’n bewustheid van ’n sluimerende bedreiging vanaf ’n ander groepering – die sogenaamde “swartes”. Bowen al noem hy ’n proses wat volgens hom aan die gang gesit is deur God self en ’n soort uitverkorenheid van die “boer” suggereer – ’n goddelike plan wat vuur en verdeeldheid (vermoedelik tussen die “boer” en sy teenstanders) gaan bring. Daar is dus trekke van die godsdienskomponent sowel as die geskiedenis-komponent van die Afrikaner-nasionalistiese identiteit.

Hierdie soort woorde is egter nie algemeen in die Afrikaanse blogosfeer nie; dis trouens 'n statistiese anomalie. *PietPicasso* is een van 'n handjievul blogs wat lyk asof hulle steeds die Afrikaner-nasionalistiese narratief aanhang. Die oorgrote meerderheid, soos nou aangetoon word, het die pilare van 'n nasionalistiese geskiedenis, godsdiens en taal verwerp.

5.5 Nasionalistiese temas

5.5.1 Nasionalisme en die geskiedenis

Soekterme wat verband hou met die nasionalistiese geskiedenis figureer nie sterk in die korpus nie. Terme soos “bloedrivier” (129/76), “gelofte” (42/20), “vaderland” (102/83), “moederland” (8/8), “voortrekker” (102/88), “sanna” (33/22) en “erfenis” (140/97) het 'n taamlike lae frekwensie en 'n hoë aantal geraasdata. Die persentasie geraasdata vir elke term is as volg:

erfenis	79%
bloedrivier	43%
gelofte	41%
voortrekker	70%
vaderland	45%
moederland	63%
sanna	85%

Hierbenewens kom die bruikbare data op slegs 37 (5%) van die blogs voor, wat daarop dui dat die meerderheid nie oor die Afrikaner-nasionalistiese geskiedenis skryf nie.

Die minderheid wat wel daaroor skryf, is grootliks nie nasionalisties nie. Die geldige voorkomste van “erfenis” verwys byvoorbeeld meestal óf na Erfenisdag en nasionale braaidag (Melkboer, 2009; Nuwebegin, 2009) óf na Pretoria binne die konteks van die Pretoria-Tshwane naamveranderingsdebakel (Duskant, 2007b), normaalweg ten gunste van die behoud van die stad se oorspronklike naam. Hierbenewens is die gebruike sporadies.

Een blogger reken byvoorbeeld dat Pretoria se Jakarandas 'n plaaslike erfenis is (Doringsensomsrose, 2008), terwyl 'n ander nonchalant wonder wat

die nut van 'n erfenisdag is om mee te begin (Nuwebegin, 2009):

Wat 'n heerlike Nasionale Braaidag! Ek verstaan nie eintlik die doel om Erfenis dag te hou nie - want na my mening het ons eintlik net kak en klippe geerf in hierdie land van ons.

Indien bogenoemde na 'n Afrikaner-erfenis verwys, is dit net mooi die teenoorgestelde mening as dié van *PietPicasso*. Die inskrywing handel egter nie oor Afrikaners nie, maar oor die blogger se ervaring van Nasionale Braaidag en die soort wors wat hy by 'n kettingwinkel gekoop het.

'n Ander blogger, *Windpompevygies*, betreur die kwaliteit van die kinderkanaal *Koowee*, maak melding van “Blomme wat staan en wieg en F.A.K liedjies so vals sing dat [haar] oë traan wanneer [sy] daarna luister” en gee te kenne dat sy 'n kulturele erfenis aan haar kinders wil oordra waarop hulle kan trots wees (WindpompeVygies, 2009):

As jy sing, sing jy op die noot. Jy sorg dat die klank van jou kanaal goed is, nie klink of iemand 'n gekrapte langspeelplaat te hard gesit het op 'n platespeler wat dit nie kan hanteer nie. 'n Boer maak mos 'n plan, dan nie? Ek wil so graag hê my kinders moet met reg trots op Afrikaans kan wees.

Weereens is die onderwerp van die inskrywing nie Afrikaner-erfenis nie, maar word dit bloot terloops genoem. Hierdie neiging is by die meeste blogs wat die begrip “erfenis” gebruik aanwesig, sefs wanneer die inskrywings oor Afrikaners handel. *JacquesPretorius* beskryf byvoorbeeld die verskille tussen Kaapse en Transvaalse Afrikaners en gebruik die sin: “Die Kapenaars se eeue oue Europese erfenis (wat ook die van die Binnelanders is) het onaangetas gebly”. Sy inskrywing is egter nie 'n betoog oor Afrikaner-erfenis nie, maar een ter verdediging van die Noordelike Afrikaner in 'n sosiale klasorde (JacquesPretorius, 2009).

'n Opvallende ooreenkoms tussen die handjievol bloginskrywings wat oor die bewaring van 'n kulturele erfenis handel, is dat die meerderheid van hulle volgens die inskrywings in Pretoria woon en oor naamveranderinge binne die konteks van die ANC-regering se beleid daaroor skryf. Hierdie inskrywings toon aan dat bloggers wat melding maak van sogenaamde erfenisterme oor die

algemeen positief is oor hul Afrikaner-erfenis, maar dat hulle dit nie soseer aan 'n nasionalistiese interpretasie van die geskiedenis koppel nie. Die naaste wat hulle daaraan kom, is om te verwys na die verlies as 'n kollektiewe verlies vir die Afrikaner.

In 'n enkele geval (Geloofsfontein) word die woord gebruik as 'n godsdienstige term om te verwys na 'n geestelike erfenis:

Maar hoe word ons deel van die waarheid en rykdom en wysheid van die kruis; die grootste geskenk en erfenis van alle tye â [sic] hoe word ons vry van sonde en hoe kom ons op die regte en reddingspad.

Van al die inskrywings is daar slegs een wat die woord “erfenis” gebruik in 'n nasionalistiese konteks. In 'n inskrywing getiteld “Sonder trots is jy fokol” skryf *Bert Combrink* (2009):

Ek is onder meer onderrig in my kultuur en my erfenis en het self die trots gevind in die dinge wat my volk spesiaal maak. Ek was nie ge-brainwash met NP propaganda nie. Ek was ook nooit deel van een of ander vêr-regse komplot om die hele wêreld onder die Meester Boer te laat buk nie.

Hy maak dit baie duidelik dat hy lief is vir sy kulturele erfenis (insluitende die ou vlag), maar ontken in dieselfde asem ten sterkste dat hy 'n nasionalis is. Hy is skynbaar bewus van die gefabriseerde aard van die Afrikaner-nasionalistiese narratief wanneer hy skryf dat hy nie gebreinspoel is deur “NP propaganda” (sic) nie. Om hierdie rede is sy inskrywing deel van die meerderheid wat nie nasionalistiese neigings vertoon nie.

Die geraasdata vir die res van die soekterme wissel. “Vaderland!” word dikwels as uitroep gebruik, terwyl die uitdrukking “vir volk en vaderland” ook soms voorkom. In laasgenoemde geval word die uitdrukking nie nasionalisties gebruik nie. “Geloofte” word soms gebruik om na 'n ander belofte te verwys as dié wat Andries Pretorius en die Voortrekkers gemaak het, soos 'n liefdesbelofte. “Moederland” verwys hoofsaaklik na ander lande as Suid-Afrika, terwyl “voortrekker” dikwels na 'n straatnaam verwys. Wanneer “voortrekker” wel na die Voortrekkers verwys, is dit hoofsaaklik in die vorm van die hedendaagse jeugbeweging, met wisselende grade van nostalgie

en ongemak. *RosalindFranklin* skryf byvoorbeeld oor 'n ervaring met die Voortrekkerbeweging uit haar jeug (2008):

Ek is klaar vies toe ek hoor, meisies kry fluitjies en seuns kry knipmesse. Wat de hel moet ek met 'n fluitjie maak? Netbal afrig? Maar daar is soooooo baie wat ek met 'n mes kan doen. My eerste ervaring in seksisme en gender-rolverdeling. Hoekom kan ek nie kies wat ek wil he nie? Stupid!

WatKykJy (DellieseDinge, 2008) onthou die beweging as volg:

Dan begin jy op kampe gaan. Jou blikbord en blikbeker gaan in so 'n fokken nerd-sakkie wat Mamma gemaak het van oorskietlap. Met jou span se badge op natuurlik! Om die kampvuur ruk almal sulke pseudo-gesang boekies uit en Oom Danie jammer, ek bedoel Kommandant Smit sit in:

As ek saans met my maats om die kampvuur sit, kampvuur sit, klop my hart van puur genot

Uit die hoek van jou oog check jy die ander laaities uit. Is hierdie ouens for real? Op draks? ADD? Puur genot? *WTF?

Beide *RosalindFranklin* en *WatKykJy* sien deur die Afrikaner-nasionalisme van die Voortrekkerbeweging en identifiseer nie met die nasionalistiese simbole van die verlede wat dit verteenwoordig nie. *RosalindFranklin* hou nie van die duidelike rolle wat aan mans en vrouens toegeken word nie en *WatKykJy* voel skynbaar soos 'n buitestaander van wie se oë daar skille afgeval het, verbaas dat die ander lede van die beweging 'n aktiwiteit kan geniet wat volgens hom duidelik nie die moeite werd is om aan deel te neem nie. Altwee bloggers ondermyn sodoende dit wat volgens die Afrikaner-nasionalistiese narratief as deugdelik beskou word.

Slegs drie bloggers – *AfrikaansMyTaal*, *Bigfoot* en *TigressCap* – toon 'n positiewe houding teenoor die Voortrekkers, wat daarop dui dat hulle steeds die nasionalistiese narratief aanhang. *TigressCap* beskou die Voortrekkers se gelofte by die slag van Bloedrivier as heilig en betreur die feit dat die meeste Afrikaners dit nie meer nakom nie (2008):

Hoeveel mense het vandag herdenk as Geloftedag? Hoeveel mense onthou waar die dag sy oorsprong gekry het? Dit dwing my om te vra of ons breuk van hierdie gelofte aan God nie iets te doen het met die Goddeloosheid van ons samelewing nie. Of het 'n heilige gelofte 'n sperdatum? Het die Voortrekkers belowe om die gelofte te eerbiedig net tot vroeg in die 21ste eeu?

Bigfoot(2008) toon 'n soortgelyke sentiment in 'n inskrywing wat 'n gebed insluit:

Gister was gelofte dag. Seker een van die belangrikste dae as jy 'n afrikaner is. Die dag toe God 'n klein groepie Voortrekkers beskerm het by Bloedrivier teen 'n oormag van Zulus. Het jy dit onthou?

Here, dankie dat U my volk beskerm het op daai dag so baie jare gelede. Sal U ons ook nou beskerm teen 'n onseker toekoms. Sal U ons veilig lei en bewaar sodat ons U volk kan wees.

Uit sowel *TigressCap* as *BigFoot* se inskrywings blyk dit dat hulle Christene is. Al twee toon 'n oortuiging dat die Voortrekkers (en daarom ook die Afrikaner) deur God beskerm is, omdat dit so bestem is. *TigressCap* vermoed dat die moderne Afrikaner se ongehoorsaamheid (die onvermoë om die gelofte na te kom) verantwoordelik is vir die Goddeloosheid in die Suid-Afrikaanse samelewing. *Bigfoot* reken dat die Afrikaner wel beskerm word, maar teen die bedreigings van 'n onseker toekoms. Beide hierdie bloggers verwys na die Voortrekkers in 'n godsdienstige konteks in inskrywings wat vermoedelik op 'n soort uitverkorenhedsleer dui, hoewel die uitverkorenhed vir die een in 'n verdorwe toestand is.

Inskrywings wat Afrikaner-nasionalisme binne die konteks van Afrikaner-erfenis behandel, doen hoofsaaklik so binne die konteks van godsdiens en geskiedenis en is boonop skaars. Diegene wat hulself besighou met 'n nasionalistiese beskrywing van kultuurgoed, is nog skaarser. Een hiervan is *AfrikaansMyTaal*, wat die kultuurgeskiedenis van die Afrikaner vermeld en met trots skryf oor die FAK:

Die eerste lied in die FAK is natuurlik Die Stem! Met al sy woorde en al sy verse!! Nie net die stukkie wat nou deel van die

Volkslied is nie!.Terloops, Die Stem in sy geheel het 'n boodskap van eenheid en nasietrots en Boerepatriotisme uitgedra! As jy dit lees of sing dan was daar iets binne in jou wakker gemaak!

DIS HOEKOM DAAR NIE VAN GEHOU WORD DAT ONS WITKINDERS DIT SING NIE!

Die tweede lied in die FAK is Die Vlaglied. Dit besing die ou Landsvlag op so 'n manier dat jy nie anders kan as om trots te wees op wie jy is nie!

Wit Boere-Afrikaner!

Dieselfde soort identifikasie met 'n wit velkleur en die identiteit “Boer” wat in PietPicasso se inskrywing teenwoordig is, figureer in *AfrikaansMyTaal* s'n. *AfrikaansMyTaal* se inskrywing het nie dieselfde soort militante ondertoon as *PietPicasso* s'n nie, maar bevat nogtans 'n duidelike identifisering met 'n Afrikaner-nasionalistiese identiteit en aanduidings van trots op die kultuurerfenis wat met die identiteit geassosieer word.

Die bogenoemde drie is in totaal egter 0.004% van die 723 blogs en daarom 'n minderheid wat buite rekening gelaat kan word. Soos die geval met die Voortrekkers is daar meer antagonisme (of neutraliteit) in die korpus as ooreenstemming oor die onderwerpe wat laasgenoemde drie aanraak. Oor Bloedrivier wonder *[Platkuif]Bosparra*:

Eish.Moeilike een.Ek sukkel steeds om die relevansie van Bloedrivier/Geloftedag te begryp.En ek was in die Voortrekker destyds
Wat vier ons op die dag presies nou weer.?

Hiermee maak hy dit duidelik dat die gelofte volgens hom nie meer relevant is in 'n hedendaagse konteks nie en distansieer hy homself as 't ware van enige Afrikaner-nasionalisme met betrekking tot die nasionalistiese geskiedenis.

Ook *Ekkedink* is van mening oor Bloedrivier dat “daardie gebeure...geen betekenis [het] t.o.v. ons huidige sosio-maatskaplike (of volkekundige) situasies nie, en geen parallele kan getrek word na vandag, asof ons in 'n moderne gelofte moet laer trek nie” (EkkeDink, 2007). Nog een, *Papegaaislaai*, is daarvan bewus dat nie alle Afrikaners se voorsate aan die Groot Trek deelgeneem het nie (2009b):

Ek voel 'n veer vir die Voortrekker monument, dis net 'n vrymesselaars baken.

Ek doen nie geloftedag nie. Daar is geen bewyse dat my voorsate by bloedrivier was nie. Inteendeel, hulle was die slimmes wat 150 jaar gewag het en met die teerpad langs gekom het.

Bogenoemde woorde vertoon 'n sterk afkeer aan die Voortrekkermonument, 'n belangrike simbool van 'n uitverkore Afrikanervolk. Om die stelling te maak dat dit 'n “vrymesselaars baken” (sic) is, is moontlik een van die mees onnasionalistiese stellings wat oor 'n Christelik-nasionalistiese Afrikaner se geskiedkundige erfenis gemaak kan word.

Soektogte vir die name van sleutelfigure uit die Groot Trek het 'n nog laer frekwensie as die voorafgenoemde terme opgelewer¹⁴:

Piet Retief	50 / 42
Dingaan	38 / 31
Louis Trichardt	23/19
Andries Pretorius	12 / 9
Hendrik Potgieter	10 / 7
Gerrit Maritz	5 / 5
Sarel Cilliers	7 / 6
Pieter Uys	0 / 0

Ook verwysings na die Anglo-Boeroorlog van 1899 is skaars. Die voorkoms van begrippe soos “anglo boere oorlog” (23/22), “kakies” (47/29) en “kommando” (54/44) is nie beduidend genoeg om op neigings te dui nie. Verwysings na hierdie woorde bevat self 'n aansienlike hoeveelheid geraasdata en 'n kwalitatiewe analise soos die bostaande dui op dieselfde neiging: die inskrywings wat hierdie woorde bevat, is meestal nie nasionalisties van aard nie en maak bloot terloopse verwysings na die terme.

Uit die betrokke steekproef blyk dit dat 'n nasionalistiese Afrikanergeskiedenis Afrikaanse bloggers nie werklik traak nie en dat diegene wat wel nog nasionalistiese ideale oor die Afrikanervolk koester 'n weglaatbare minderheid is. Die geskiedenisplaaar van die nasionalistiese narratief is dus, soos voorspel, omvergewerp.

¹⁴Vir Louis Trichardt sluit die totaal die spelfoute “Trichard” en “Trichart” in.

5.5.2 Nasionalisme en godsdiens

Anders as erfenisverwante sleutelwoorde, toon Christelike sleutelwoorde 'n veel hoër frekwensie as erfeniswoorde. Gesamentlik het dit trouens die hoogste frekwensie van alle naamwoorde in die korpus. Die mees frekwente hiervan is sleutelwoorde wat na manifestasies van die Christelike God verwys:

god	22 591 / 5269
jesus	8299 / 2813
die here	4913 / 1709
christus	2477 / 793
heilige gees	669 / 341

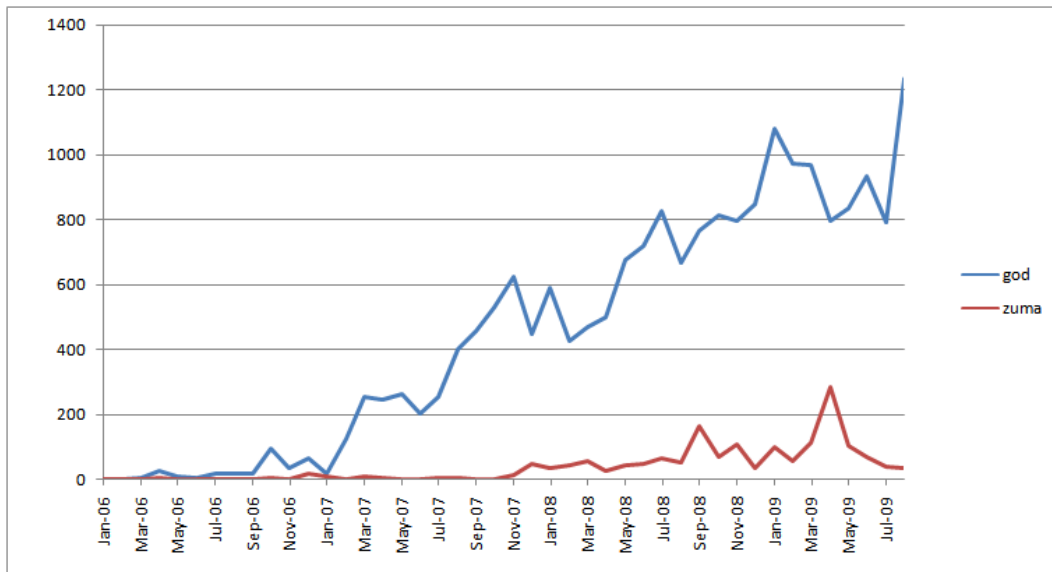
Ander gode vaar nie so goed nie, wat daarop dui dat die meeste bloggers bekend is met die Christelike tradisie eerder as ander godsdienstige tradisies¹⁵:

Boeddha	117 / 34
Zeus	56 / 34
Allah	39 / 30
Vishnu	3 / 3

Die sleutelwoord “god” is die mees frekwente eienaam en tweede mees frekwente naamwoord in die korpus¹⁶. Dit lê 92ste op 'n frekwensieranglys van 256 826 unieke woorde en is dus deel van 33% van die mees gebruikte woorde, wat dit dus 'n uiters gewilde onderwerp maak. *siteSearcher* toon aan dat 22 591 gebruike van die woord versprei is oor 5269 inskrywings. Die term verskyn dus gemiddeld 4.29 keer per inskrywing, wat dit waarskynlik maak dat dit dikwels 'n onderwerp van bespreking is. Hierdie 5269 inskrywings is boonop deur 447 blogs geplaas, wat beteken dat 62% van die blogs 'n gemiddeld van 12 inskrywings gemaak het wat die woord bevat en dat die meerderheid bloggers hulself met die begrip bemoei. 'n Lyngrafiek waarop die term “god” en “zuma” ('n arbitrêre keuse van 'n relatief gewilde onderwerp) saamgeplot word, illustreer die gewildheid van eersgenoemde term effektief:

¹⁵In die bostaande verwys “Vishnu” in al drie gevalle na Senior Superintendent Vishnu Naidoo van die SAPS.

¹⁶Die mees frekwente naamwoord is “mens” (28 534) en sy meervoudvorm “mense” (38 574).

'n Ewekansige steekproef van 363 inskrywings toon aan dat 37% (132) van hierdie inskrywings egter nie na 'n goddelike entiteit of godsdiens verwys nie. Hierdie geraasdata bevat kragwoorde, nie-godsdienstige metafore waarin mense (hoofsaaklik welgeskape mans) met Griekse en Noorse gode vergelyk word en Afrikaanse uitdrukkings soos “gods water oor gods akker laat loop”. Die oorblywende 63% (227) is by uitstek nie nasionalisties nie.

99% van die inskrywings maak geensins melding van die uitverkorenheid van die Afrikaner-volk en die sienings wat Diederichs en Malan hieroor gehuldig het nie. Eerder is dit 'n breë spektrum van geloofsbelydenisse, bemoedigende gedagtes en, soms, apologetiek - pogings om die Christelike geloof teen die menings van andersdenkendes te verdedig. Godsdienstige fundamentalisme is interessant genoeg nie baie sterk nie. ('n Feit wat hier vermeld moet word, is dat daar 'n groeiende gros predikante en teoloë op die blogosfeer is. 'n Gewilde voorbeeld in hierdie verband is *Attie*, 'n predikant van Gauteng wat by geleentheid positief geskryf het oor evolusie¹⁷).

¹⁷'n Interessante resultaat is dat die meeste inskrywings wat die begrip “evolusie” gebruik positief of neutraal daaroor is. 82% van die inskrywings behandel die onderwerp asof dit 'n gegewe is, met 8% wat dit voorwaardelik voorstaan. (Die voorwaarde in hierdie inskrywings is dat evolusie nie vir God moet vervang nie, maar in harmonie saam met die Bybel moet bestaan.) Slegs 10% van inskrywings is geskryf met die invalshoek dat evolusie onbybels is en as 'n dwaalleer verwerp moet word. In die korpus as geheel is daar ook slegs 2 bloggers wat die term “6000 jaar” gebruik om na die ouderdom van die aarde te wys (Geloofsfontein, 2006; Afrikaansmytaal, 2008).

Slegs 1% (3) van die steekproef se inskrywings eggo 'n Christelik-nasionalistiese sentiment. Al drie die inskrywings is afkomstig van dieselfde blogger, VAKTAP. Die inskrywings se titels is afsonderlik: “God straf Joost vir sy onsedelikheid”, “Onthou Bloedrivier” en “Reguit van die duiwel”. By nadere ondersoek blyk dit dat die skrywer van VAKTAP agter 'n pseudoniem skuil (“dominee Siener van Zyl”) en in werklikheid besig is om die spot te dryf met Afrikaner-nasionalisme. Hierdie spot is duidelik sigbaar in die akronomieme wat in VAKTAP se inskrywings verskyn¹⁸, die naam van die “predikant” wat hy as spreekbuis gebruik en die algehele toon van die inskrywings. Die inskrywing “God straf Joost vir sy onsedelikheid” lees byvoorbeeld as volg (VAKTAP, 2009):

Het julle regtig gedink dat Liewe Jesus gaan bystaan en kyk hoe Joost vertel dat hy 'n groot Christen is terwyl hy prostitute spyker en dwelms van hulle boudjies af snuif? Dink weer! Jesus vat nie nonsens van mense wat hulle self Christene noem maar eintlik is hulle nie [...] Ons moet almal vir Joost bid en die Here Jesus vra om hom genadig te wees en om Joost se baie afskuwelike sondes te vergewe. Hy en God loop al 'n lang paadjie saam, van die dae toe hy vir Liewe Jesus se gunsteling rugby span, die Blou Bulle, gespeel het [...] Laat ons bid: “Beste Here, gee asseblief die dokters die kundigheid om Joost te genees. Ons weet u sal self intree om hom te genees indien nodig maar ons wil dit nie te duidelik maak dat u wel bestaan nie. Vergewe Joost sy sonde en laat hy asseblief sy totterman in sy broek hou en net seks hê met sy vrou in die doel om die Afrikaner te vermeerder. Vergewe hom ook dat hy met 'n soutie vrou getrou het.” Amen Ds./ Dr. Siener van Zyl

Dat dit 'n parodie is, blyk uit die gebruik van “Liewe Jesus” ('n aanspreekvorm wat normaalweg deur kinders gebruik word), die gebruik van die verkleinwoorde “boudjies” en “paadjie”, die verwysing na “Joost” se

¹⁸V.A.K.T.A.P staan volgens die blogger vir *Vereniging vir die Afrikaner Kultuur, Taal en die Allerhoogste Party*. Hierbenewens gebruik VAKTAP dikwels die akroniem K.A.K. (Kerk vir Afrikaner Kultuur). Die akronieme is duidelik toespelings op vloekwoorde, wat daarop aandui dat die skrywer agter die persona van ds Siener van Zyl nie 'n baie hoë dunk van Afrikaner-nasionalisme het nie en dit spot.

geslagsdeel as 'n "totterman" ('n eufemisme wat ook vir kinders aangeleer word) en die aanspraak daarop dat die Blou Bulle God se gunsteling rugbyspan is. Indien *VAKTAP* inderdaad 'n parodie is, kan verder gepostuleer word dat die skrywer van *VAKTAP* moontlik nie-gelowig is, na aanleiding van die sinsnede: "ons wil dit nie te duidelik maak dat u wel bestaan nie" . 'n Nasionalistiese sentiment wat voorkom, maar waarmee daar duidelik gespot word, is 'n afkeer van Engels in die verwysing na 'n "soutie vrou"(sic). Ook word daar gespot met die Calvinistiese siening van seks as uitsluitlik behorende tot voortplanting in die sin: "Vergewe Joost sy sonde en laat hy asseblief sy totterman in sy broek hou en net seks hê met sy vrou in die doel om die Afrikaner te vermeerder". *VAKTAP* dryf die spot met die stereotiepe konserwatiewe Afrikaner.

VAKTAP se parodie tersyde is daar statisties 'n baie lae voorkoms van 'n Christelik-nasionalistiese sentiment in inskrywings wat die begrip "god" vermeld. Uitsonderinge is, soos die geval is met die geskiedenis-inskrywings, die minderheid.

Hoewel dit nie op Christelike-Nasionalisme dui nie, dui die inskrywings wel op 'n sterk godsdienstige identiteit by bloggers. Van hierdie inskrywings is 92% (204) deur bloggers geskryf wat agting toon vir 'n teïstiese god, terwyl slegs 8% (17) geskryf is deur individue wat hulself nie Christene ag nie. Gegewe die hoë frekwensie van die woord, sowel as die frekwensie van sy verskeie godsdientige sinonieme, kan die afleiding gemaak word dat die meerderheid van Afrikaanse bloggers Christene is.

Uiteraard verskil die aard van hierdie godsdienstigheid drasties van blogger tot blogger. Afrikaanse bloggers is lief daarvoor om hul diverse menings oor hul geloof te lug – iets wat vermoedelik skaars sal wees binne 'n Christelik-nasionalistiese paradigma. Dit wissel van 'n mening soos *Griet13* s'n, wat in 'n lys met 100 kitsfeite as volg oor haarself skryf (2008): "Ek glo in God, maar glo ook in evolution. Ek bid baie deur die dag" tot *Geloofsfontein* wat dikwels bybelversies aanhaal en *KobusVictor* wat parallelle trek tussen Angus Buchan en die profeet Amos (2008):

Ek kan my voorstel dat Amos se preke groot konsternasie veroorsaak het. Die mense was verontwaardig en gebelg. Hulle het kwaad geword. Wie is hy miskien om hier vir ons te kom preek? Is hy dan

nie maar die ou skaapboertjie van Tekoa nie? Buitendien, hy kom nie eers uit een van die groot profete-families nie! Gmf, 'n boertjie wat skielik sy lyf profeet hou? Wie is hy miskien?

Aan die ander kant van die spirituele spektrum is *Annerkant*, wat vanweë die gang van sy of haar lewe nie meer 'n Christen kan wees nie en bevryding vind in die anonimiteit van die blogosfeer. 'n Bladsy getiteld “meer oor my” bevat die volgende belydenis:

Ek begin hier skryf omdat my eie geestelike reis vreemde wendinge geneem het in die milieu van my eie kultuur en omgewing. Die reis begin ook al intenser raak, en elke dag stoei ek met gedagtes wat sirkelpaadjes in my kop oopdwaal. Kort-kort kom ek so deur die gejaag van die lewe op oopmakende gedagtes en nuwe insigte af, maar meestal bring nuwe kennis net nog meer tergende vrae en onsekerhede. My reis het in 'n mate 'n eensame een geword, want ek kan dit nie met meeste vriende, kennisse of familie en in my eie taal deel nie, om verskeie redes.

Anders as *VAKTAP*, wat moontlik al dieselfde vrae as *Annerkant* vir homself oor die Christendom gevra het, is *Annerkant* se blogskrywings oor die algemeen in 'n eerlike, neutrale styl geskryf en is daar geen geniepsige houding teenoor Christene te vinde nie. Beide bloggers (sowel as al die ander wat oor “god” blog) het dit egter in gemeen dat hulle hul godsdiens op publieke gespreksvorms uitmekaartrek, oordink of verdedig. Hierdie fenomeen is iets wat nouliks in 'n Afrikaner-nasionalistiese bestel (die soort bestel waarmee *VAKTAP* spot) te vinde sou wees.

Dit lyk nie asof Afrikaanse bloggers hulself vereenselwig met die Christelik-nasionalistiese denkwysie nie. Indien hulle glo dat die Afrikaners 'n uitverkore volk is, skryf hulle dit beslis nie neer nie. Christelike oortuigings het egter nie saam met die nasionalisme uitgesterf nie, met die oorgrote meerderheid van inskrywings oor “god” wat 'n gelowige inslag het en “god” wat 'n uiters frekwente woord is. Die meeste van hierdie inskrywings huldig 'n teïstiese wêreldbeeld. Verder is daar 'n diverse aantal opinies oor wat dit behels om 'n Christen te wees - soveel so dat dit onmoontlik is om dit in 'n sintese te probeer saamvat.

Gevolgtik bly slegs een pilaar van die nasionalistiese narratief oor vir ondersoek, naamlik Afrikaans.

5.5.3 Nasionalisme en taal

Anders as godsdiens en geskiedenis is die taalaspek van die Afrikaner-nasionalistiese narratief moeiliker om in bloginskrywings te peil. Die gegewe dat al die blogs in Afrikaans geskryf is, behoort reeds daarvan te getuig dat bloggers nie werklik 'n probleem met die taal het nie – dat dit soos die Heideggeriaanse hamer slegs oordink word wanneer dit “breek”. Afrikaans in die Afrikaanse blogosfeer is egter soos Van Wyk Louw se beitelstjie: dis heel en dit klink deur die internet. Tog, omdat dit uit die Skraap-sensus geblyk het dat die belangrikste komponent van Afrikaneridentiteit Afrikaans is, is 'n steekproef geneem om bloggers se sentiment jeens Afrikaans vas te stel. Die resultaat was nie verrassend nie.

Soektogte vir Afrikaanse digters wat moontlik met die Afrikaner-nasionalistiese taaltrots van die twintigste eeu geassosieer kan word, lewer byvoorbeeld nie sterker resultate as soektogte vir hedendaagse digters op nie, terwyl digters oor die algemeen nie 'n gewilde onderwerp is nie:

fe cilliers	4 / 4	loftus marais	23 / 14
c louis leipoldt	22 / 18	antjie krog	62 / 55
cj langenhoven	27 / 23	breyten breytenbach	96 / 78
totius	55 / 37	gert vlok nel	61 / 50

Om hierdie rede is vir die naam van die taal self gesoek, wat 'n veel hoër frekwensie toon. Die gekombineerde resultate vir die soekterm “Afrikaans”¹⁹ bevat 10% geraasdata²⁰. Van die oorblywende inskrywings in 'n steekproef van 361 inskrywings is 73% neutraal teenoor die begrip en neem slegs 17% eksplisiet 'n positiewe houding jeens Afrikaans in. Die neutrale inskrywings gebruik die begrip bloot as 'n adjektief of 'n naamwoord sonder enige bykomstige emotiewe taal. Die minderheid wat 'n sigbaar positiewe houding teenoor die taal vertoon, is trots daarop of in hul noppies daarmee, soos *Mjmo* wat skryf (2008):

¹⁹Omdat die meervoudsvorm (5889/3096) van die term dikwels saam met die enkelvoud (5092/2923) voorkom in die korpus, is die twee saamgegooi en as een term hanteer.

²⁰Die geraas was die gevolg van die woord “Suid-Afrikaans” wat verkeerd gespel is of deur *siteSearcher* van sy koppelteken ontnem is.

Op die Pendoring toekennings vir Afrikaanse advertensies het dit geblyk dat Afrikaners se koopkrag op 25% van die totale bevolking neerkom. Dit beteken dat minder as 10% van die land se bevolking 'n kwart van die koopkrag het. Wys jou die krag van hierdie lekker taal!

'n Ander soort lofprysing vir Afrikaans is te vinde in die woorde van *Roodt*, wat op 14 Augustus 2009 (2009) die volgende gepubliseer het:

Vandag swyg die regime se media in Afrikaans en veral natuurlik in Engels oor 14 Augustus en die wonderbaarlike verhaal van enkele Afrikaners wat op dié datum in 1875 die besluit geneem het om die wêreld se jongste standaardtaal te begin skryf soos jy praat.

Roodt se blog is een van die min voorbeelde uit die steekproef waarin nasionalistiese taalgebruik oor Afrikaans voorkom. Hoewel daar nie 'n klinkklare saak daarvoor gemaak kan word dat die inskrywing waaruit bogenoemde aanhaling kom nasionalisties van aard is nie, is daar wel 'n verwysing na die eerste vergadering van die Genootskap van Regte Afrikaners in die Paarl – 'n belangrike gebeurtenis in die Afrikaner-nasionalistiese narratief. Wat ook met sekerheid gesê kan word, is dat *Roodt* (wat na homself in die kop van sy blog as 'n “Afrikaanse vryheidsvegter” verwys) 'n positiewe ingesteldheid jeens Afrikaans openbaar en sodoende bydra tot die 17% van die inskrywings wat positief oor Afrikaans is.

Statisties gesproke bevat geeneen van die inskrywings 'n negatiewe sentiment jeens Afrikaans nie – 'n gegewe wat uiteraard sinmaak, aangesien mense gewoonlik nie baie woorde skryf in 'n taal wat hulle verafsku nie. Hoewel daar geen negatiewe uitsprake oor die taal self gemaak is nie, is daar tussen die positiewe sowel as die neutrale inskrywings soms wel sprake van irritasie oor hedendaagse fenomene wat met Afrikaans geassosieer word. Die spreker in 'n inskrywing deur *Abrham* (Abrahm, 2009) is byvoorbeeld hewig ontsteld daaroor dat daar weens sy velkleur en sy taal teen hom gediskrimineer word:

Die man dink, jou gat jy weet fokkel nie. Jy was nie in n Ratel toe n RPG my beste pel gehalveer het nie. Jy weet fokkel van om misbruik te word deur een groep elites en dan deur die Ander as n middeljarige wit Afrikaanse man as varkpes ge-ag te word nie.

Die verwysing na 'n "Ratel" ('n Suid-Afrikaanse militêre voertuig) is duidelik geskryf deur 'n Afrikaanse soldaat wat verraaï voel deur die vorige bedeling wat hom en sy vriende gebruik het as kanonvoer en die nuwe bedeling wat (volgens die spreker) dikteer dat hy 'n "varkpes" is. Die inskrywing weerspieël 'n intense moedeloosheid in die stigma wat om die spreker se eie identiteit hang, waarvan Afrikaans deel is.

Ander negatiewe konnotasies op inskrywings uit die steekproef waar Afrikaans nie die hoofonderwerp is nie, maar wel 'n rol speel, is *Katrina* (2009) se negatiewe herinneringe aan "steriele kerke" waar daar in Afrikaans gepreek word en *Luka2* (2009) wat die gewildheid van Afrikaanse sokkiemusiek betreur. Nie een van hierdie bloggers is egter negatief oor die taal self nie.

By nadere ondersoek blyk dit dat dieselfde neiging ook in inskrywings oor Afrikaans voorkom as in inskrywings oor godsdiens en geskiedenis: daar is bykans geen inskrywings wat nasionalisties van aard is nie. Baie van die inskrywings wat 'n positiewe houding teenoor die taal weerspieël, toon wel 'n mate van trots op die taal. Met die uitsondering van *AfrikaansMyTaal*, *VAKTAP* (laasgenoemde is natuurlik 'n parodie) en miskien *Roodt*, is daar egter nie inskrywings wat spesifiek melding maak van 'n nasionalistiese soort taaltrots nie. Geeneen van die inskrywings uit die steekproef beskou Afrikaans as 'n taal wat veronderstel is om hoë ideale uit te beeld nie en weinig inskrywings (26 / 16) maak melding van anglisismes. Met die uitsondering van 'n paar trefslae vir relevante terme en veral die inskrywings van *Roodt*, is daar ook nie veel wat bloggers oor die taaldebate op Stellenbosch te sê het nie. Hul taalkwessies het hoofsaaklik te doen met naamsveranderinge van paaie en strate, maar, soos reeds genoem, is hierdie kwessies nie gewilde onderwerpe nie.

Die hipotese dat bloggers die nasionalistiese pilare van geskiedenis en godsdiens laat vaar het, maar die taalpilaar behou het, is dus foutief. In plaas daarvan blyk dit dat die meeste bloggers bloot alle nasionalisme laat vaar het en daarom ook hoofsaaklik neutraal teenoor Afrikaans staan. Soos reeds genoem, het dit dalk te doen met die feit dat bloggers se taal vir alle praktiese doeleindes nie onder skoot is nie, omdat hulle dit weekliks gebruik om hulself op openbare platforme uit te druk.

5.6 Fragmente

Uit die korpus blyk dit dat die Afrikaanse blogosfeer bestaan uit 'n versameling blogs wat grootliks die nasionalistiese narratief ondermyn. Slegs 'n klein minderheid vind nog aanklank by die identiteit wat deur die nasionaliste van die vorige eeu ontwerp is.

In die voorafgaande afdelings van hierdie hoofstuk is geen spesifieke Afrikaneridentiteite bespreek nie, omdat geen enkele, oorkoepelende definisie daarvoor by 723 bloggers te vinde was nie. Al wat met sekerheid afgelei kon word, is dat die meerderheid inskrywings wat die begrip Afrikaner bevat, geskryf is deur individue wat hulself as Afrikaners beskou. Wat hierdie identiteit egter vir hulle beteken, is uiteenlopend. Die standpunte van 'n blogger soos *Oopkop*, wat oor die inhoud van die identiteit wonder en beslis nie die nasionalistiese narratief aanhang nie (2007), is tekenend hiervan:

Ek voel soms half ongemaklik omdat daar so 'n stereotipe aan Afrikanerwees gebonde is en ek weet dat ek nie heeltemal daarby inpas nie. Maar wie definieer wat 'n Afrikaner nou eintlik is? Wanneer gaan mense agterkom dat Afrikaners nie almal rassiste is wat velskoene en voortrekkerkappies dra en boeremusiek luister en perde ry (en soms afval E.T) nie?

Die opmerking dat Afrikaners nie almal aan 'n stereotipe voldoen nie, gepaard met die vraag oor wie die identiteit se inhoud bepaal, gee outomaties te kenne dat Afrikaner-nasionalisme nie meer deug in 'n moderne Suid-Afrikaanse konteks nie. Die afkeer aan 'n stereotipe is dikwels te vinde by die minderheid wat wel oor Afrikanerskap nadink. *Duskant* is byvoorbeeld nie altoos positief oor die korporatiewe plaasvervangers vir die leemtes van ou simbole nie (2007a):

Wat is dit wat van ons Afrikaners maak? Wat is ons Volksbesit vandag? Is dit die Genl. De La Rey wat Bok vir ons geskep het? Is dit die klippies-en-kola trademark? Is dit die feit dat ons selfs al op Wikipedia 'n slegte naam gekry het onder die inskrywing sokkie?

Dié vrae beteken egter nie dat bloggers noodwendig dink die begrip “Afrikaner” is oud-modies en verdoem tot uitsterwing nie. Een van die pioniers

van die eerste groeitydperk van die Afrikaanse blogosfeer, die *Pienk Zuit*, voel homself deel van die identiteit, al besorg dit hom soms hoofbrekens (2006):

Ek haat dit om 'n Afrikaner te wees as dit mense laat aanneem ek is 'n rassis, maar ek voel tog deel van die Afrikaner kultuur en die geskiedenis van die Afrikaner is deel van my geskiedenis (sleg en goed) en daarom is ek trots om een te wees.

Hoewel hy nie nasionalisties oor die geskiedenis skryf nie, eien hy dit tog in totaliteit vir homself toe. Soos *Oopkop* (en moontlik ook *Duskant*) is hy skynbaar nie te opgewonde daaroor om as 'n konserwatiewe “boer” getipeer te word nie.

Nie alle bloggers is natuurlik so nadenkend oor hul identiteit nie. Teenoor die bepeinsinge van laasgenoemde drie bloggers, is daar byvoorbeeld ook die bruusk, dog ongedefinieerde identiteitsverklaring van 'n blogger soos *Vullis-blikke* (2009), wat bloot meen: “Ek is 'n hardkoppige afrikaner, ingewikkeld maar ook eenvoudig. Deal with it.”

Ook diegene wat hulself nie as Afrikaners definieer nie, voer verskillende redes hiervoor aan. *Papegaaistlaai* kom spitsvondig tot dié slotsom (2009a): “So, behalwe vir 'n paar testikels en die sporadiese enkele horing, is ek seker nie veel van 'n Afrikaner nie”, terwyl *HansJurgens* sy vervreemding van die identiteit veelseggender verwoord (2009):

Afrikaander wel. Maar 'n Afrikaner? Wat is dit?

My identiteit wat Andries Treurnicht en Eugene Terreblanche destyds in die tagtigerjare gekaap, gesteel en vir hulself toegeëien het, en my lewenslank vervreem het? Nee, dankie, hou verby. Die enigste etiket wat om myself sal hang is die van Afrikaanse, of Afrikaanse Moedertaalspreker.

HansJurgens doen wat verskeie Afrikaanssprekendes ná 1994 gedoen het en waarop baie deelnemers aan die Skraap-sensus gedui het – hy behou Afrikaans as deel van sy identiteit, maar verwerp die begrip “Afrikaner”, omdat dit vir hom vermoedelik onherroeplik verbind geraak het met idees waarmee hy nie wil assosieer nie. Op hierdie manier stem sy mening ooreen met dié van *Nag.Hinks* (2009), wat ook die identiteit afsweer, maar in plaas van Afrikaans fokus op die kontinent Afrika en rasgelykheid om vir homself 'n nuwe identiteit te skep:

Nee, ek is (soos Ruda [Landman]) nie anti-afrikaans nie. Net anti Afrikaner. Van vandag af wil ek eerder bekend maak dat ek van Afrika afkomstig is. Dat ek in 'n diverse, multi-kulturele land bly waar vryheid aan almal gegun word. En, natuurlik dat ek myself nie verhewe sien bo enige iemand anders van enige ander ras nie.

Nie een se standpunte stel dit egter so duidelik soos *KoningCoenie* s'n dat hulle klaar is met Afrikaneridentiteit nie:

Ek is wit en ek is 'n Afrikaan nie 'n Afrikaner nie, 'n flipen Afrikaan. Spel dit uit, skryf dit neer en gaan soek dit in die woorde boek.

Enige poging om 'n sintese te skep uit hierdie eiesinnige, unieke idees sal die nuanses van die inskrywings onreg aandoen, soos dit die 97 antwoorde van die sensus self reeds oorvereenvoudig het. Twee deelnemers aan die sensus het byvoorbeeld bogemiddelde lang antwoorde verskaf op wat 'n Afrikaner is – een in mini-essay vorm, die ander in amper digterlike taal (sien Addendum B). Die omsit van hierdie antwoorde in afgebakende veranderlikes het inderdaad nuttige inligting verskaf, maar in die proses het ander inligting verlore gaan, soos in die geval van hierdie antwoord:

[’n Afrikaner is iemand] wat wit is en Afrikaans as huistaal het. Iemand wat in suidelike Afrika grootgeword het, maar nie noodwendig meer daar woon nie, want hy kan nie saamlewe met onbevoegdheid, korrupsie en plein dom-astrantheid nie. ’n Harde, intelligente mens wat nie kak vat van kabouters nie.

Na afloop van die verwerking is die blog geklassifiseer in die sensusveranderlikes *Europees*, *Afrikaans* en *Afrika*, maar gaan die eiesoortige beskrywing van ’n “intelligente mens wat nie kak vat van kabouters nie” heeltemal verlore. Die woorde, wat onder andere ’n aanhaling uit ’n Breytenbach-gedig is en dui op parallelle wat die deelnemer vermoedelik met die huidige regering trek, staan voor die paradoks dat dit nutteloos sal wees vir ’n geheelbeeld (omdat dit so eiesoortig is dat dit ’n statistiese anomalie verteenwoordig), maar terselfertyd ook uiters waardevol is, omdat dit die eerlike antwoord van ’n unieke individu

met 'n eiesoortige siening is. Dit is immers individue wat identiteite moet aanvaar of nie.

Enige poging tot die kwantifisering van identiteit lei dus noodwendig tot oorvereenvoudiging, wat ironies genoeg die sonde is waaraan die skeppers van die nasionalistiese narratief skuldig was.

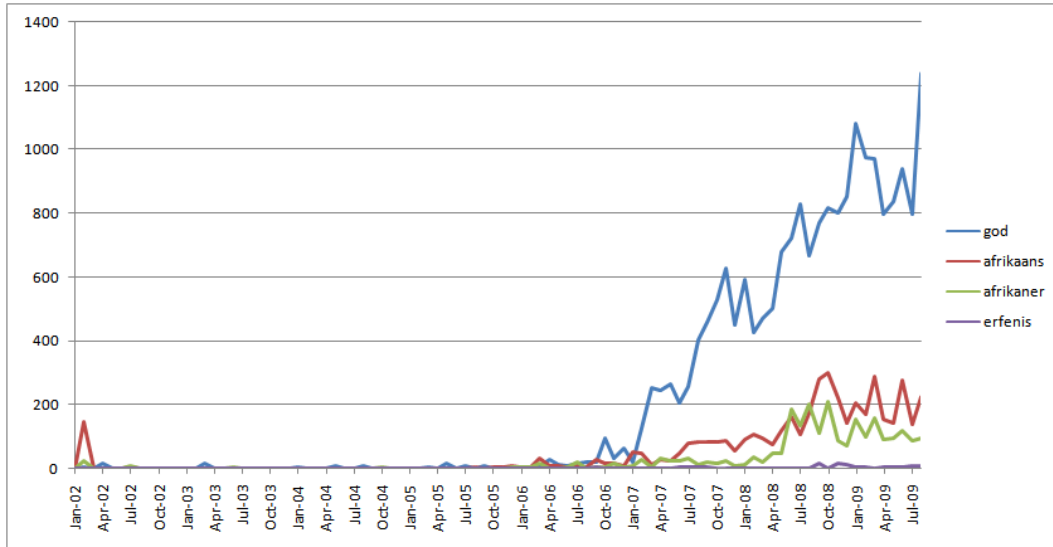
Hierin lê die hart van dit wat hierdie studie uiteindelik ontdek.

Die uiteensetting van Afrikaneridentiteit in hoofstuk twee en die naspeuring van Afrikaneridentiteit aan die hand van 'n nasionalistiese identiteit in hierdie hoofstuk kon moontlik die verwagting skep dat daar 'n nuwe antwoord is op die vraag oor wat 'n Afrikaner is en dat bloggers dit gevind het. Steekproewe uit die korpus toon egter aan dat bloggers nie 'n uniforme antwoord het nie. Die konsep van 'n Afrikaner is immers geskep in 'n tydperk toe 'n monolitiese identiteit kardinaal was vir die voortbestaan van Afrikaners, terwyl so 'n benadering nie in 'n multikulturele Suid-Afrika en 'n geglobaliseerde konteks sal deug nie.

Dat daar nie 'n enkele antwoord is nie, beteken natuurlik nie daar is geen Afrikaners nie. Waarop dit wel dui, is dat Afrikaneridentiteit in die blogosfeer, soos 'n postmoderne narratief, gefragmenteerd, vol unieke kruisverwysings en sonder 'n klinkklare betekenis is.

5.7 Slot

In hierdie hoofstuk is beskryf hoe daar aan die hand van woordfrekwensie-analises ontdek is dat Afrikaanse bloginskrywings hoofsaaklik nie Afrikaner-nasionalisties van aard is nie. Vier veranderlikes is ondersoek aan die hand van sleutelwoordsoektogte en steekproewe, by name “Afrikaner”, “geskiedenis”, “godsdiens” en “taal”. Van die sleutelwoorde wat na hierdie temas kan verwys, is “god” die gewildste, “afrikaner” en “afrikaans” minder gewild en “erfenis” en verwante geskiedenissterme glad nie gewild nie:

Weinig van hierdie terms word gebruik om na Afrikanernasionalistiese idees te verwys.

Daar is bevind dat Afrikaanse bloggers nie 'n enkele, nuwe identiteit geskep het in die plek van die nasionalistiese een nie, maar eerder 'n pluralisme van identiteite in 'n diverse tapisserie van weersprekende opvattinge oor die nasionale self begin weef het in die deelnemende omgewing van die Afrikaanse blogosfeer.

Hoewel daar nie 'n enkele Afrikaneridentiteit in die korpus te vinde is nie, is wel bevind dat daar ander eienskappe is wat Afrikaanse bloggers saamsnoer. Hulle skryf dikwels oor godsdiens, veral die Christendom, waartoe die meeste van hulle behoort. Die onderwerp “god” hou hulle dikwels besig. Hulle is nie aanhangers van die nasionalistiese narratief nie en toon nie veel belangstelling in die nasionalistiese simbole van die verlede nie. Hulle skryf meestal in Afrikaans, maar begewe hulself nie dikwels in metalinguistiese diskoeuse oor Afrikaans nie. Diegene wat wel oor Afrikaans skryf, toon soms trots oor hul taal. Laastens beskou die meeste Afrikaanse bloggers wat wel oor hul identiteit nadink hulself as Afrikaners, al is hulle nie altyd meer seker hoe hulle oor die identiteit moet dink nie.

Hoofstuk 6

Slotopmerkings

6.1 Bevindinge

Hierdie studie het aangetoon hoe die pluraliteit van identiteite in die Afrikaanse blogosfeer gefragmenteerd en paradoksaal is. Daar is ontdek dat Afrikaanse bloggers hoofsaaklik nie die Afrikanernasionalistiese identiteitskonstruk van die twintigste eeu aanhang nie, maar dat die fragmentering van die identiteit nie 'n verwoestende effek op hul godsdiens of liefde vir Afrikaans gehad het nie. Hierdie resultate is bereik deur die fenomeen enersyds te kontekstualiseer en andersyds met behulp van gerekenariseerde steekproewe uit die blogosfeer te ondersoek. Kontekstualisering het 'n uiteensetting van die begrip “blog” aan die hand van 'n bespreking oor sosiale media sowel as die naspeuring van die oorsake en gevolge van Afrikaner-nasionalisme behels.

6.2 Moontlikhede vir toekomstige studies

6.2.1 Tekortkominge

Hierdie studie is die eerste van sy soort in Afrikaans en is daarom onvermydelik oorsigtelik. Dit bied 'n breë beeld van die Afrikaanse blogosfeer tussen Januarie 2002 en Augustus 2009 en ignoreer daarom noodgedwonge die nuanse van elke blogger se woorde en die sosiale interaksies wat daaruit spruit. As sodanig skep dit verskeie geleenthede vir verdere studie.

Vyf tekortkominge is veral prominent. Die eerste hiervan is die omvang van die blogosfeer. Soos reeds genoem, sal 'n stipleesoefening van die blogosfeer

om temas op te spoor nooit werklik deug nie, omdat dit onprakties is vir een of selfs 'n paar mense om deur miljoene woorde (wat daaglik toeneem en boonop eers gevind moet word) te lees bloot om temas op te spoor. Vanweë die onbeskikbaarheid van *natural language processing* kon daar in hierdie studie slegs met sleutelwoordanalises en statistiek gewerk word. Toekomstige studies sal daarby baat om *natural language processing*, veral sentimentanalise, in te span om meer detail oor bloggers se houding jeens verskillende onderwerpe en hul taalgebruik en skryfgewoontes te bekom.

Tweedens ondersoek hierdie studie Afrikaneridentiteit, maar neem dit noodgedwonge nie veranderlikes soos ras, geslag en ouderdom in ag nie. Dit neem boonop implisiet aan dat Afrikaanssprekende bloggers gemoeid sal wees met en resultate sal lewer oor Afrikaneridentiteit, terwyl die toevoeging van die voorafgenoemde faktore dalk ander resultate mag lewer. 'n Verdere verfyning van 'n korpus blogs aan die hand van hierdie veranderlikes mag interessante bevindinge tot gevolg hê.

Omdat die korpus as 'n geheel hanteer is, misken hierdie studie derdens opsetlik die sosiale kompleksiteit van die blogosfeer. Elke blog is potensieel 'n virtuele "stam" waar die blogger optree as "stamleier" en die gereelde lesers van die blog sy of haar "stamlede" is¹. Soos in die regte lewe het elke blogger sy ja-broers, hofnarre en teenstaanders. Wanneer verskillende blogs boonop vanweë tegnologiese ontwerp saamgegroepeer is (LitNet en Wordpress.com se bloggers blog byvoorbeeld meestal onafhanklik en grootliks onbewus van mekaar se bestaan), ontstaan ingewikkelde sosiale interaksies wat dikwels 'n effek op identiteitsvorming kan hê. Elke sisteem het sy eie unieke rolspelers, wat diskoerse en persepsies op unieke wyses beïnvloed. Uit die aard van die saak kom hierdie ingewikkeldhede nie in hierdie studie aan bod nie.

Vierdens is dit belangrik om daarop te let dat sommige blogs veel meer inskrywings as ander produseer. Indien een blogger 'n meerderheid inskrywings publiseer oor 'n betrokke onderwerp, kan dit resultate beïnvloed. Hoewel daar grootliks hiervoor gekompenseer is in hierdie studie met verteenwoordigende steekproewe, sal die inagneming van hierdie faktor beslis vrugte afwerp in verdere studies.

Laastens is dit belangrik om daarop te let dat bloggers vir die doel van

¹Sien Godin (2008).

hierdie studie as “intellektuele gelykes” beskou is. Onderskeid is nie getref tussen diegene wat in die regte lewe meer aansien geniet vir hul skryfwerk en diegene wat as amateurskrywers of dilletante geklassifiseer word nie. Die blogs van bekende figure, soos Dan Roodt, Koos Kombuis en Hennie van Deventer, is in die studie se korpus opgeneem, maar as gelykes hanteer saam met ’n diverse aantal individue. Die invloed wat sosiale statuur op die blogosfeer het – hetsy op meningsvorming of taalkundige vernuf – kan nog veel verder ondersoek word.

6.2.2 ’n Rykdom van data

Die relevansie van die Afrikaanse blogosfeer binne die breër konteks van ’n globale inligtingsrewolusie en die sosio-ekonomiese en politiese posisie van hedendaagse Afrikaners is moontlik groter as wat met die eerste oogopslag mag lyk. Indien Afrikaanse bloggers verteenwoordigend van die meerderheid Afrikaners is, dui hul woorde op ’n bevolkingsgroep wat bykans volledig afskeid geneem het van ’n nasionalistiese ideaal. Stemme in die Afrikaanse pers en elders wat oor iets soos ’n volkstaat bespiegel, dui dan heimlik op die wense van ’n sterwende minderheid. Of dit wel die geval is, is egter debateerbaar en vereis meer navorsing.

Dit tersyde is die Afrikaanse blogosfeer se grootste wins dat dit ’n ryk bron van taalkundige, antropologiese, sosiologiese, geskiedkundige en selfs teologiese data is wat wag om gepeil te word. Die vraag kan tereg gevra word hoekom ’n studie soos hierdie een onderneem is binne ’n departement Afrikaans en Nederlands. Die antwoord het nie soveel te make met die aard van die navorsing as ’n wens wat hierdie navorser koester nie: dat veral Afrikaanse taalkundiges hulself toenemend tot sosiale media vir navorsing sal wend. Filoloë, grammatici, sintaktikusse, leksikograwe en morfoloë wat data óf van meer gevestigde publikasies (soos koerante en tydskrifte) óf deur moeisame prosesse (soos onderhoude) insamel, het tans die geleentheid om ’n oorvloed vars, oomblik beskikbare data oor Afrikaners se skryfgewoontes en taalgebruike te bekom. Die blogosfeer bied moontlik die mees ongerepte rekord van ’n bepaalde groep Afrikaanssprekendes se geskrewe taalgebruik, omdat dit nie deur redaksionele hekke hoeft te vloei of beperk is tot die fisieke tydsebeperkinge van onderhoude nie.

Nuwe soorte data vereis nuwe gereedskap en 'n vars benadering tot die omgaan met tekste. Afrikaanse taalkundiges en rekenaartegnici sal (soos reeds by die Universiteit van Potchefstroom se Sentrum vir Tekstegnologie die geval is) kragte moet saamspan ten einde hierdie nuwe studie-areas suksesvol te betree.

6.2.3 God

Een van die opmerkende waarnemings van hierdie studie is dat Afrikaanse bloggers nie slegs besonder baie oor God skryf en hul godsbegrippe drasties in inhoud van mekaar verskil nie, maar dat hulle ook nie skroom om gereeld betoë daaroor op publieke platforms te hou nie. Verdere navorsing hieroor sal beslis interessante bevindinge tot gevolg hê wat besonder relevant mag wees vir veral die Antropologie, Sosiologie en Teologie. Studies in hierdie verband word sterk aangemoedig.

6.3 Afsluiting

Debatte wat dikwels in die Afrikaanse tradisionele media oor die posisie van die Afrikaner in Suid-Afrika en die taaldebat op Stellenbosch gepubliseer word, laat dit dikwels voorkom asof dié kwessies gewilde gesprekspunte onder Afrikaanssprekendes is. Tradisionele media bied egter nie 'n geheelbeeld nie: indien die blogs wat in hierdie studie aan bod kom 'n aanduiding is van die gemiddelde Afrikaanssprekende se belangstelling in hierdie onderwerpe, is die debatte niks meer as die herhaalde gesprekke van 'n handjievol rolspelers nie.

Hierdie studie was 'n poging om die Afrikaanse blogosfeer te fynkam vir tekens van Afrikanernasionalisme wat ooreenkom met dié wat in die twintigste eeu geheers het. Die resultaat is dat daar weinig te vinde is.

Bibliografie

- Abbate, J. 2000. *Inventing the Internet*. The MIT Press: Massachussets.
- Abrahm. 2009. God save the fuckin Queen. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: [blogs.litnet.co.za/abrham/
God-save-the-fuckin-Qeeun](http://blogs.litnet.co.za/abrham/God-save-the-fuckin-Qeeun)
- Adam, H. & Giliomee, H. 1979. *The rise and crisis of Afrikaner power*. Phillip: Kaastad.
- Afrikaansmytaal. 2008. 5 Dysent miljoen. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: [afrikaansmytaal.iblog.co.za/2008/04/08/
5-dysent-miljoen.htm](http://afrikaansmytaal.iblog.co.za/2008/04/08/5-dysent-miljoen.htm)
- Alberts, A. 1956. *Die Afrikaanse wêreldbeskowing*. A.A Balkema: Kaapstad / Amsterdam.
- Awerbuck, D. 2008. The spirit and the letter: Trauma, warblogs and the public sphere. Ph.D. verhandeling, University of Cape Town.
- Barnard, A. 2004. Wat is 'n afrikaner? Meningsartikel gepubliseer op Praag.org.
Beskikbaar by: <http://www.praag.org/opstelle76.htm>
- Bentham, J. 1995. *The Panopticon Writings*. Verso: Londen.
- Bert_Combrink. 2009. Sonder trots is jy fokol. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: [http://blogs.litnet.co.za/Bert_Combrink/
Sonder-trots-is-jy-fokol](http://blogs.litnet.co.za/Bert_Combrink/Sonder-trots-is-jy-fokol)
- Bigfoot. 2008. Geloftedag. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://bigfoot.iblog.co.za/2008/12/17/geloftedag/>

- Blood, R. 2003. Weblogs and journalism: Do they connect? *Nieman Reports*, Herfs:61–3.
- Brand, R. 2009. E-pos rakende agaat.
- Britannica, E. 2009. Blog (internet).
Beskikbaar by: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/869092/blog2>
- Brockstar. 2002. Blog timeline.
Beskikbaar by: http://www.blockstar.com/blog/blog_timeline.html
- Brown, S. 2009. The giant nerds of sumatra. *WIRED Magazine*, Mei:72.
- Burger, W. 2006. Deur 'n spieël in 'n raaisel : kennis van die self en die ander in agaat deur marlene van niekerk. *Tydskrif vir Taalonderrig*, 40:178–193.
- Cairncross, F. 2001. *The death of distance 2.0: How the communications revolution will change our lives*. Texere Publishing Limited: Londen.
- Carey, W. & Lienhard, J. (reds.). 2001. *Bibliographical dictionary of Christian Theologians*. Greenwood Press: Connecticut.
- Castells, M. 2000. *The Rise of the Network Society - Second Edition*. Blackwell Publishers: Oxford.
- Caxton, Publishers, C. & Limited, P. 2008. Unaudited results for the six months ended 31 desember 2008.
Beskikbaar by: <http://www.caxton.co.za/pages/downloads/AFSDec2008.pdf>
- Chomsky, N. & Herman, E. 2002. *Manufacturing Consent: The political economy of the mass media*. Pantheon Books: New York.
- Coetzee, A. 1936. *Die opkoms van die Afrikaanse kultuurgedagte aan die Rand, 1886-1936*. Afrikaans Pers: Johannesburg.
- Curran, J. & Seaton, J. 1991. *Power without responsibility: The press and broadcasting in Britain*. Routledge: London.

- Davies, R. 2009. *Afrikaners in the new South Africa: identity politics in a globalised economy*. Tauris Academic Studies: Londen.
- De Vries, F. 2008. Blogs in the mainstream media: An exploration of a code of ethical conduct for j-bloggers at *Die Burger* western cape. Thesis presented in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Philosophy (Journalism) at Stellenbosch University.
- DellieseDinge. 2008. Voortrekkers. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://delliesedinge.wordpress.com/2008/11/21/voortrekkers/>
- Dictionary.com. 2009. Blog.
Beskikbaar by: <http://dictionary.reference.com/browse/blog>
- Diederichs, N. 1936. *Nasionalisme as lewensbeskouing en sy verhouding tot Internasionalisme*. Nasionale Pers: Bloemfontein.
- Ditjiesndatjies. 2009. Louis Smuts. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://ditjiesndatjies.iblog.co.za/category/artikels/louis-smuts/>
- Dlanga, K. 2009. Old south african flag must be banned. *Thought Leader*.
Beskikbaar by: <http://www.thoughtleader.co.za/khayadlanga/2009/06/01/old-south-african-flag-must-be-banned/>
- Dopperina. 1000ste blogger.
Beskikbaar by: <http://blogs.litnet.co.za/dopperjoris/1000ste-blogger>
- Doringsensomsrose. 2008. Jakarandas op my voorstoep. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: doringsensomsrose.wordpress.com/2008/09/23/jakarandas-op-my-voorstoep
- Dry, P. 1984. Linkons klyntji : sy historiese agtergrond, sy ontstaan, sy betekenis vir ons kultuur. Meesters tesis, Universiteit van Suid-Afrika, 1939.
- Du Plessis, E. 1964. *'n Volk staan op*. Human & Roussea: Kaapstad Pretoria.

- Du Plessis, J. (red.). 1952. *President Kruger aan die woord*. SACUM Beperk: Bloemfontein.
- Du Toit, A. 1983. No chosen people: The myth of the calvinist origins of afrikaner nationalism and racial ideology. *The American Historical Review*, 88 No 4:920–952.
- Du Toit, A. 2005. (re)reading the narratives of political violence in south africa: Indigenous founding myths & frontier violence as discourse.
- Duskant. 2007*a*. Afrikaner Materiële Kultuur.(ture)snw., kômmen? (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://duskant.wordpress.com/2007/11/07/afrikaner-materiele-kultuurturesnw-kommin/>
- Duskant. 2007*b*. Pretoria vs Tshwane (Hoofstuk 21). (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: duskant.wordpress.com/2007/08/29/pretoria-vs-tshwane-hoofstuk-21.htm
- Duvenage, S. 19—. *Die humanisme as bedreiging van die Christelik-nasionale lewens- en wereldbeskouing van die Afrikaner*. Instituut vir Bevordering van Calvinisme: Potchefstroom.
- Eisenstein, E. 1980. *The Printing Press as an Agent of Change*. Cambridge University Press: Cambridge.
- EkkeDink. 2007. Geloftefees.
Beskikbaar by: ekkedink.wordpress.com/2007/12/10/geloftefees
- Encyclopedia.com. 2009. Blog.
Beskikbaar by: <http://www.encyclopedia.com/topic/blog.aspx>
- Farkas, M. 2007. *Social Software in Libraries: Building Collaboration, Communication, and Community Online*. Information Today Inc.:New Jersey.
- Fourie, J.v.N.D. 1946. Herlewing. *Die Kerkbode*, 9 Oktober:688–690.

- Fuch, C. 2009. Some reflections on manuel castells' book "communication power". *tripleC*, 7(1):94–108.
- Geloofsfontein. Beter dinge (Heb 11:40). (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: geloofsfontein.iblog.co.za/beter-dinge-heb1140
- Geloofsfontein. 2006. Jaco vra hoe lank terug het God die aarde gemaak. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: geloofsfontein.iblog.co.za/2006/10/04/jaco_vra_hoe_lank_terug_het_god_die_aard.htm
- Gilder, G. 1992. *Life after Television*. Norton: New York.
- Giliomee, H. 2004. *Die Afrikaners*. Tafelberg Uitgewers: Kaapstad.
- Godin, S. 2008. *Tribes*. Piatkus: Londen.
- Gouws, J. 1971. *Op die pad van ons taal : 'n beknopte oorsig van die geskiedenis van die Afrikaanse Taalbeweging (Vierde druk)*. Afrikaans Pers: Johannesburg.
- Graham, D. & Thompson, A. 2004. *Theorizing Nationalism*. Palgrave Macmillan: Basingstoke.
- Griet13. 2008. 100 Ekke. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za/griet13/100-ekke
- Grobbelaar, J. 1998. Afrikaner nationalism: The end of a dream? *Social Identities*, October, Volume 4, Uitgawe 3:385–398.
- Grundlingh, A. Class, culture and afrikaner nationalism. Lesing.
- Grundlingh, A. 2005. *South Africa's 1940's: Worlds of Possibilities*, hoofstuk Chapter Nine: The politics of the past and of popular pursuits in the construction of everyday afrikaner nationalism., bladsye 192–211. ABC Press, Eppington: Cape Town.
- Grundlingh, A. 2008. "are we afrikaners getting too rich?" cornucopia and change in afrikanerdom in the 1960's. *Journal of Historical Sociology*, 21 No. 2/3 Junie/September:143–165.

- Hall, S. 1996. *Modernity: an introduction to modern societies*. Blackwell Publishing: Massachusetts.
- HansJurgens. 2009. Stimulusrespons. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za/hansjurgens/Stimulusrespons
- Hassan, R. 2008. *The Information Society: Cyber Dreams and Digital Nightmares*. Polity Press: Cambridge.
- Katrina. 2009. Vriese. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za/katrina/Vriese
- Kedourie, E. 1960. *Nationalism (Fourth, Expanded Edition)*. Blackwell Publishers: Massachusetts.
- Klinenberg, E. 2005. Cultural production in a digital age. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 597 (Januarie):48–64.
- Klopper, A. 2008. Die opkoms van afrikaanse rock en die literêre status van lirieke, met spesifieke verwysing na fokofpolisiekar. Meesters tesis, University of Stellenbosch.
- KobusVictor. 2008. Angus Buchan. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://blogs.litnet.co.za/kobusvictor/ANGUS-BUCHAN>
- Kotzé, D. 1969. *Nasionalisme: 'n vergelykende studie*. Tafelberg Uitgewers: Kaapstad.
- Letteratuur. 2009. Oor pyn. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://letteratuur.wordpress.com/2009/08/24/oor-pyn/>
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S. & Grant, I. Kelly, K. 2003. *New Media: A Critical Introduction*. Routledge: London.
- Luka2. 2009. Lees eerder die Wonder maar net..as die vorige..ene.. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://blogs.litnet.co.za//LUKA2/Lees-eerder-die-Wonder-maar-netas-die-vorigeene>

- Maas, D. 2007. Die deon maas blad. *Rapport*.
Beskikbaar by: http://jv.news24.com//Rapport/Rubrieke/0,752-801_2214403,00.html
- Makhanya, S. 2007. Twisted news on negative blog riles sa media. *Witness*, 17 Maart:17.
- Malan, D. 1915. Aan allen, die ons volk liefhebben. *De Burger*, 26 Julie.
- McClintock, A., Mufti, A., Shohat, E. & Collective, S.T. 1997. *Dangerous liaisons: gender, nation, and postcolonial perspectives*. University of Minnesota Press: Minnesota.
- McGrath, A. 1993. *The Blackwell encyclopedia of modern Christian thought*. Blackwell Publishers: Oxford.
- Melkboer. 2009. Gedagte vir die dag. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za//melkboer/Gedagte-vir-die-dag-20-07-2009.htm
- Meyer, P. 1954. *Nog nie die einde nie*. A.A Balkema: Kaapstad / Amsterdam.
- Mjmo. 2008. Praat die taal. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za/mjmo/Praat-die-taal
- Mochiko, T. 2008. Naspers plans to slash costs to the bone. *Business Report*, November 27.
Beskikbaar by: <http://www.busrep.co.za/index.php?fArticleId=4733053&fSectionId=563&fSetId=662>
- Moodie, T. 1975. *The rise of Afrikanerdom : power, apartheid, and the Afrikaner civil religion*. University of California Press: Berkeley, California.
- Muller, C. 1990. *Sonop in die Suide*. Nasionale Boekhandel Bpk: Kaapstad.
- Nag_Hinks. 2009. My brief in die laaste Insig. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za/Naghings_24/My-brief-in-die-laaste-Insig

- Newmarch, J. 2009. South africa: Avusa profit surprises investors.
Beskikbaar by: <http://allafrica.com/stories/200906260726.html>
- Nielsen. 2009. Global adspend down 7
Beskikbaar by: http://en-us.nielsen.com/main/news/news_releases/2009/julie/Global_AdView_-_Global_Adspend_down_7__in_Q1_2009
- Nuwebegin. 2009. Braaidag. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: nuwebegin.wordpress.com/2009/09/25/braaidag.htm
- O' Meara, D. 1983. *Volkskapitalisme : class, capital and ideology in the development of Afrikaner nationalism, 1934-1948*. Raven: Johannesburg.
- O' Meara, D. 1996. *Forty Lost Years*. Ohio University Press.
- O Reilly, T. 2009. Whispers around town. *Financial Mail*, 23 Januarie:22.
- Oopkop. 2007. Afrikaner – Afrikaan – Suid-Afrikaner – Sadam – Dood. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://oopkop.wordpress.com/2007/01/06/afrikaner-afrikaan-suid-afrikaner/>
- Papegaaislaai. 2009a. Alweer daai bees. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za/Papegaaislaai/Alweer-daa-bees
- Papegaaislaai. 2009b. Nog 'n stukkie bees. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://blogs.litnet.co.za/Papegaaislaai/Nog-n-stukkie-bees>
- patriot-Vereniging vir Afrikaanse Teksuitgawes van die S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns., D. (red.). 1975. *Afrikaanse gedigte : eerste versameling : 'n faksimile-weergawe van die oorspronklike uitgawe, 1878*. Human & Rousseau: Kaapstad.
- Peires, J. 1989. *The dead will arise: Nongqawuse and the great Xhosa cattle-killing movement*. Indiana University Press: Indiana.
- Pienaar, S. & Scholtz, J. (reds.). 1964. *Glo in u volk! Dr. D.F. Malan as redenaar 1908-1954*. Tafelberg-Uitgewers.

- PienkZuit. 2006. Proudly south african white afrikaner male matie wilgenhoffer wp supporter. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: pienkzuit.wordpress.com/2006/07/04/proudly-south-african-white-afrikaner-male-matie-wilgenhoffer-wp-supporter
- Pretorius, S. 2009. E-pos rakende afrigatortatistieke.
- Pérez-Peña, R. 2009. Newspaper ad revenue could fall as much as 30% *The New York Times (New York Edition)*, 15 April:B3.
- Prinsloo, L. & Visagie, A. 2009. Grondbesit in 'n postkoloniale plaasroman: Marlene van niekerk se agaats. *Journal of Literary Studies*, 25 / 3:72–89.
- Rabie, C.D. 1921. Hoe de herleving te worcester in 1860 begon. *De Kerkbode*, 3 Maart:235–236.
- Rabie, J. 1960. *Die evolusie van nasionalisme: Beskouings oor die krisis van nasionalisme in die huidige oorgangstydperk tot 'n wêreldstaat*. Mishoringpers: Kaapstad.
- Rabinovitz, L. & Geil, A. 2004. *Memory Bytes: History, Technology and Digital Culture*. Duke University Press: North Carolina.
- Rees, F. 2005. *Johannes Gutenberg: Inventor of the Printing Press*. Compass Point Books: Minneapolis.
- Richards, J. 1989. With henty to africa. *Imperialism and juvenile literature*, bladsye 72–106.
- Roodt. 2009. 14 Augustus: ná 134 jaar word Afrikaans weer onderdruk. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://roodt.org/?p=90>
- RosalindFranklin. 2008. Hou koers. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://rosalindfranklin.wordpress.com/2008/06/06/hou-koers/>
- Rose, F. 2007. The life cycle of a blog post, from servers to spiders to suits – to you.

Beskikbaar by: http://www.wired.com/special_multimedia/2008/ff_secretlife_1602

Saha, C. & Carr, T. (reds.). 2001. *Religious fundamentalism in developing countries*. Greenwood Press: Connecticut.

SAMaleProstitute. 2007. Lawyers representing simon grindrod reached out of court settlement.

Beskikbaar by: <http://samaleprostitute.wordpress.com/2007/06/11/4th-augustus-2007/>

Scholtz, G. & D 'Assonville, V. 1967. *Die betekenis en boodskap van die jaar 1966 vir die Calvinistiese Afrikaner*. Instituut vir Bevordering van Calvinisme: Potchefstroom.

Shih, C. 2009. *Tapping Online Social Networks to Build Better Products*. Prentice Hall PTR: Indiana.

Shirky, C. 2002. Weblogs and the mass amateurization of publishing.

Beskikbaar by: http://www.shirky.com/writings/weblogs_publishing.html

Shirky, C. 2008a. Gin, television and social surplus.

Beskikbaar by: <http://www.shirky.com/herecomeseverybody/2008/04/looking-for-the-mouse.html>

Shirky, C. 2008b. *Here comes everybody: How change happens when people come together*. Penguin Books: Londen.

Shirky, C. 2009. Newspapers and thinking the unthinkable.

Beskikbaar by: <http://www.shirky.com/weblog/2009/03/newspapers-and-thinking-the-unthinkable/>

Slabbert, F. 1985. *The Last White Parliament*. Jonathan Ball Publishers, Hans Strydom Publishers: Johannesburg.

Solomon, G. & Schrum, L. 2007. *Web 2.0: New Tools, New Schools*. International Society for Technology in Education.

Statistics, I.U. 2009. Internet usage statistics 2009.

Beskikbaar by: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Stopforth, M. 2008. Blogging grows up. *Citizien*, 4 April:13.

Swart, M. 2009. Twee afrikaanse romans in engels: n ondersoek na die werkswyses van literêre vertalers. Meesters tesis, Universiteit Stellenbosch.

Swarts, J. 2007a. Blogs as anonieme selfskrywing. Ongepubliseerde Honneursopstel.

Swarts, J. 2007b. Pasteie en die sin van afrikaanse blogging.

Beskikbaar by: <http://gormendizer.co.za/2007/10/28/pasteie-en-die-sin-van-afrikaanse-blogging/s>

Technology, N.I.F. & Education, L. 2009. Blog census.

Beskikbaar by: <http://www.knowledgesearch.org/census/>

Thakali, T. 2008. No whitewashing the past on blog. *Pretoria News*, 15 Maart:2.

TigressCap. 2008. Alles en niks. (Toegang: 14 September 2009).

Beskikbaar by: <http://blogs.litnet.co.za/tigresscap/Alles-en-niks>

Toffler, A. 1981. *The Third Wave*. Pan Book Ltd: Londen.

VAKTAP. 2009. God Straf Joost vir sy Onsedelikheid. (Toegang: 14 September 2009).

Beskikbaar by: blogs.litnet.co.za/VAKTAP/God-straft-Joost-vir-sy-onsedelikheid

Van Jaarsveld, F. 1981. *Wie en wat is die Afrikaner?* Tafelberg Uitgewers: Kaapstad.

Van Niekerk, M. 2004. *Agaat*. Kaapstad : Tafelberg.

Visser. 2005. Urbanization and afrikaner class formation: The mine worker's union and the search for a cultural identity. *African Urban Spaces in Historical Perspective* (red. Salm, SJ and Falola, T.).

- Vosloo, T. 1982. Die redakteur - kaptein van die skip. *Joernalistiek vandag*.
- Vullisblikke. 2009. About. (Toegang: 14 September 2009).
Beskikbaar by: <http://vullisblikke.wordpress.com/about/>
- W3. 2009a. Who's who at the world wide web consortium...
Beskikbaar by: <http://www.w3.org/People/all>
- W3. 2009b. World wide web.
Beskikbaar by: <http://www.w3.org/People/Berners-Lee/WorldWideWeb.html>
- Wigley, M. 2006. Network fever. *New and Old Media: A History and Theory Reader*, bladsye 375–398.
- Wikipedia. 2009a. Andrew sullivan.
Beskikbaar by: http://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Sullivan
- Wikipedia. 2009b. Blog.
Beskikbaar by: <http://en.wikipedia.org/wiki/Blog>
- Wikipedia. 2009c. History of blogging timeline.
Beskikbaar by: http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_blogging_timeline
- Wikipedia. 2009d. Instapundit.
Beskikbaar by: <http://en.wikipedia.org/wiki/Instapundit>
- Wikipedia. 2009e. Joseph wapner.
Beskikbaar by: http://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Wapner
- Wikipedia. 2009f. Louis rukeyser.
Beskikbaar by: http://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Wapner
- Wikipedia. 2009g. The phil donahue show.
Beskikbaar by: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Phil_Donahue_Show
- Wikipedia. 2009h. Technorati.
Beskikbaar by: <http://en.wikipedia.org/wiki/Technorati>

Wikipedia. 2009*i*. Web 2.0.

Beskikbaar by: http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0

WindpompeVygies. 2009. Kowee – O wee! (Toegang: 14 September 2009).

Beskikbaar by: windpompevygies.wordpress.com/2009/04/23/kowee-o-wee

Young, C. 2001. Nationalism and ethnic conflict in africa. In *Understanding Nationalism*. Blackwell Publishers: Massachusetts.

Addendum A – Korpus

007meisie.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/klaseblok	blogs.litnet.co.za/Wyse
108dae.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/Kleinmond	blogs.litnet.co.za/yaarik
1976.iblog.co.za	blogs.litnet.co.za/knormoer	blogs.litnet.co.za/ylm
4cousins.blatt.co.za	blogs.litnet.co.za/kobusvictor	blogs.litnet.co.za/ysprins
acapewedding.iblog.co.za	blogs.litnet.co.za/koeitjies-kalfies	blogs.litnet.co.za/zephur
affiulasi.blatt.co.za	blogs.litnet.co.za/komplexi	blogs.litnet.co.za/zesfonteinplot
afrikaans.be	blogs.litnet.co.za/Konyntjie	blogs.litnet.co.za/zx
afrikaansmytaal.iblog.co.za	blogs.litnet.co.za/kookpunt	blouoog.wordpress.com
afrikaansrock.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/KOOS	boends.wordpress.com
aikona.blogspot.com	blogs.litnet.co.za/koosblaar	boerestront.wordpress.com
alleman.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/kooskombuis	boerinballingskap.wordpress.com
altaj.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/korea	boervrou.wordpress.com
anderkant.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/kranksinnig	bordercollicrazygirl.blogspot.com
andrepraat.iblog.co.za	blogs.litnet.co.za/kronieke	boskakkersc.wordpress.com
angelthanking.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/krotoa44	bosparra.com
annderster.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/krulkopkind	bosveldbitch.iblog.co.za
anneliesemostert.blogspot.com	blogs.litnet.co.za/kunstenaar	brandnetel.wordpress.com
annerkant.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/kwaskiddies	b-skaalstories.iblog.co.za
anoesjka.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/Landuit	carakind.wordpress.com
anomonder.iblog.co.za	blogs.litnet.co.za/lappasait	cebella.wordpress.com
attie.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/Latina	chessaleeinlondon.wordpress.com
attieheunis.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/Latrina	ciska.iblog.co.za
barnabraf.iblog.co.za	blogs.litnet.co.za/launch	corlivandermerwe.wordpress.com
benvd.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/lekkersoeek	craigieboy.wordpress.com
bierchat.blogspot.com	blogs.litnet.co.za/leonjordan	cutestecute.wordpress.com
bigfoot.iblog.co.za	blogs.litnet.co.za/Liani.Mare	darkstream.iblog.co.za
blixemseblog.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/Liedjie	delliekos.wordpress.com
blogbb.wordpress.com	blogs.litnet.co.za/Lienks	delliesedinge.wordpress.com
bloggenootvdm.blogspot.com	blogs.litnet.co.za/LieweLettie	demoerin.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/_35	blogs.litnet.co.za/lisabeth	denaaktepriester.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/_39	blogs.litnet.co.za/lokiAfrique	deon.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/landonly	blogs.litnet.co.za/lompies	dewaldlouw.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/2devrou	blogs.litnet.co.za/loner	dieandervrou.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/aardsmoeder	blogs.litnet.co.za/Loppie	dielwoord.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/abimo	blogs.litnet.co.za/Lou	die-werf.co.za
blogs.litnet.co.za/abrham	blogs.litnet.co.za/louf	ditjiesndatjies.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/ACER123	blogs.litnet.co.za/louisna	dlagrange.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/adlib	blogs.litnet.co.za/loula22	dmario.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/adup	blogs.litnet.co.za/lucasmaree	doringsensomsrose.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/afrikanerbul	blogs.litnet.co.za/ludibotha	dreamlimpopo.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/aixo	blogs.litnet.co.za/ludwig	duskant.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/alintvelt	blogs.litnet.co.za/LUKA2	edengirl.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/alispuy	blogs.litnet.co.za/m.maas123	eelt.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/allawereld	blogs.litnet.co.za/maangodin	eindelosereis.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/amandalombaard	blogs.litnet.co.za/MadamBitterbek	einde-september.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/AmiaLee	blogs.litnet.co.za/magdabarnard	ek1234.blatt.co.za
blogs.litnet.co.za/anderboerseun	blogs.litnet.co.za/mags	ekkedink.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/anderkant	blogs.litnet.co.za/makado	elizca.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/andre.esterhuizen	blogs.litnet.co.za/makwassie	emiljung.co.za
blogs.litnet.co.za/andrekirstein	blogs.litnet.co.za/mama	enchanted.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/anet.heine	blogs.litnet.co.za/MammaSkaap	flippiefanus.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/annamalan	blogs.litnet.co.za/mandiebas	fluitjiesriet.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/annamel	blogs.litnet.co.za/maninblack	fredboshoff.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/AnnaVier	blogs.litnet.co.za/mapstieks	geloofsfonteine.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/anneli	blogs.litnet.co.za/mar123	gelowigenondersoekend.wordpress.com

blogs.litnet.co.za/ansophie	blogs.litnet.co.za/MarieHeese	gerritmaritzmatrieks1989.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/AntieStenie	blogs.litnet.co.za/Marisa123	gertv8.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Antoinette2008	blogs.litnet.co.za/maryke-anne	girlvandiesuburbs.co.za
blogs.litnet.co.za/antoinettelouw	blogs.litnet.co.za/marymompel	gpcis.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/antonb	blogs.litnet.co.za/maverick	groenvingers.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/Aproqueen	blogs.litnet.co.za/mavm	henriska.com/blog
blogs.litnet.co.za/ariana	blogs.litnet.co.za/meerkat746	ickk.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/asjymaarweet	blogs.litnet.co.za/meesteres	ietsvanalles.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Babbels	blogs.litnet.co.za/melkboer	illuminierend.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Beatri	blogs.litnet.co.za/metanoia	impetuspe.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Bert_Combrink	blogs.litnet.co.za/mianagtegaal	inderdaad.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Berwick	blogs.litnet.co.za/michellabella	indigoblog.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/bierman	blogs.litnet.co.za/minkywoo	ingridventer.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/birdie	blogs.litnet.co.za/minus	insideofatwistedmind.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/blackeyeduszie	blogs.litnet.co.za/mishoopphoender	jahoe.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/blighty	blogs.litnet.co.za/misstryst	jan3.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/blinkstefaans	blogs.litnet.co.za/mjmo	janandmiekie.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/blogtril	blogs.litnet.co.za/MMleR	jeven.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/blondeabrham	blogs.litnet.co.za/moeilikheid	joanns.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/blondhoney	blogs.litnet.co.za/MOMMY	johnbrandow.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/bloubulblou	blogs.litnet.co.za/Mondkatjie	jomana.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/bloukaap	blogs.litnet.co.za/monicahaddad	joseph1968.blat.co.za
blogs.litnet.co.za/boerenoi	blogs.litnet.co.za/MrMin	juffer.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/boerseun1	blogs.litnet.co.za/murphmuurprop	kaalvoetinireen.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/bongusto	blogs.litnet.co.za/murphyslaw	kaalvoetmerke.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/bonty	blogs.litnet.co.za/MyBestFriend	kaalvoetsejoernale.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/boom	blogs.litnet.co.za/mygedagtes1	kameelland.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/boomblaartjie	blogs.litnet.co.za/mypad	kaneelsuiker.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/boomhuisie	blogs.litnet.co.za/mypassions	kasterolie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/boran	blogs.litnet.co.za/MyseBlog	kayla.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/borrels	blogs.litnet.co.za/Naghings_24	kekkel.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Breinboks	blogs.litnet.co.za/nastergal	kilamahali.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/bruinblok	blogs.litnet.co.za/Neander	kinekansel.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/Buksburger	blogs.litnet.co.za/Neffertiti	kinekansel.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Bushmaiden	blogs.litnet.co.za/neirac	klaradyn.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/Butterflyheart	blogs.litnet.co.za/Nellie_sake24	klaseblok.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/calitzam	blogs.litnet.co.za/neree	kloppertjie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/carinadiederickshugo	blogs.litnet.co.za/netima	koffietyd.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/CarlaBotha	blogs.litnet.co.za/nicolaas2	kommentaar.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/catch22	blogs.litnet.co.za/nutty	koningcoenie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Cecile_sake24	blogs.litnet.co.za/octogenarian	korale.blat.co.za
blogs.litnet.co.za/Cerneels	blogs.litnet.co.za/onderdievel	kroeg.co.za
blogs.litnet.co.za/charlotte	blogs.litnet.co.za/OneLord	kruppelkriekkie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Charlsiebun	blogs.litnet.co.za/oomjan	kyker2.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/che892000	blogs.litnet.co.za/ou-sus	labmuis.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/ChitChat	blogs.litnet.co.za/outop	lamsak.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/chom	blogs.litnet.co.za/paargedagtes	lanaba.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/chrisabblog	blogs.litnet.co.za/palaminio	leane1.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/christovanstaden	blogs.litnet.co.za/Palio	leo.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/chrisvandermerwe	blogs.litnet.co.za/pandapoefie	lespirit.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/chriswait	blogs.litnet.co.za/paparra	letteratuur.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/coenraadbezuidenhout	blogs.litnet.co.za/Papegaaislaai	lewegewer.com
blogs.litnet.co.za/cornuto	blogs.litnet.co.za/pasella	li3zel.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Crazee	blogs.litnet.co.za/patiele	ligdiesluiser.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/crito	blogs.litnet.co.za/paulkloppers	liminaal.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Daan_sake24	blogs.litnet.co.za/peacekeeper	lornabrink.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/DallaSePa	blogs.litnet.co.za/peculiarlyodd	louisal23.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/DaMario	blogs.litnet.co.za/Peetrofski	louisfivaz.co.za
blogs.litnet.co.za/delacroix	blogs.litnet.co.za/penkop	luigiblog.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/deltadoed	blogs.litnet.co.za/perskepit	lxding.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/deon69	blogs.litnet.co.za/petrusapap	maankind.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/DeViL010	blogs.litnet.co.za/phatlouis	madcowmania.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/dieargentyn	blogs.litnet.co.za/philvr	maggie.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/diefotoman	blogs.litnet.co.za/PienkPram	maksideem.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/diegestorwesoldaat	blogs.litnet.co.za/pietparaatpraat	mariaan.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/dinkweer	blogs.litnet.co.za/pietpiecasso	martinbrown.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/DiskantEmaus	blogs.litnet.co.za/pixieoftheforest	matewis.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/dismylewe	blogs.litnet.co.za/pollie1	mavismofekeng.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Distracted	blogs.litnet.co.za/poppiekreer	meermin.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/djysie	blogs.litnet.co.za/potevan_24	mengelmoes.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/DK1	blogs.litnet.co.za/PPM	merriemuis.wordpress.com

blogs.litnet.co.za/DonkerNag	blogs.litnet.co.za/ramblings2	metamens.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/dopperjoris	blogs.litnet.co.za/Rambolina	mielameraaiofpmuis.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/doringrosie16	blogs.litnet.co.za/randkyker	mielie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Douwe	blogs.litnet.co.za/rbraasch	miyacrafford.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/DroomKind	blogs.litnet.co.za/rbrtwntzl	mnmuller.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/dubbelendwars	blogs.litnet.co.za/reds	mockajava.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/duracell	blogs.litnet.co.za/rethabloemseblog	mooigoed.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/eben	blogs.litnet.co.za/rioolrot	moshpit.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Ebeth_annie	blogs.litnet.co.za/rjk	moukissie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/edutech	blogs.litnet.co.za/rjvanderberg	mtweazl.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/eiewys-gekkigheid	blogs.litnet.co.za/roelfie	murphmuurprop.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/eksek	blogs.litnet.co.za/rooiwol	myblog.blat.co.za
blogs.litnet.co.za/elana.wiese	blogs.litnet.co.za/rosa0	myfinans.blat.co.za
blogs.litnet.co.za/Elma_sake24	blogs.litnet.co.za/rosa02	myhoekie.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/ElmarieSmit	blogs.litnet.co.za/Rosiemaryn	myhoekie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Engela	blogs.litnet.co.za/rykiemarlet	mykopop.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Etikettie	blogs.litnet.co.za/saal13	myleweiskuns.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/evilskeletor	blogs.litnet.co.za/sandi6	mynederigepogings.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/ezile	blogs.litnet.co.za/Sanseveria	mysemusings.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/fairybloom	blogs.litnet.co.za/sappho	naomiseblog.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/FAK	blogs.litnet.co.za/Sara.Marais	nathan.blat.co.za
blogs.litnet.co.za/fanie	blogs.litnet.co.za/seepsteen	nethier.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/fanjan	blogs.litnet.co.za/showbizzlizz	netjane.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/fatjournalist	blogs.litnet.co.za/Silwermaan	netmyne.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/fatsoen	blogs.litnet.co.za/Simss	neykie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/fayette	blogs.litnet.co.za/skaapdonsie	ngkmlkbos.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/feeks	blogs.litnet.co.za/skadu	ngkzn.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/feesflerrie	blogs.litnet.co.za/skaduwees	nicopotgietter.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Ferdi_sake24	blogs.litnet.co.za/skilpad6	nuwebegin.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Ffion	blogs.litnet.co.za/skitter	onderdiemaanensterre.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/flapoor	blogs.litnet.co.za/skophulmaai	oomkalie.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/fortwood	blogs.litnet.co.za/skurwesan	oopkop.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/FranTheMan	blogs.litnet.co.za/smartassblond	oordenking.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/freedom	blogs.litnet.co.za/soepelsarel	opmymanier.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Funkychicken	blogs.litnet.co.za/sofi	opreisdeurdielewe.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/fvw1	blogs.litnet.co.za/sonkind	oubaas.com
blogs.litnet.co.za/Galgtou	blogs.litnet.co.za/Sparklefly	parkes1.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Gemini13	blogs.litnet.co.za/Spijker_24	parraseblog.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/gerritbrand	blogs.litnet.co.za/spititout	paulac.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Gesinspel	blogs.litnet.co.za/spontaneous	pienkzuit.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/getoutofmyway	blogs.litnet.co.za/spooky	pienkzuit.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/GG	blogs.litnet.co.za/sprokie	piesangverkoper.co.za
blogs.litnet.co.za/Ghaap	blogs.litnet.co.za/stbnooi	pitkos.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/Gharki	blogs.litnet.co.za/StellenSmit	plaasjuppie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/ginger	blogs.litnet.co.za/stevensteyn79	poembalanie.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/gjccoetsee	blogs.litnet.co.za/stof2	pokkeljonsi.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Gladdebande	blogs.litnet.co.za/stories	rantjiesgogga.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/godfatha	blogs.litnet.co.za/stormx	realmkeepersbox.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/goldenblackfish	blogs.litnet.co.za/suikerklont	rebecca.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/grasie	blogs.litnet.co.za/Sumanda	resensies.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/griet13	blogs.litnet.co.za/SunshineCatcher	rianabrand.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/grif	blogs.litnet.co.za/sureslim	rickydeedooda.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/groen	blogs.litnet.co.za/swaanspan	riviersonderend.net
blogs.litnet.co.za/grondboon	blogs.litnet.co.za/swaargewig	rondloper.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/Grondpad	blogs.litnet.co.za/tatjana	rondloper.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/grootword	blogs.litnet.co.za/teeerlik	roodt.org
blogs.litnet.co.za/GSS_24	blogs.litnet.co.za/thepanicroom	rosalindfranklin.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/gucci	blogs.litnet.co.za/therina	ryloper.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/hacjones	blogs.litnet.co.za/things	sandlanders.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/Hallodaar	blogs.litnet.co.za/Thinus_Reken	semisoet.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/hansjurgens	blogs.litnet.co.za/Tiens	silver.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/H-A-T	blogs.litnet.co.za/tigresscap	silvertontotdnmead.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/hbraasch	blogs.litnet.co.za/Tina	sisitv.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/heartliving	blogs.litnet.co.za/tishza	skakerings.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Hecate	blogs.litnet.co.za/Tolstoy	skalkskryf.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/hestercoetsee123	blogs.litnet.co.za/torquetalk	skemerdonker.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/hippieheart	blogs.litnet.co.za/towerstof	skoor.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/hjaernan	blogs.litnet.co.za/Trakie	skoorkos.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/houoprook	blogs.litnet.co.za/Travelcookie	snotblock.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/hvandeenter	blogs.litnet.co.za/Trollie	sonkind.co.za
blogs.litnet.co.za/icysparx	blogs.litnet.co.za/tronks	spinnerak.wordpress.com

blogs.litnet.co.za/iflovecametous	blogs.litnet.co.za/VAKTAP	spooklag.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/igiebieg	blogs.litnet.co.za/vannermerwe	staalhamburger.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/ignoramus	blogs.litnet.co.za/varkboer	standerband.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/inkpot	blogs.litnet.co.za/varkoor	stefanilani.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/intrigant	blogs.litnet.co.za/varkplaas	stillerunaway.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/izak	blogs.litnet.co.za/veldkornet	stoei.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/jackel	blogs.litnet.co.za/veralda	surrogate-mom.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Jacobus43	blogs.litnet.co.za/verhale	swart.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/jacoviljoen126	blogs.litnet.co.za/vetweet	sybiosis.blatt.co.za
blogs.litnet.co.za/jacquespretorius	blogs.litnet.co.za/Viky	tekkies.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/jadedlady	blogs.litnet.co.za/VirMyLiefing	teoatup.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/James_sake24	blogs.litnet.co.za/Viswyf	thasia1.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/jana	blogs.litnet.co.za/vivadiva	tiaan.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/jankemelanke	blogs.litnet.co.za/voortrekkermon	tigers4lily.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Janklaas	blogs.litnet.co.za/Vormdragtig	time2heal.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/jeeper	blogs.litnet.co.za/vormpies	toksies.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Jester	blogs.litnet.co.za/voue	troetel.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/jex	blogs.litnet.co.za/VozSola	tussen-die-duine.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/jo10	blogs.litnet.co.za/Vroueslaner	tweetingkind.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Joanita_sake24	blogs.litnet.co.za/vroumens	twinmom.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Jochie	blogs.litnet.co.za/vuurklip	vermiculture.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Jodo	blogs.litnet.co.za/vygie	verslanking.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Johan_sake24	blogs.litnet.co.za/watergat	vetseun.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/johrne	blogs.litnet.co.za/waterverv	vierseisoene.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/jr_hewing	blogs.litnet.co.za/weafza	violet.blatt.co.za
blogs.litnet.co.za/juditherasmus	blogs.litnet.co.za/weetnet	vissersvrou.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/juffrou29	blogs.litnet.co.za/wendyglanninger	voetstoots.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/JWinAus	blogs.litnet.co.za/Wiele	vrymy.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/kaalvoet-kind	blogs.litnet.co.za/Wikkelspies	vullisblikke.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/kammakazi	blogs.litnet.co.za/wille_mien	vuurslag.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Kantelson	blogs.litnet.co.za/willewillemien	waterwiel.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Kareedouw	blogs.litnet.co.za/WillieBlogNie	werfetter.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/karoodonkie	blogs.litnet.co.za/windninf	wevebeenblessed.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/katrina	blogs.litnet.co.za/wipwaentjie	whatreallymatters.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/kekkelbek	blogs.litnet.co.za/woefels	wiegeom.blogspot.com
blogs.litnet.co.za/kerneelsie	blogs.litnet.co.za/woestynland	wiesjoupappa.iblog.co.za
blogs.litnet.co.za/keurvandieverhoog	blogs.litnet.co.za/wolfiem	williewerkie.com
blogs.litnet.co.za/Kiestand	blogs.litnet.co.za/Wolletjies	windpompevygies.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/kindereskapades	blogs.litnet.co.za/wonderman	witperd.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/kiracoyne	blogs.litnet.co.za/worsboom	wurmblikkie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/Kites1	blogs.litnet.co.za/Wortel_sake24	wynvliegiblog.co.za
blogs.litnet.co.za/Kitterkat	blogs.litnet.co.za/wouterdiewonderman	yollie.wordpress.com
blogs.litnet.co.za/kittyhello2	blogs.litnet.co.za/wynblog	zandie.wordpress.com
	blogs.litnet.co.za/wynkatryn	zee3.wordpress.com

blogs.litnet.co.za/hierendaarditendatietsvanalssusenso

Addendum B – Skraap.net

Sensus-antwoorde

Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Dit hang af wat jy daarmee bedoel
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	In die algemeen seker iemand wat wit is en Afrikaans praat?
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja, maar wel voorwaardelik. Van sommige definisies distansieer ek my.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Afrikaans-sprekende persoon van Suid-Afrikaanse herkoms. Daarbenewens: Gemengde wortels in die voorsate! (As my hele familie dus van Duitse herkoms is, maar nou vir so 3 generasies hier woon, tel dit dus nie. As my hele familie van Xhosa herkoms is, tel dit ook nie.)
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	verseker
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Om afrikaans te praat, in Afrika te woon,
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Beslis
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ARIKAANS praat, skryf en lees :) as eerste taal
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja, maar net as een van baie ander woorde. Ek is 'n Afrikaner, maar Afrikanerskap is nie wat my definieer nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Uit Afrika, Afrikaanstalig, van Afrikaanse ouers. Soms bietjie meer, gewoonlik veel minder.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	'n Kind van Afrika
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ahem.... Ja?
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ek is 'n Afrikaner as gevolg van my moedertaal... maar ek sou dink ek val nie in die stereotipiese Afrikaner groepie nie... Eintlikhou ek nie van die term nie...
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	JA
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Afrikaner hou vir my verband met my taal. Ek's egter eerstens 'n Suid-Afrikaner en dan 'n Afrikaner.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Dit gaan wesenlik verskil van jou spesifieke oogpunt tot die volgende, en nie eers te praat van die semantiek wat enigiets van 'n blom, 'n beesras, Afrika-bewoner of Afrikaanssprekende kan insluit. Ek sien myself as beide (natuurlik die blom en beesras uitgesluit). Ek is 'n Afrikaanssprekende inwoner van Afrika. Suid-Afrika seker meer spesifiek.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Blanke, afrikaans sprekende, boorling van Suid-afrika
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	JA

Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek is gebore in Suid-Afrika wat beteken dat ek niks anders as 'n Afrikaner kan wees nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	'n Lid van die Afrikaanssprekende bevolking met 'n Wes-Europese herkoms. Die Afrikaner groep is huidiglik baie verdeeld, omdat 'n groot persentasie daarvan nie wil assosieer met sy sosio-historiese konteks nie. Klassifikasie is moeilik, omdat daar nie na net een etniese en kulturele oorsprong kan verwys word nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat in Afrika gebore is, wat sonaangedrewe is, wat die kontinent liefhet en sou wou beskerm, wie se are bruis met eeue se veekleurige bloed en 'n oerkennis van woede en oorlewing... en nie daarvan probeer ontvlug nie, maar trots sy/haar assegaai poets:- wat die assegaai ook mag wees. En iemand wat nie gril vir grond en ril vir tromme nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ek is Afrikaans, gebore, groot geword en wonend in Afrika, so, ek neem so aan, ja.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek assosieer met sekere kultuurgoedere van die Afrikaner soos taal, geskiedenis en tradisies.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Natuurlik!
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek is in Suid-Afrika gebore, aan die eindpunt van Afrika. Suid-Afrika is my land, Afrika my kontinent, Afrikaans my taal.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	'n Mens wat wat dink hulle is verhewe bo ander omdat hulle Afrikaans praat, wit is en 'n protestant is.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek bly in Suid-Afrika, lees en skryf in Afrikaans en praat Afrikaans (meestal).
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Om afrikaans te praat en uit te leef
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Absoluut 100%
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Wow! Nou raak jy moeilik! Ek is 'n 50 plusser (net-net), lees hoofsaaklik net Afrikaans, het die Afrikaanse Letterkunde onder dierbare prof TT Cloete studeer, lank skool gehou - wel Afrikaans Tweede Taal (wat 'n battle op sy eie is), glo geensins dat en stem glad nie saam dat Afrikaans nog heeltemal gaan verdwyn nie. Maar ek dink tog dat ons nie ons taal absoluut suiwer sal hou nie. Ek glo daar is vir ons almal plek in ons land, maar dan moet ons mekaar en mekaar se besittings respekteer. So ek dink 'n Afrikaner is iemand wat hier aan die suidpunt van Afrika woon, vaste tradisies en norme het en sy medemens ook 'n plekkie in die son gun.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Mense met 'n Afrikaner kultuur, dws mense wat Afrikaans praat, rugby kyk en bier drink. (OK ek het nie lank en diep hieroor gedink nie :wink:)
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	nee
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	iemand wat sigself so tipeer
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek voel nie op die oomblik so slim nie. ;)
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Beslis

Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Deel van Afrika en praat Afrikaans .. nou daai is 'n regte Afrikaner ... pink, groen, wit, swart, blond- maak nie saak nie
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Absoluut
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Elkeen (pienk, pers, geel of groen) wat in Afrika gebore is, en trots is daarop.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee, ek is 'n Afrikaanssprekende Suid-Afrikaner
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dit het ongelukkig 'n negatiewe verkrampte, en regse konnektasie gekry wat ook eksklusief is, na my mening. Dit dui op 'n groep wat mense wat nasionalisties, calvinisties, christelik etc is.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat in Afrika leef, woon en werk. Wat 'n bydrae lewer tot die land/kontinent en sy ontwikkeling.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja, maar met baie ambivalente gevoelens daaroor
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Die wit stam van Afrika wat hoofsaaklik Afrikaans praat.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dit is nie 'n maklike saak om te antwoord nie maar ek glo dat die term Afrikaner verwys na die blanke, Afrikaanssprekende inwoners van suider Afrika.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Jy weet dit
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek lag, vloek en vry in Afrikaans. Ek hou van braaivleis, bier en DJ Opperman. Color Blind het my kop oopgeblaas (dankie!).
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja Beslis
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek kan met trots opstaan en my gebore taal praat, deel wees van 'n kultuur en gemeenskap wat die passie van Afrikaner wees met my deel. Dit beteken ook om 'n geskiedenis nie verlore te laat gaan tenspyte van ons huidige demokrasie nie en die geskiedenis te kan oordra aan toekomstige geslagte.....
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee - as 'n Afrikaanssprekende Suid-Afrikaner
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Daar is vir my ietwat van 'n negatiewe konnotasie aan die term "Afrikaner." Dis 'n handhawer van taal en kultuur, wat ek ook is, maar die "Afrikaner" is gewoonlik regs, krities en aggressief, en eerder afbrekend as opbouend.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Taal en kuns-kultuur vir my
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ordentlike mense wat lief is vir SA, sy gesin en bowenal vir sy God
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Definitief iets heeltemal anders as wat dit 30 jaar beteken het. Ek is hier gebore, het hier wortels geskiet en sal heel waarskynlik hier doodgaan. Dit maak van my 'n Afrikaner. Om luidkeels die dood van 'n taal te verkondig en om die moontlikheid van rekonsiliësie met ander bevolkingsgroepe uit te sluit op gronde van my velkleur en my taal mak nie van my 'n Afrikaner nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee!
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Afrikaner is n beesras
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Almal wie se moedertaal Afrikaans is.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja en as n Boer.

Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ons as Afrikaners is eintlik volgens my n ?bastervolk? en hierby skaar ek dan ook die ouens wat hulself Boere noem, vir my een en dieselfde groep, almal afkomstig en ingeteel deur die Verenigde Oos Indiese kompanjie (VOC) se Nederlandse setlaars, die Franse Hugenote, bietjie duitse en Flaamse invloed en later ook bydraes van die Britte, maar grotendeels Wes-Germaanse gene en DNA. Dis hoekom die Boere/Afrikaners nooit sal kan saamstaan nie, want ons het te veel verskillende bloed in onse are.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja Praat afrikaans. Christen waardes. Hoër morele waardes. Hartlikheid.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek sal eersers sê 'n Suid Afrikanse Settelaar Boer. Ek dink dit is maar soos in enige ander land, Æ
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	ja Iemand wat hier in SA gebore en getoë is en wie se moedertaal Afrikaans is.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Absoluut! Deel van 'n volk wat homself kom vestig het in Suid Afrika.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	ja voorvaders, erfenis, en sommer net boer.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	101% dit sal nooit 'n term wees nie, dit is my identiteit
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	nee My Afrikaanse identiteit wat die Konserwatiewe Party hier in die tagtigerjare om politieke redes vir homself gekaap het en my in die proses vir altyd en ewig vervreem het.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja Om Afrikaanssprekend te wees en 'n wit vel te hê.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Nee 'n Afrikaner is bruin en gevaarlik, bulk en vreet gras - dan is dit 'n bees. 'n Afrikaner is iemand wat dink dat hy of sy 'n Afrikaner is.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Absoluut Ek bly in Afrika en my taal is Afrikaans. Weet jy hoekom? Dis die naam van die Taal wat Jan van Riebeeck-hulle uitgedink het want dis so van pas soos Engelse van Engeland wat Engels praat, Hollanders van Holland wat Hollands praat ens.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner? Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ja Ek hoor verslape voorvaders in die wind fluister, ek sien hoe dans die avondskim op die see, voel in my binneste die ritme van die polsende branders en winde, en die vibrasies soos die rotsplate van die kontinent skuiwer - my sweet en diâ van my voorvaders gee die dorre aarde lewe, en die blou berge en glimmende waterponde is 'n spieëlbeeld van my siel. Ek praat die klanklose taal van meelewendheid en het begrip vir die leeu wat jag. Ek borduur 'n lewe teen die kantelwerk van die veld, en ets 'n nalatenskap teen die kontoere van valeie. Ek leef in Afrika, en my nageboorte lê hier begrawe, kompos vir my groeiende menswees.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja

Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	In die wandel word dit gewoonlik gesien as 'n blanke persoon wat in Suid-Afrika gebore is en Afrikaans as huistaal praat. Ek vermoed egter die begrip het verwyd om mense van ander bevolkingsgroepe met Afrikaans as spreektaal in te sluit.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	karol
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee wat.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Nie veel nie. "Afrikaner" kan dalk na iemand verwys wat 'n moerse groot bierpens het en elke aand en die hele naweek deur brandewyn drink. Dalk het hy dan eerder 'n brandewyn-potjie-maag. Hy kla heeltyd oor hy so swaar kry en oor sy voorouers so swaar gekry het terwyl hy suip en dik stukke vleis eet waarvan die vet teen sy ken afdrup.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dis die taal waarin jy bid
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Jip
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek praat Afrikaans. Ek erken my wortels en die mense wat ons tot hier gebring het, elkeen vir sy aandeel, reg of verkeerd. Afrikaners het 'n eie kultuur wat gedeeltelik (die dele wat jy self wil toepas en onderhou) Afrikaners bind.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat in Afrika gebore is.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee, ek is 'n Afrikaan aangesie ek in Afrika gebore is
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Aweregse Hilux bulls ondersteuner tipe...
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	'n Individu , van Europese herkoms en genetiese afkomstig hoofsaaklik van en uit 'n vermengde Nedelandse, Duitse, Belgiese, Franse en Engelse stambome , wat getoe is binne die grense van die RSA
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	iemand wat hom/haarself vereenselwig met die erfenis van die afrikaners. ek dink ons kan dit nouliks definieer as taal en wit afrikaanssprekende geskiedenis. Å¿
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Trots Suid Afrikaans.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat trots Afrikaans is en in Afrika bly.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Soms
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Grootgemaak en opgevoed in die kultuur van Afrikaans wees. Afrikaans sprekend, aanvanklik godvresend, ja tannie, nee oom, drie sakke vol ma en pa. Trots, hardkoppig, dikvellig. Broos.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja, volgens my beskrywing.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dit is iemand wat in Afrika woon. Dit is nie noodwendig 'n Afrikaanssprekende persoon nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	'n Afrikaner is nie 'n sissie nie. Dit het te doen met meer as waar jy vandaan kom. Dit het te doen met meer as die taal wat jy praat. Dis 'n lewensuitkyk van nooit-opgee en altyd-droom en van mense-mense.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja

Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek sou dalk eerder (in 'n ideal wêreld) 'n "Afrikaanse" wou wees maar die openbare lewe in SA kon ongeluk nog nie verby streng etniese tipering beweeg nie - ten spyte daarvan dat almal nog altyd baie meer gemeng is as wat almal (selfs/veral tans) wil toegee. Vir my het enigeen die reg om husef 'n Afrikaner te noem indien hulle so sou wou identifiseer en ek dra diá etiket met trots. Daar is vir my geen Suid-Afrika sonder Afrikaners nie maar Afrikaners kan wel sonder die RSA-staatsvorm leef!
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Afrikaansspreekende Suid-Afrikaner
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja, al is my blog se tale vreeslik gemeng (Engelse man), is ek trots op Afrikaans wees.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek sal sê dis as jy n liefde vir Afrikaans het en as dit jou taal is en jy trots is om Afrikaans te wees.n Zoeloe is tog nie n Afrikaner nie,dan seker n Afrikaan (African), maar nie Afrikaner nie?
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Afrikaans, met voorouers wat aa die kant van die boere in die Anglo Boereoorlog was.Ä
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Sodra die term Afrikaner gedefinieer word, stereotipeer jy die saak. Ek IS dood-eenvoudig een. En ek vra nie daarvoor verskoning nie. Verder is ek 'n Afrikaner wat nie met my rug na die toekoms leef nie. Ek is hart en siel 'n burger van die Nuwe Suid-Afrika. Sterkte met jou navorsing.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dis 'n groot rooi bees met lang wit horings en indrukwekkende testikels.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Absoluut
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dat Afrikaner nie net beteken om Afrikaans te praat nie. Dat Afrikaner beteken dat ek deel vorm van al die nasies wat in Afrika woon en werk. Dat alhoewel my taal wat ek praat verskil van ander mense wat ook in Afrika woon, ek ook besef dat ek 'n verantwoordelikheid teenoor Afrika en die "Afrikaner"het om na die beste van my vermoë dit as 'n uitstaande en besondere erfenis na te laat vir die nageslagte wat nog kom.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	'n Persoon wat Afrikaans praat en dink, meestal verkrompe in denke, konserwatief en kerkgaande. 'n Persoon wat vashou aan ideologieä wat stilgebore was, en probeer opereer in 'n omslagtige, veelvuldig geskape wêreld.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ek beskou myself as 'n suid-afrikaner wat baie lief is vir afrikaans.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	die term beteken vir my tegelykertyd 2 goed - 1. warm namiddae in die karoo en die idee van Êrens heen af kom, van plase en grond en spookstories (wanneer ek op my eie is), maar 2. wanneer ek saam met ander is, ander van 'n ander taal of ras as ek, dan voel dit my ek krimp ineen by die aanhoor van die woord äfrikaner".
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Natuurlik.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Uhhh... my huistaal is Afrikaans en ek is gebore in Suid-Afrika.

Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee, al het ek 'n goeie skoot Afrikanerbloedsweet weg.
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Rugby en boerewors. Die ou landsvlag. Wit Afrikaanssprekendes wat hulleself "blankes" noem.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat Afrikaans praat
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Jip
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Om wit en afrikaanssprekend te wees.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Afrikaanssprekende in Afrika - 'n inheemse etnisiteit in Afrika.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat in Suid-Afrika bly en Afrikaans praat.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Yebo Oom
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat wit is en Afrikaans as huistaal het. Iemand wat in suidelike Afrika grootgeword het, maar nie noodwendig meer daar woon nie, want hy kan nie saamlewe met onbevoegdheid, korrupsie en plein domastrantheid nie. 'n Harde, intelligente mens wat nie kak vat van kabouters nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek is eerder 'n Afrikaan. Iemand gebore in Afrika. Die term "Afrikaner" het te veel negatiewe konneksies. (Sien my eerste blog-inskrywing)
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	JA!
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dat ek Afrikaans sprekend is. Maar ek is heel eerste 'n Chrisen, dan 'n Afrikaner wat beteken dat my afrikaner kultuur goedere NIE hoā°r "gesag" dra as enige Bybelse motief of opdrag nie. DUS: as die nuwe afrikaner kultuur byvoorbeeld is om vulgër te raak, hoef ek my nie daarmee te vereenselwig nie.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	My taal, my taal!
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Baie kortliks: Euro-Afrikaan, Afrikaanssprekend, Christen.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Soms
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek praat Afrikaans. Ek kom uit dieselfde agtergrond as ander wit Afrikaanssprekendes van my ouderdom.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	iemand wat rooi grond in hulle are het
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Dit is 'n persoon met 'n spesifieke kultuur
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	iemand wie se huistaal afrikaans is, en dit ook vir sy kinders en kleinkinders wil leer. us en uv se taalbeleide is n pot kak
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Boorling van Afrika.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja!
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Jy praat Afrikaans, jy respekteer die tradisies en kultuur van die Afrikaners - van die verlede asook die hede.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Nee
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Jip
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Om in afrikaans te leef
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Net soveel as wat iemand van Amerika homself as 'n Amerikaner beskou.

Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Ek is toevallig 'n Afrikaanssprekende Suid-Afrikaanse burger van half Nederlandse afkoms wat grootgemaak is met beide Suid-Afrikaanse en Nederlandse tradisies. Afrikaner is 'n woord met nie veel inhoud vir my nie, behalwe dat dit verwys na iemand wat van Afrika af kom soos 'n Europeër van Europa kom (ongeg van ras/taal/kultuur) en soos 'n Amerikaner van Amerika kom.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Natuurlik!
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Iemand wat in Afrika woon
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Gebore aan die Suidpunt van Afrika. Gebore uit 'n volk wat gegroei het uit Nederlander, Duitser, Fransman en enkele Engelse, Skotte, Iere.
Beskou jy jouself as 'n Afrikaner?	Ja
Wat beteken die term "Afrikaner" vir jou?	Vir my is 'n Afrikaner 'n wit, Afrikaanssprekende persoon van Suid-Afrika.

Addendum C – frekwensielys (UNIX)

850126	die	112572	jy	56673	word	35927	weet
487398	en	108115	and	54469	moet	33089	ander
410126	ek	105718	to	52900	sal	33067	hier
392638	is	103782	hy	52783	haar	32195	for
388807	nie	102676	div	49953	nog	31535	meer
364310	n	97960	se	49809	een	31455	want
328219	het	95553	dat	48225	baie	30307	sien
317496	in	94016	hulle	47202	soos	30210	dink
254856	my	90314	s	44959	it	29898	julle
238985	van	89834	jou	44880	on	29494	t
204779	wat	87133	a	43957	dan	29465	this
187224	dit	85351	by	43149	kom	28884	waar
182892	te	82806	kan	43101	at	28534	mens
176762	the	81275	toe	42229	uit	27733	kry
168599	vir	80641	gaan	42050	that	27675	doen
153843	om	79183	net	41659	hierdie	26660	lewe
153412	ons	78517	daar	41519	dis	25982	god
148103	of	76822	i	39489	hom	25699	man
138569	op	69193	nou	38574	mense	25447	dag
136450	met	68117	you	37780	hoe	25245	laat
126120	sy	67020	aan	37659	maak	24812	tot
125834	was	58611	oor	37084	wil	24683	with
117560	so	57869	na	36953	weer	24681	begin
115287	as	57599	ook	36881	deur	24573	be
113849	maar	57299	al	36384	wees	23431	werk